

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR

și

SOCIETATEA NAȚIUNILOR

**Încercare de sinteză asupra regulamentului internațional
rezultat pe urma războiului 1914 — 1918.**

Națiunea ca realitate și unitate socială ;
Națiunea în conflict cu Statul ;
Biruința ideii naționale și autodeterminarea ;
Plebiscitele, practica plebiscitară recentă ;
Europa central-răsăriteană și aplicarea autodeterminării ;
Corectivul ideii naționale : ocrotirea minorităților ;
Istoricul și dezvoltarea ideii de ocrotire : principalele sisteme
aplicate la 1878, 1913 și 1919 ;
Cum se aplică ultimul sistem de ocrotire sub garanția S. N. ;
Societatea națiunilor, supra-Stat sau liberă asociațiune internațională ?
România mare în fața principiilor S. N.

ÎN SUPLIMENT :

1. Bazele principiale ale păcii sau „punctele lui Wilson” ;
2. Pactul Societății națiunilor ;
3. Actul de unire dela Alba-Iulia ;
4. Tratatul pentru ocrotirea minorităților.

BUCUREȘTI

„CARTEA ROMÂNESCĂ” S. A.

1922

3583

N. DAȘCOVICI

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR
ȘI
SOCIETATEA NAȚIUNILOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Incercare de sinteză asupra regulamentului internațional
rezultat pe urma războiului 1914-1918.**

CU UN SUPLIMENT DOCUMENTAR

BUCUREȘTI
„CARTEA ROMANEASCA” S. A.
1922

Cuvânt introductiv

Războiul încheiat prin pacea generală dela 1919 marchează o cotitură decizivă în istoria omenirii. Cu toate că ne lipsește încă perspectiva necesară,—de oarece trăim momentele când se limpezesc nouile directive și concepțiuni pentru viața politică a întregii lumi—ne dăm cu toții seama de marea transformare săvârșită. Dacă la elementele complexe din care au eșit ultimele evenimente, adăugăm solidaritatea și interdependența vieții moderne fără asemănare, de pildă, în vremea congresului dela Viena (1815), vom înțelege și mai bine extrema rapiditate și intensitate prin care se manifestă astăzi transformarea în comparație cu transformările săvârșite în alte momente decisive ale istoriei.

A încercă o sinteză a tuturor transformărilor politico-sociale pe care le-a provocat războiul și le-a consfințit pacea, este o operă constructivă de covârșitoare valoare și care cere mare pregătire și profunde cunoștințe. A încercă, însă, sinteza aceasta numai în unele direcțiuni, este a face o modestă operă de informațiune și documentare.

Prezentând lucrarea de față publicului cititor din România unită, nu fac decât să încerc o asemenea informațiune și documentare în privința noului regulament internațional stabilit prin pacea generală; și fac încercarea convins că informațiunea și documentareb aceasta este una dintre cele mai însemnate și mai grabnice pentru însăși consolidarea Statului român întregit.

Când am pornit războiul, la 1916, România ca și toată omenirea, trăia sub imperiul directivelor și concepțiunilor unei

IV

lumi vechi, dar eră plină de năzuința capabilă de jertfă pentru zămislirea unei lumi noi. Voința hotărâtă spre mai bine a tuturor și jertfa rodnică a națiunilor nedreptățite pâna eri, au făcut să triumfe năzuința obștească spre o altă lume și, odată cu ea, năzuința spre libertate și unire laolaltă a Românismului. Națiunea noastră din stăpânită, în parte, până eri de alții, a ajuns, pe alocuri, stăpânitoare și încă peste acești alții.

Oare, vom cădea în ispita trecutului ca să repetăm greșelile greu ispășite de ei și vom uita, astăzi, ceea ce am cerut eri și am rostit ca un crez al vremurilor ce aveau să vină?

Ar însemna să nu fi fost capabili de a învăța ceva din experiența altora fără jertfa și durerea propriilor noastre experiențe și, mai ales, ar însemna să fi uitat adâncă înțelepciune a zicătoarei noastre populare: „ce ție nu-ți place altuia nu face“. Sau pentru a fi mai precis și mai de actualitate: să nu le facem altora nedreptatea pe care noi n'am putut-o îndura.

Aceasta'i o necesitate de Stat și, totodată, o condițiune neapărată de adaptare la nouile condițiuni de conviețuire dintre națiuni pe care pacea generală le-a schițat, iar timpul le desăvârșește zi de zi.

Neamul nostru a cărui finete și capacitate de adaptare situațiunilor celor mai grele s'a dovedit dealungul veacurilor, va ști, desigur, și de data aceasta, să fie la înălțimea spiritului cel nou al vremii spre a-și putea desăvârși misiunea în concertul civilizațiunii omenești.

N. D.

I.

NAȚIUNEA CA REALITATE ȘI UNITATE SOCIALĂ

„Știința a lăsat până acum națiunea aproape numai pe seama poezilor lirici, a foiletoniștilor și a oratorilor de întruniri publice, din Parlament ori dela petreceri. Într-o vreme de mari lupte naționale n'am pus încă bazele unei teorii satisfăcătoare despre esența națiunii“. Așa își începea frunzașul socialist austriac, Otto Bauer, studiul său¹⁾ care este astăzi, fără îndoială, una din lucrările fundamentale asupra problemei națiunii. Și aceeași preocupare, cu mai mult temei astăzi în România întregită cu minorități însemnate între granițele sale și după un război care va rămâne în istorie războiul naționaliilor, l'a determinat pe d. D. Gusti, profesor de sociologie la Universitatea din București, să ne dea un început dintr'o lucrare de știință, dar și de aplicațiune practică²⁾.

1) *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie*, Viena, 1908.

2) *Problema națiunii* în „Archiva pentru știința și reforma socială“ Anul I, No. 2—3. Sub o formă mult mai vastă și mai complexă, aceeași problemă a fost dezvoltată, într'o serie de conferințe ținute la Iași, în vremea războiului și refugiului, de d. N. Iorga. Au apărut sub titlul *Principiul național, originea și dezvoltarea lui*, în ziarul „*Neamul Românesc*“, Februarie 1917. În îngrijorarea și tristețea durerilor de atunci, conferințele acestea au adus un balsam de reconfortare și speranță prin puterea adevărilor și constatărilor științifice.

Constatarea că teoria națiunii a rămas în urma realităților nu-i de natură nici să ne alarmeze, nici să ne întristeze, pentru simplul motiv că în domeniul fenomenelor sociale — rezultanta cauzelor și influențelor multiple, variate, uneori contradictorii, — rolul științei se mărginește aproape exclusiv la constatări și deducțiuni după înfăptuirile vieții.

*Marile crize
și realitatea
națiunii.*

Nimeni nu mai contestă astăzi realitatea națiunii ca unitate socială de sine stătătoare, activă și conștientă de existența ei colectivă, așa cum individul este conștient de propria-i personalitate. În ciuda tuturor piedicilor materiale sau morale și trecând peste toate doctrinele și tendințele pacifiste ori cosmopolite, forța vitală a națiunilor s'a manifestat în anii din urmă chiar din mijlocul celor mai înapoiate și mai puțin conștiente dintre popoare. De altminteri, perioadele de crize violente din sânul societății moderne, cum ar fi războaiele, sunt tocmai acelea care pun mai bine în evidență realitățile și forțele sociale, absorbite și divizate în vremuri normale mai mult de preocupările individuale.

La 1911, când au izbucnit războaiele balcanice, omenirea a avut, poate, prima manifestare mai vie despre ceea ce este realitatea națiunii în sânul societății contemporane. Mobilizații tinerelor țări balcanice — Grecia, Bulgaria, Serbia — aflați în străinătate, au alergat într'un suflet, ca la o chemare de petrecere, spre a lua armele împotriva Turciei. Oameni simpli și nevoiași, goniți din țările lor sărace de imperativul categoric al gurii până în cele două Americi, s'au năpustit asupra transatlanticelor spre a se întoarce acasă, la chemarea de război, ca să moară în luptele dela Kumanovo, Kirkilisse ori Janina. Și aceiași soldați simpli, aliați împotriva dușmanului comun,

s'au luptat, apoi, între ei cu înverșunare când fiecareia din cele trei țări i-s'a părut că va fi trasă pe sfoară de fostul aliat. Dacă faptul războiului dintre aliații balcanici se poate explica și prin vina conducătorilor, iar rezistența soldaților la o luptă nouă, neprevăzută din primul moment, s'a susținut prin disciplina militară, înverșunarea reciprocă a populației de diferite naționalități din regiunile contestate se explică mai ales prin realitatea națiunilor respective. Ancheta Carnegie întreprinsă imediat după războaie, la fața locului, constată că „populația s'a împărțit în atâtea tabere câte naționalități sunt și care se combat și vor să se substituie unele altora”. Aceste naționalități „s'au masacrat reciproc și s'au urgisit între ele cu atât mai mare înverșunare cu cât se cunoșteau între ele și aveau dușmăniile și ură unele contra altora de multă vreme“¹⁾.

Triste și dureroase constatări, dar ele nu fac decât să sublinieze și mai bine realitatea națiunii!

Când a izbucnit, la 1914, marele războiu al armatelor cu serviciul obligator și permanent pentru toți cetățenii, scenele emigraților balcanici din America s'au repetat cu mobilizații celorlalte națiuni mai mari și mai luminate.

Serviciul militar obligator ar fi încă o explicație pentru graba cetățeanului contimporan, conștient de îndatoririle sale. În Anglia, însă, unde armata nu se recrută decât prin voluntariat, am asistat la minunea înființării din nimic a unor mari oștiri de voluntari. Numărul Englezilor individualiști și materialști, precum se spune, cari veneau de bună voe să-și ofere viața pentru țară, a crescut în măsură neașteptată, după accentua-

*Individul în
războiul na-
țiunilor.*

1) Dotation Carnegie pour la paix internationale, *Enquête dans les Balkans*, Paris, 1914 p. 131 și urm.

rea războiului german de submarine, adică a crescut în măsura primejdiei ce amenința Anglia.

O nouă manifestare strălucită despre realitatea națiunii.

Aceeași splendidă manifestare în Franța, unde „unirea sfântă“ a pus capăt neînțelegerilor politice interne, iar antimilitariști și internaționaliști aprigi, ca Gustave Hervé, și-au abandonat crezul unei vieți întregi pentru a se oferi națiunii.

Interesant este în acelaș sens și cazul Germanilor emigrați în Statele Unite, unii asimilați la a doua generație, și cari, în clipa când Germania se afla în lupta supremă contra omenirii, s'au trezit din nou ca Germani și au provocat atâtea comploturi și frământări în viața americană.

Dintre armatele europene, cea austro-ungară a dat numeroase pilde despre realitatea națiunii, într'un sens contrar. Spionajul, trădările și dezertările din partea oștenilor aparținând naționalităților oprimate au fost mai numeroase de cât în orice altă armată beligerantă. Toată teroarea deslănțuită asupra populațiunilor, goana după trădători ori represii sângeroase, n'au putut crea un suflet unitar forței militare habsburgice. Dimpotrivă chiar, asemenea ticăloșii contra propriilor cetățeni i-a răpit monarhiei ultima puțință de viață ¹⁾ și a grăbit izbucnirea revoluției care a însemnat dislocarea ei definitivă în atâtea națiuni deosebite.

Am putea cită nenumărate alte cazuri în sensul de mai sus spre a sublinia realitatea națiunii, dar ne oprim pentru a conchide, împreună cu Gustave Le Bon, că omul își poate schimba cu

1) Eugen Ehrlich, *Sfârșitul unei mari împărății*, cu prilejul scrierii d-lui Kleinwaechter „Der Untergang der Oesterreichisch-ungarischen Monarchie“, studiu apărut în „Arhiva pentru știința și reforma socială“. Anul 3, No. 1.

Pilda dislocării habsburgice.

Națiunea d'întăi, apoi clasa ori profesiunea.

ușurință clasa ori profesiunea, dar nu națiunea. Înainte de a aparține unei categorii profesionale sau unei clase sociale prin faptul nașterii, omul face parte dintr'o națiune și, de aceea, chiar din primul moment al izbucnirii războiului, interesele patriei sau mai exact ale națiunii, au trecut înaintea intereselor de clasă și chiar le-au înlocuit ¹⁾. În locul divergențelor și luptelor de clasă, din fiecare țară, am avut dintr'odată armonia și solidarizarea tuturor în cuprinsul națiunii pentru lupta cea mare, pe viață și pe moarte, dintre națiuni.

E de mirare numai cum s'au găsit oameni luminați în stare să se revolte și să dezaprobe gestul celor 98 savanți germani, adevărate autorități consacrate în știința universală, cari prin vestitul lor manifest s'au solidarizat cu acțiunea militară și politică a Germaniei imperiale. Și tot așa de neînțeles mi-se pare învinuirea de pangermanism și lipsă de credință față cu idealurile Internaționalei pe care toate cercurile din țările Antantei au adus'o, fără nici o rezervă, socialiștilor germani pentru chipul cum au răspuns la chemarea de război a împăratului, ca și la cererile de credite militare în Reichstag. Căci, în definitiv, savanții, ca și muncitorii socialiști ai Germaniei, n'au făcut, prin atitudinea lor, decât să dea, involuntar poate, o nouă dovadă despre ceea ce este realitatea și unitatea națiunii mai presus de orice interese, tendințe sau credințe internaționale.

În fața atâtor manifestări evidente ale națiunii ca unitate socială și personalitate morală, gesturile sau atitudinile unor talente strălucite de talia lui Romain Rolland, retras pe pământul

1) *Premières conséquences de la guerre*, în „Bibliothèque de philosophie scientifique, Paris 1917, pag. 15 și urm.

Elveției neutre ca să rămână și să scrie „Au-dessus de la mêlée“, sunt simple manifestări izolate ale unor splendide exemplare de spirite internaționaliste. Valoarea lor astăzi este mai curând o curiozitate umană, ceva neobișnuit și original, care nu desminte teoria noastră, deși un Rolland poate constitui idealul omenesc de ajuns în ziua depărtată când libertatea și egalitatea dintre națiuni va fi devenit o realitate simplită, în locul dezideratului teoretic al ultimelor două veacuri.

Comunitatea
națională
peste grani-
țele artifi-
ciale.

Pentru a încheia aceste considerațiuni generale despre realitatea și unitatea națiunii, dincolo de granițele artificiale ale Statelor, vom examina puțin situația Elveției în decursul războiului dintre națiunile sale vecine.

Se știe că acest Stat european, întemeiat pe cea mai desăvârșită libertate și egalitate dintre cetățenii săi, este alcătuit din trei populațiuni cu limbă și cultură deosebite, din Elvețieni francezi, germani și italieni. Între aceste naționalități, care alcătuiesc republica elvețiană, n'a existat nici odată și nu există cea mai mică dușmănie, neînțelegere sau tendințe de hegemonie din partea uneia față de celelalte¹⁾. Nu există, cu alte cuvinte și spre a preciza ideea, nimic din ceeace, înainte de război, se cunoștea sub expresia de „revendicări ale naționalităților“ din Balcani, Austro-Ungaria, Rusia, Turcia sau Prusia și care constituiau un motiv de îngrijorare și de neliniște permanentă pentru opinia internațională. Tocmai acest exemplu de acord și liberă conlucrare dintre națiuni deosebite, în sânul aceleiași organizațiuni de Stat,

1) Aproape singura pildă ce se poate da pentru desmîntirea regulei că națiunile deosebite când se întâlnesc laolaltă, pe acelaș teritoriu, tind la hegemonie una față de alta și'n cel mai bun caz la imperialismul cultural de care vorbește pe larg prințul Von Bülow în *Deutsche Politik*, Berlin 1916, pag. 255 și urm.

alcătuia un titlu de glorie pentru Elveția și un argument puternic pentru adversarii ideii naționale reclamată ca o condiție neapărată pentru buna și normala dezvoltare a Statelor. Într-o conferință ținută la Basel în Ianuarie 1915, d. Seip-pel¹⁾, profesor la școala politehnică din Zürich, afirma cu mândrie ideea de drept reprezentată în lume de către patria sa, în termenii următori: „Toate ideile întemeiate pe forța materială, pe rasă, pe dreptul unei rase de a stăpâni asupra celorlalte, sunt chiar negațiunea ideii noastre naționale elvețiene, care se întemeiază pe înțelegerea dintre rase și pe libera lor conlucrare“. Căci ideea pe care noi trebuie s'o reprezentăm în lume, spune d-sa mai departe, „este dreptul popoarelor, oricât de mici ar fi ele, de a-și hotărâ libere soarta lor“.

Cu toată aparența de solidaritate socială a Elveției înlăuntrul și cu toată perfectă armonie dintre națiunile conlocuitoare, războiul a provocat o criză teribilă pentru viața republicei. Oamenii ei gânditori au privit cu groază la aplecarea populațiunilor de diferite limbi de a depăși obligațiunile neutralității spre a face gesturi de solidarizare morală, peste granița de Stat, cu națiunea vecină de aceeași limbă și cultură. Este lucru îndeobște cunoscut astăzi că opinia publică a Elveției germane a fost favorabilă puterilor centrale, pe când în partea franceză și italiană a republicei curentul de opinie era înclinat în favoarea Antantei și în special pentru Franța.

Arnold Reymond, profesor de filosofie la Universitatea din Neuchâtel, încercând să formuleze un alt ideal de naționalitate, cel reprezentat de

Criza Elveției în decursul războiului.

1) *La Suisse et la Guerre*, în colecția „Pages d'histoire 1914-1915“, Paris, ed. Berger-Levrault.

Elveția, scăpă, totuși, o îngrijorare legitimă, prin afirmația că acest ideal, peste instinctele de rasă și de limbă, trebuie să fie „viabil și să reziste la toate încercările“. Căci erau prea puternice aceste încercări!

„În general — și-i foarte firesc — soarta vecinilor noștri imediați, Germanii, ne stă mult la inimă și întrucât pentru Germania e o chestiune de luptă pe viață, noi simțim că însăși cultura noastră, felul nostru de a înțelege viața ca și limba maternă, ne sunt de asemenea în joc“, mărturisea un Elvețian german, totuși foarte credincios și foarte respectuos față cu îndatoririle sale de neutralitate personală¹⁾. Dar tot el singur revenea asupra ideii inițiale spre a afirma, plin de teama realităților, că „granițe limbilor nu trebuie să ajungă la noi graniță între popoare, după cum se pare că aceasta trebuie să fie tot mai mult regulă în Europa“. Iar profesorul Bovet din Zürich, directorul revistei „Wissen und Leben“, răspunzând la apelul lui Avenarius, directorul revistei „Kunstwart“ din München, care vorbea despre casa comună unde trăește laolaltă rasa germană, afirma nevoia ca Elvețienii să asculte cu rezervă glasul vecinilor, fie ei Francezi sau Germani, cari le vorbesc despre unitatea raselor. Căci trebuie să vedem în aceasta „primejdia unei separațiuni despre care nu voim să știm nimic“.

*Separațiunea
națiunilor,
integrațiunea
lor.*

Din tot ce am văzut până acum, realitatea și unitatea națiunii reies evidente și cu neputință de contestat.

Națiunea apare ca un fapt viu, rezultat dintr'un complex de elemente materiale și mai ales sufletești, cu o personalitate morală, având voință și

1) Broșura „*La Suisse et la Guerre*“, p. 41.

conștiință proprii și deosebind între ele națiunile chiar atunci când, în starea înaintată de civilizație și cultură a omenirii contemporane, s'ar părea că mergem spre o contopire, laolaltă, a tuturor deosebirilor dintre colectivitățile umane.

Fenomenul general de separațiune între diferitele națiuni ale globului și, totodată, tendința lor spre integrațiune, dau loc la fireasca întrebare: ce este națiunea, care-i sunt elementele distinctive și caracteristice?

Deși în aparență răspunsul pare ușor, ca venind sau înțelegându-se dela sine, el este mult mai greu în realitate. Națiunea fiind ceva viu, în continuă mișcare, într'un permanent proces de transformare, răspunsul devine greu tocmai din cauza mobilității elementelor componente.

Sociologii ca și filosofii sunt departe de acordul unanim în găsirea unui răspuns strict științific, capabil de a fi lesne verificat prin realitatea vieții, la întrebarea: ce este și cum este națiunea?

O mulțime de oameni trăind laolaltă sub aceeași administrație și sub puterea unor legi comune, nu alcătuiește o națiune. Realitatea vieții a dovedit aceasta în momentul când Austro-Ungaria s'a desfăcut aproape fără nici o sgu-duire, printr'un proces lent și natural de descompunere, imediat după prăbușirea armatelor sale la Vittorio Veneto.

Monarhia s'a descompus imediat pentru că, precum spune Ehrlich în studiul mai sus citat, nu se născuse încă națiunea în Statul habsburgic, iar între elementele lui componente nu existase niciodată un sentiment adevărat de comunitate.

O mulțime de oameni laolaltă nu se poate socoti drept o națiune așa după cum nu poți concepe omul ca o simplă împreunare de celule

*Națiunea și
elementele
constitutive.*

vitale¹⁾). Precum acestea au nevoie de suflul vieții, ca să alcătuiască omul, tot așa mulțimea are nevoie de un suflu vital identic, spre a alcătui națiunea, suflu pe care'l dă, după Mancini, numai conștiința de naționalitate aparte.

Iată cum principiul de naționalitate se leagă și decurge din realitatea națiunii.

Elementele constitutive interne, ca și caracteristicile externe ale națiunii, au ajuns, după aproape două veacuri de lupte și controverse, să se precizeze în mod aproape unanim.

Mancini²⁾, ilustrul profesor italian, în lecția lui de inaugurare a cursului de Drept internațional la Universitatea din Turin, vorbind despre naționalitate ca fundament al Dreptului ginților, a formulat definițiunea aproape complectă a națiunii în termenii următori: „Comunitate naturală de oameni trăind pe acelaș teritoriu și uniți între ei prin legături de rasă, de credinți religioase, printr'un comun trecut istoric și, totodată, prin aspirațiunile morale ca și prin conștiința înțelegerii lor laolaltă“.

Ceeace încerca Mancini, sub formă științifică și juridică, să stabilească la 1851 despre realitatea națiunii, nu era decât expresiunea vie a unei nevoi adânc simțită pe atunci de națiunea italiană, ajunsă la conștiința personalității sale prezente, a trecutului glorios, ca și a viitorului ei în lume. Sub influența revoluției franceze, care proclamase drepturile individului și consfințise practic doctrina suveranității naționale împotriva tiraniei monarhice, într'o țară cu unitate națională, poporul italian, unitar și el prin trecutul

1) Ruedorffer, *Grundzüge der Weltpolitik in der Gegenwart*, Berlin 1916, p. 7 și urm.

2) *Diritto internazionale*, prelezioni, Napoli, 1878.

glorios, prin teritoriul comun închis de țărurile mării și, mai ales, prin asupririle unei dominațiuni streine întrupată în dinastia de Habsburg, își afirma tot mai vie conștiința personalității sale morale în năzuința către libertate și egalitate.

Cu douăzeci de ani mai înainte, una din gloriile politice ale Italiei contemporane, Giuseppe Mazzini¹⁾, scria și muncea neobosit pentru deșteptarea acestui sentiment de naționalitate italiană.

În apelul către muncitorii italieni, le vorbea de datoria de a se întovărăși pe baze naționale și a încerca „să-și creeze o patrie și un nume” înainte de a se sili să cucerească îmbunătățiri sociale pentru „popoarele care au patrie și nume și steag și unitate națională”.

Pentru că, afirma el mai departe, „omenirea este o armată uriașe care înaintează spre cucerirea ținuturilor necunoscute împotriva unor dușmani puternici și prevăzători. Fiecare are locul ce i-s'a încredințat, fiecare are o operațiune deosebită de îndeplinit, iar biruința comună atârână dela exactitatea cu care vor fi îndeplinite diferitele operațiuni”.

Intr'alt studiu despre „Cosmopolitism și naționalitate”, Mazzini făcea, la 1834, distincțiunea netă dintre cele două noțiuni pentru a afirma, cu tărie și răsunet, că între om și umanitate există un stadiu intermediar, națiunea, în mersul progresiv către idealul omenesc de libertate, egalitate și fraternitate. „Naționalitatea popoarelor n'a avut până acum existență”: ea aparține viitorului. În trecut nu găsim naționalitate, în afară de aceea definită de regi și de trata-

1) *Scritti di Giuseppe Mazzini*, 2 vol. în „Biblioteca clasică economică”, ed. Sonzogno, Milano.

tele între familii privilegiate. Regii nu se uitau decât la interesele lor personale, iar tratatele au fost redactate de indivizi fără calitate, în secretul cancelariilor, fără cea mai neînsemnată intervențiune populară, fără cea mai mică inspirațiune de umanitate“.

Astfel, în opera de revendicare și acțiune politică-națională a lui Mazzini, găsim temeiul de limpezirea ideilor despre națiune, cât și primele formulări destul de precise despre ceea ce ar trebui să fie înfrățirea popoarelor, libere și egale, un fel de Societate a Națiunilor.

Ca un ecou strălucit al doctrinei și mișcării mazziniene, neamul românesc de peste Carpați a dat omenirii, pe câmpia Libertății în 1848, expresiune vie aceluiaș crez în discursul celebru al lui Simion Barnuțiu care a spus „prin naționalitate la libertate“.

Definițiunea lui Mancini, precum am spus, este aproape completă și o regăsim, cu neînsemnate variante, aproape la toți autorii cari au scris asupra problemei națiunii.

La noi, d. A. C. Cuza¹⁾ spune că națiunea este „totalitatea indivizilor de acelaș sânge, așezați pe un pământ determinat ca bază necesară a existenței lor, având: acelaș grai pe care ei l’au format, acelaș trecut, aceleași interese prezente, aceleași aspirații de viitor și alcătuind, ca organism, aceeași putere, naționalitatea creatoare a culturii umane, care nu este, dar, de cât produsul ei variat.“

Rezumând diferitele elemente constitutive sau caracteristice națiunii, am avea, prin urmare:

- 1) Comunitatea naturală pe acelaș teritoriu.
- 2) Comunitatea de rasă, adică acelaș sânge dintr’o descendență comună.

1) *Naționalitatea în artă*, București 1915, p. 181.

3) Comunitatea limbii.

4) Un trecut comun, din care urmează comunitatea de obiceiuri, tradițiuni, aspirațiuni, ca și comunitatea de drept și de credință religioasă.

5) Conștiința individualității sale deosebite, decurgând din toate aceste comunități enumerate ca elemente constitutive ale națiunii, de unde și voința categorică de comună conviețuire.

Puține elemente și, totuși, prea multe, mai multe chiar de cât avem nevoie spre a recunoaște o națiune ca atare!

Exact vorbind, dacă am căuta să verificăm existența tuturor acestor elemente în viața națiunilor mari sau mici, cunoscute până astăzi pe suprafața globului, n'am găsi la nici una din ele coexistența tuturor elementelor deodată. Prin urmare, o națiune există și poate fi cunoscută și recunoscută ca atare, chiar în lipsa unuia sau mai multora din elementele enumerate.

Vom examina pe rând aceste elemente constitutive ale națiunii spre a vedea importanța lor variată, precum și ceea ce rămâne esențial pentru existența națiunii ca unitate socială.

+ *Teritoriul* este primul element natural pentru asigurarea vieții națiunii, ca și pentru garantarea coeziunii și a persistenței sale. Legătura materială indisolubilă dintre om și pământul pe care viețuește este așa de puternică încât existența omenirii întregi ca și a individului nu se pot concepe independent de pământ. Acelaș raționament pentru existența națiunii.

*Pământul
națiunea*

Isvorul tuturor energiilor fiind pământul, fără el nu vedem cum ar fi posibil progresul umanității în toate domeniile de acțiune ca și de gândire. Viața grupurilor înrudite, începând cu familia sau tribul și trecând apoi la cetatea evului mediu sau la Statul modern, este în dependență

directă de proprietatea teritorială, ca și de libera folosință a unei întinderi de pământ¹⁾.

Sentimentul legăturii puternice dintre om și pământ este baza patriotismului, a dragostei de locul nașterii, care, peste toate neplăcerile sau dificultățile mediului social, rămâne întipărită pentru toată viața 'n suflet. Sentimentul acesta poate varia în nuanțe sau intensitate, după cum este vorba de orășan sau de țăran, și după cum îl examinăm la popoarele culte ori la cele mai înapoiate, — dar el există puternic și indiscutabil²⁾. Dovada o avem chiar la o națiune care și-a pierdut teritoriul, Evreii, și cari în chip tradițional și simbolic privesc, după 2000 ani, înapoi spre Palestina. Mișcarea zionistă are la baza ei tocmai acest puternic sentiment de legătură dintre națiune și teritoriul ei ca element constitutiv.

De altfel, importanța teritoriului ca element constitutiv al națiunii și ca bază de persistență în timp și în spațiu, o regăsim în legile germane pentru depozedarea proprietarilor polonezi din Polonia anexată. Pe lângă toate celelalte mijloace întrebuințate de Statul german spre a zdrobi rezistența și persistența națiunii poloneze pe pământul strămoșesc, răpirea teritoriului trebuie să fie cel mai eficace. Desrădăcinată din pământul ei, națiunea poloneză putea fi mai ușor slăbită și învinsă căci s'ar fi ofilit în cele din urmă ca o floare smulsă din solul care-i întreține energia vitală.

1) Arnold van Genepp, *Traité comparatif des nationalités*, Paris 1922, t. I, p. 143.

2) D-l Iorga accentuă, în conferințele citate, importanța pământului pentru formarea sufletului național care constituie fundamentală îndreptățire a principiului național ca o posibilitate continuă de progres al omenirii în singura formă îngăduită vieții morale, forma națională.

Un proiect asemănător de depozedarea Românilor a pregătit guvernul dela Budapesta pentru Transilvania și celelalte ținuturi românești, în timpul războiului.

În sfârșit, tot spre a sublinia importanța teritoriului ca element constitutiv și conservator al națiunii, trebuiesc menționate toate acțiunile de colonizare pe care, în ținuturile cele noi ale României, atât dincolo de Carpați, cât și peste Prut, le-au întreprins stăpânirile străine împotriva națiunii române.

Elementul teritorial în fixarea nouilor frontiere europene a jucat un rol covârșitor și a dat loc la vii controverse și variate argumentări pe tema unității geografice drept substrat al unității etnice. Dacă în unele regiuni argumentul eră exagerat sau susceptibil de a fi respins cu ușurință, totuși în altele teritoriul ca unitate geografică a jucat un rol decisiv în alcătuirea unităților etnice. Anglia, Franța, Italia și Spania, cele mai vechi națiuni europene, își datorează în bună parte ajungerea, înaintea altora, la unitatea națională și mediului geografic special, adică teritoriului lor.

Iată pentru ce, privit ca un creuzet, în care au fiert, s'au amestecat și s'au contopit laolaltă diferite triburi, neamuri și seminții în decurs de veacuri, spre a da unități naționale în sensul concepțiilor moderne, — teritoriul este, fără îndoială, un element constitutiv și caracteristic al națiunii. De aceea vom afirma, fără teamă de a greși sau de a exagera, că nu poate exista națiune fără un teritoriu al ei.

De îndată ce trecem la rasă, la *comunitatea de sânge*, care s'ar părea mai decisivă decât teritoriul pentru constituirea națiunii, rezervele asupra acestui element se impun dela prima examinare mai serioasă a chestiunii.

*Comunitatea
de sânge,
rasa.*

Intr'adevăr, nu găsim o singură națiune mare sau mică din Europa, recunoscută ca atare, la care, dacă verificăm descendența etnică, să aflăm comunitatea de sânge, adică permanența și continuitatea neturburată a rasei din trecutul depărtat și până astăzi. Examinând descendența etnică la Francezi, la Germani, la Italieni, la Români, vom găsi un amestec variat și complicat de sânge provenind dela diferite triburi ori seminții, care și-au depus partea lor în alcătuirea substratului material al fiecăreia din aceste națiuni. Astfel, vom găsi în sângele Francezilor de astăzi un amestec de elemente romanice, germanice și celte, pe care apoi le regăsim și 'n sângele Germanilor amestecate cu elemente slave. În sângele românesc, un amestec de elemente tracice, romanice și mai în urmă slave. Aceeași constatare am putea-o repetă pentru oricare altă națiune.

Mai mult chiar, sub ochii contemporanilor se plămădește o mare națiune americană, cu viitor și mai mare, fără ca să se poată vorbi de o rasă americană sau de comunitatea sângelui american, pentru binecuvântatul motiv că, în această comunitate națională a Statelor-Unite, sunt abia de curând amestecate elemente provenind din toate națiunile europene și, pe deasupra, un supliment din rassa neagră.

Prin urmare, comunitatea rasei, sau pentru a vorbi mai corect, comunitatea sângelui, nu este un element constitutiv esențial pentru o națiune. Importanța diferențierilor de sânge scade tot mai mult în zilele noastre, în măsura în care progresul civilizațiunii generale, ca și creșterea interdependenței dintre națiuni, potrivit perfecționării mijloacelor de comunicațiune și activării raporturilor economice, face să sporească importanța factorilor culturali.

Din nenorocire, comunitatea de rasă sau de sânge, ca element constitutiv al națiunii, a servit multă vreme de suport unor teorii contrarii principiului naționalităților și care nu aveau, în ultimă analiză, alt rost de cât să justifice abuzurile forței împotriva drepturilor naționale și să prezinte ca o necesitate a progresului civilizațiunii stăpânirea unor națiuni superioare, născute ca să conducă, asupra altora de esență inferioară.

Asupra acestor teorii combinate *ad hoc* pentru combaterea dreptului la libertate și egalitate între națiuni, vom reveni mai pe larg în capitolul următor.

Al treilea element constitutiv, *comunitatea de limbă*, prezintă un caracter mult mai complex și o importanță variabilă de la o națiune la alta. *Limba.*

Cu toate acestea, trebuie să remarcăm dela început că în vremurile moderne comunitatea de limbă a contribuit cel mai mult la încheierea națiunilor, așa după cum din evul mediu până azi au contribuit feodalitatea, monarhia și religia. Un om, cu care te înțelegi prin grai, e ca și făcut pentru apropiere¹⁾ căci de la început poate să-ți fie prieten și frate. Aci se vedește intima legătură dintre comunitatea de sânge, descendența familială și comunitatea limbei, ca mijloc de înțelegere în sânul aceleiași familii și apoi în sânul națiunii. Importanța limbei a mers crescând de pe la mijlocul veacului al XVIII-lea în măsură ce ea a devenit expresiunea comunității culturale. De aceea, mișcarea națională modernă care se întemeie pe grai, observă mai departe Ehrlich, a pornit de la intelectuali, iar națiunea tinde să devină tot mai mult un rezultat al vieții spirituale pe care o întrupează poeții, artiștii, scriitorii,

1) Ehrlich, în studiul citat.

cari vor să-și creeze în propriul lor popor „cutia de rezonanță a idealității lor“.

Un element nou care a crescut și accentuat importanța limbei pentru trezirea și păstrarea conștiinței naționale într'o măsură nebănuită altădată, a fost progresul și perfecționarea căilor de comunicațiune concomitent cu dezvoltarea industriei tiparului până a face din produsele sale ceva indispensabil, strict necesar vieții individuale ca și vieții colective. În deosebi, dezvoltarea presei zilnice și răspândirea ziarului până 'n cele mai adânci straturi populare, a făcut din limba proprie a fiecărei națiuni un factor decisiv de conștiință națională și a ajuns să țină permanent trează conștiința fiecărui individ despre personalitatea morală aparte a naționalității sale. Odată cu aceste progrese, viața și dezvoltarea limbilor moderne a fost definitiv asigurată, iar primejdia dispariției lor aproape înlăturată în ciuda tuturor măsurilor oficiale care căutau să facă din limba cetățenilor o chestiune de politică și de administrație. Acțiunea de propagandă și contra-propagandă în jurul limbei a devenit, astfel, unul din mijloacele de afirmare a națiunilor ca personalități morale deosebite sau de urgisierea și apăsarea lor.

Nu vom intra aci în detalii, care ne-ar cere prea mult timp și spațiu și despre care, astăzi mai ales, s'ar putea susține că au constituit una din cauzele principale ale marelui război.

Cu toate acestea, importanța limbii, precum am arătat, n'a fost totdeauna aceeași. Chiar când unele națiuni au arătat un deosebit legământ față de limba lor, aceasta nu constituia de cât manifestarea instinctivă a unui spirit conservator, justificat uneori și de neputința de a învăța, în regiunile cu populațiuni amestecate, altă limbă

prea grea. Istoriograful Bonfinius de la curtea regelui Matei Corvinul, făcea în privința aceasta interesanta observațiune că „Românul se luptă mai mult pentru limbă de cât pentru viață”¹⁾. Probabil că aceeași cauză, greutatea limbei maghiare, explică pentru ce, în multe regiuni de peste Carpați, limba românească a servit, chiar sub stăpânirea streină, ca mijloc lesnicios de înțelegere între Maghiari și Sași. D-l Gennepe, în lucrarea pe care am citat-o, vorbind despre lupta ce se dă între diferitele limbi, făcea îmbucurătoare constatare despre progresul limbilor latine acolo unde vin în contact cu germana și, mai departe, spunea că în genere Levantinii și Slavii învață mai repede și mai ușor limbile străine, fie chiar timporar pentru nevoile vieții zilnice, de cât Francezii, Englezii, Italienii sau Chinezii, cari constituiesc, fără îndoială, sub raportul vechimei, națiunile cele mai civilizate ale lumii.

Limba intrând astăzi între mijloacele de propagandă și acțiune politică, se înțelege că tocmai atențiunea deosebită ce i-se dă pentru cultivarea sau înăbușirea ei, a făcut să se trezească în sânul popoarelor un legământ puternic și sentimental față de graiul moștenit. De aceea, unul dintre cei mai luminați bărbați pe cari i-a avut Ungaria, autorul legii naționalităților, spunea drept avertisment pentru contemporanii săi: „putem afirma că popoarele țin azi mai mult la limba lor, de cât la patrie”²⁾.

Cu totul altfel se privea odinioară chestiunea limbilor dintr'o țară.

Până la sfârșitul veacului al XVIII niciodată guvernele nu s'au gândit să supravegheze ori

1) Citat în lucrarea lui Iosif Popu, *Conceptul juridic de națiune — naționalitate în Ungaria*, Budapesta 1910.

2) Eötvös Iosif, *Chestiunea de naționalitate*, traducere de d. Sever Bocu, făcută în temnița dela Arad, tip, Nikin, 1906, p. 66.

să distrugă graiul popular după cucerirea sau anexiunea pacifică (prin căsătorii princiare) a unui teritoriu. Cu excepțiunea măsurilor din Spania contra limbilor arabă sau ebraică, luate din considerațiuni religioase nu politice, nicăieri nu s'au văzut asemenea preocupări de Stat. Mai mult chiar, în timpul războaielor dintre Italia și Spania, limbile italiană și spaniolă se vorbeau la Curtea Franței, după cum franceza se află în cinste la curtea Elisabetei ¹⁾.

Câtă deosebire, deci, între spiritul vremilor de atunci și dușmănia manifestată contra limbii inamicului în decursul războiului din urmă!

Un exemplu și mai interesant despre felul cum eră privită limba altădată ni-l dă Eötvös ²⁾. Regele Ștefan ce Sfânt al Ungariei, în sfaturile către fiul său, spunea că „o țară cu o singură limbă și un obicei, este slabă“.

Explicația acestor fapte stă nu, de sigur, într'un liberalism deosebit al acelor vremuri, ci în concepțiile dominante ale epocii.

Individul nu ajunsese încă la conștiința modernă a personalității și libertății sale de om,— cum ar fi putut ajunge națiunea? Inșă-și conștiința despre umanitate eră deosebită de cea actuală: omenirea se împărțea după dependența feudală față de un senior sau de un rege, iar mai târziu, când au venit năvălirile turco-arabe, după credința religioasă, în creștini și păgâni.

Din tot ce am văzut până acum, rezultă că limba a devenit de abia în ultimile două veacuri un element constitutiv și distinctiv al națiunii și, totodată, o bază a sentimentului și conștiinței de naționalitate.

1) *Gennep*, lucrarea citată, p. 69—70.

2) În lucrarea citată, p. 28.

Cu toate acestea, nu se poate susține în mod absolut că limba este esențială pentru existența națiunii. În zilele noastre avem cazuri de națiuni care sunt, totuși, lipsite de comunitatea limbei: cazul Belgianilor și Elvețienilor. Pe de altă parte, există națiuni deosebite care vorbesc aceeași limbă: Norvegienii și Danezii, sau Englezii, Americanii și Irlandezii, sau în sfârșit Rușii, Sârbii și Bulgarii, cari au, cu neînsemnate deosebiri dialectale, o limbă unică.

Fiind un element mobil, lesne schimbător, limba ca element constitutiv al națiunii nu poate servi drept indiciu de conștiință națională aparte. Sunt cazuri de Români, în părțile ungurene cari deși au pierdut graiul românesc sunt mândri de origina lor națională și o mărturisesc fără înconjur,¹⁾ după cum pot fi cazuri de oameni cari, păstrându-și limba maternă, să invoce, totuși, o altă naționalitate, pe deplin încredințați de adevărul afirmației lor.

Osebit de aceasta, în regiunile cu populațiuni amestecate și unde se vorbesc mai multe limbi, sunt nenumărate cazurile — constituiesc aproape regula generală — de oameni cari vorbesc la perfecție două sau trei limbi în același timp. Uneori, cazurile acestea se datoresc chiar înrudirilor și amestecului de sânge, rezultat din căsătorii mixte și atunci cel puțin două limbi au caracterul strict familiar, una fiind limba mamei, alta a tatălui. În asemenea împrejurări, limba, ca element constitutiv al națiunii, își pierde cu totul importanța, iar determinarea naționalității rămâne în funcțiune de conștiință și de voință individuală. Iată cum, prin urmare, limba ca element de recunoaștere sau determinare a na-

1) D. Gusti în lucrarea citată.

ționalității pierde orice importanță și comunitatea de limbă se reduce la valoarea comunității de sânge.

De altfel, pentru toate aceste dificultăți practice la congresul internațional de statistică dela Bruxelles, în 1853, s'a discutat chestiunea dacă limba vorbită poate fi socotită printre bazele de numărătoare ale populațiunii.

*Ascendența,
comunitatea
istorică.*

Un al patrulea element constitutiv al națiunii am spus că este trecutul comun, din care decurg în chip firesc comunitatea de obiceiuri, tradițiuni și aspirațiuni, ca și comunitatea de drept și de credință religioasă. Pe scurt, s'ar putea spune că aci este vorba de comunitatea istorică, după cum teritoriul constituie comunitatea geografică.

Dacă cercetăm dealungul veacurilor modul cum s'a alcătuit fiecare dintre națiunile moderne, recunoscute azi ca atare, fără îndoială că această comunitate istorică va apărea ca elementul decisiv și cōvârșitor. Feodalitatea și apoi monarhia au fost primele forțe care au creat între oameni sentimentul unei comunități mai mari decât familia, iar conștiința apartinerii laolaltă din partea unei mulțimii constituie baza inițială a naționalității. Din conviețuirea laolaltă a rezultat în chip firesc comunitatea de limbă, obiceiuri, tradițiuni și aspirațiuni, comunitatea de norme juridice și de interese. Comunitatea de credințe religioase, a contribuit și ea să cimenteze sentimentul de apartinere laolaltă și să constituie națiunea, după cum, uneori, certurile și neînțelegerile de ordin bisericesc au întârziat fenomenul de conturare și personalizare a națiunilor. În răsărit, sentimentul religios a jucat un rol mai mare decât în apus, pentru a crea primul temelie al națiunii ca o comunitate creștinească deosebită de păgâni. De aceea în decurs de câteva veacuri, Rusia pravos-

lavnică, urmărindu-și scopuri politice și economice proprii, a jucat, totuși, față de micile popoare creștine din Orient, apăsate sub stăpânirea mahomedană, rolul de ocrotitoare și eliberatoare generoasă.

Elementul comunității istorice este foarte însemnat pentru constituirea națiunii, căci de el depinde sentimentul și conștiința apartinerii laolaltă despre care vorbesc toți acei cari, întrebându-se ce este națiunea, au căutat să dea un răspuns cât mai complet. Legătura amintirilor trecutului este așa de puternică încât numai divergența intereselor actuale o poate rupe sau primejdui, fiindcă omenirea este alcătuită din mai mulți morți decât de vii¹⁾. Și de aceea, Eötvös accentuând scăderea importanței diferențierilor de sânge dintre națiuni, afirmă că divergențele și lupta dintre naționalitățile Europei moderne „nu sunt decât o luptă pentru sau împotriva dreptului istoric“.

Cu toate acestea, trebuie să facem și aci rezervele necesare asupra importanței comunității istorice. Religia nu mai joacă astăzi aproape nici un rol în diferențierile naționale. Sub ochii noștri vedem trăind și desvoltându-se, în spirit de dușmănie, națiuni care au aceeași credință religioasă, în vreme ce alte națiuni, cuprinzând în sânul lor indivizi de diferite confesiuni, își accentuează și consolidează unitatea lor națională. Fenomenul acesta de scădere a importanței deosebirilor de credință religioasă între membrii aceleiași națiuni îl regăsim sub formă uimitoare la poporul albanez, care se manifestă astăzi ca o națiune unitară, deși în sânul său sunt, pe lângă Albanezii ca-

*Religia și
națiunea.*

1) Renan, *Qu'est-ce qu'une nation ?* Discours et conférences, pag. 307.

tolici sau ortodocși, Albanezii mahomedani. Astfel, cea mai mare deosebire de credință religioasă dintre oameni scade, aproape dispăre în fața sentimentului de comunitate națională.

*Interesele
actuale și co-
munitatea is-
torică.*

Pe de altă parte, — am spus că divergența intereselor actuale poate rupe sau primejdi comunitatea istorică și duce chiar la conflicte între descendenții acelorași strămoși comuni. Pilda formațiunii Statelor-Unite și apoi a conflictului cu țara-mumă, cu Anglia, este vie în amintirea tuturor. Conflictul de interese a dus la ruptura unei perfecte comunități istorice dintre Anglia și primii coloni, cari sunt temelia Statelor-Unite moderne.

*Esența na-
țiunii: conș-
tiința pro-
prie.*

Iată cum, pornind dela elementul material și foarte precis al comunității teritoriale ca factor constitutiv al națiunii, am examinat elemente din ce în ce mai schimbătoare și mai nesigure ca sângele, limba, comunitatea istorică și religioasă, pentru a ajunge la ceea ce, alături de limbă și chiar mai mult decât ea, constituie astăzi națiunea: conștiința națională.

Colectivitatea naturală ce eră la început națiunea, precum am văzut, tinde să devină tot mai mult o colectivitate spirituală și culturală prin comunitatea de limbă, tradițiuni și aspirațiuni și mai ales prin voința care tinde la realizarea comunei conviețuiri. Unitatea de suflet alcătuește națiunea, după cum spuneă Michelet, — idee complectată de Renan prin definițiunea că „națiunea este un principiu spiritual... Viața unei națiuni este un plebiscit de toate zilele“¹⁾. Sau „o creație sintetică voluntară, o unitate socială, care reprezintă un sistem voluntar, cu o motivare cosmică, biologică și psiho-istorică, cu voința socială drept *causa movens* a procesului de națio-

1) In scrierea citată.

nalizare și cu manifestările creatoare pe tărâmul sufletesc, economic, juridic și politic ale vieții naționale, care formează cultura națională ¹⁾).

De aceea, conștiința propriei sale personalități la om, ca ființă gânditoare și simțitoare, își găsește la colectivitatea ce se chiamă națiune, conștiința corespunzătoare în sentimentul de naționalitate aparte, deosebită de celelalte. Și atunci concluzia logică este că, în stadiul de evoluție la care a ajuns societatea modernă, solidaritatea națională este expresiunea cea mai desăvârșită a solidarității sociale: omul dacă vreă să trăiască potrivit naturii, spiritului și voinței sale, nu poate trăi decât în mijlocul națiunii sale, fiindcă viața socială este o condițiune a vieții individuale ²⁾).

Iată cum examinând ultimul element constitutiv al națiunii, conștiința națională ce decurge din toate celelalte elemente comune națiunii și fiind, oarecum, încoronarea și încheierea lor imaterială, printr'o simțire și o voință de comunitate, ajungem la concluzia că, după familie și cetate, forma națională este astăzi forma cea mai potrivită și mai conformă idealurilor de umanitate pentru conviețuirea oamenilor laolaltă.

*Comunitatea
de viață națională.*

Om, națiune și umanitate, acestea sunt cele trei stadii prin care trece sau trebuie să treacă neapărat progresul și civilizațiunea în mersul lor ascendent spre culmile încă nebănuite și neprevăzute.

Omul a fost definitiv liberat prin marea revoluțiune, care a proclamat drepturile omului. Națiunea, însă, n'a ajuns încă la același stadiu de libertate și de recunoaștere a valorii sale ca per-

1) D-l Gusti în studiul sus amintit.

2) L. Duguit, *Droit constitutionnel, theorie generale de l'Etat, organisation politique*, Paris 1907, p. 80.

soană morală, așa cum a ajuns omul ca ființă simțitoare și gânditoare. De aceea, războiul din urmă a fost denumit războiul națiunilor, ca unul care trebuia să aducă triumful principiului naționalităților și, deci, consfințirea drepturilor națiunii după drepturile omului.

*Dreptul și
egalitatea
națiunilor.*

Vom reproduce un pasaj de admirabilă claritate și precizie dintr'un răspuns al lui Emile Boutroux la ancheta întreprinsă în 1915 de E. Baie¹⁾, spre a se limpezi problema abia schițată până atunci a dreptului naționalităților. Vorbind despre națiune, ca persoană morală, Boutroux spune:

„Principiul naționalităților, așa cum se prezintă astăzi în conștiința umană, este o noțiune foarte simplă și foarte lămurită.

„Omul are o valoare ca om, în afară de puterea lui, de întinderea cunoștințelor sau de mulțimea bunurilor sale, precum și de toate celelalte avantagii, dobândite sau firești, ce le poate avea în comparație cu ceilalți oameni.

„În înțelesul acesta, toți oamenii sunt egali. Drepturile ce le are, astfel, fiecare om numai prin faptul că este om, sunt, în chip esențial, dreptul la viață și dreptul la libertate, într'atât cât aceste drepturi sunt în acord cu acelea care pentru acelaș cuvânt, aparțin celorlalți oameni.

„Dar o națiune, cu adevărat demnă de acest nume, se poate asemui cu o persoană. Orice națiune bine caracterizată are, deci, dreptul la viață și la libertate sub rezerva unui drept asemănător inerent celorlalte națiuni; și sub acest raport toate națiunile sunt egale: nici întinderea teritoriului, nici puterea, nici condițiunile geo-

1) *Le droit des nationalités*, Paris 1915, consultațiuni adunate dela personalitățile gânditoare ale diferitelor popoare de către belgianul Eugène Baie.

grafice, politice sau economice, nu stabilesc între ele vre-o erarhie“.

Realitatea politică internațională, eră, din nenorocire, alta, și adevărul cuprins în teoria lui Boutroux despre personalitatea morală a națiunii, ca și despre drepturile la viață și la libertate ale tuturor națiunilor, fie ele mari sau mici, nu reprezintă până la 1914 decât un nobil deziderat al sufletelor generoase din lume și, totodată, o mișcare generală a națiunilor, lipsite de drepturile naturale, spre dobândirea lor, trecând peste orice piedici și cu prețul tuturor jertfelor.

Mișcarea aceasta formidabilă, irezistibilă, a tuturor naționalităților nedreptățite spre o viață și libertate proprii, constituia, fără îndoială, cauza principală de neliniște și îngrijorare, primejdia permanentă și de neînlăturat a păcii europene, pe care înarmările continue și tot mai mari n'o puteau înlătură, ci dimpotrivă. Înarmările acestea, în ultimă analiză, nu erau de cât un răspuns direct la vuetul crescând al națiunilor apăsate, un mijloc de a înăbuși și intimidă strigătele dreptului nesocotit prin aparența tot mai covârșitoare a forței menită să'l înfrâneze. De aceea marele Cavour avusese cândva dreptate să afirme că pacea veșnică nu se poate obține în lume de cât cu prețul libertății națiunilor, iar el, fiul unei națiuni nedreptățite, ori cât de mult ar fi dorit pacea, n'o putea admite cu asemenea jertfă.

După războaiele balcanice din 1912—1913, care aduseseră o consacrare neașteptată principiului naționalităților, primejdia pentru pacea europeană crescuse în proporții nebănuite.

Principiul acesta consfințit în Balcani, răsturnase vechiul echilibru de forțe europene și trezise, totodată, pofte și dorințe noi pentru extinderea aplicațiunii sale și'n alte regiuni de cât

Revendicările naționalităților între cauzele războiului.

Efectul războaielor balcanice.

peninsula, acolo unde de mult nedreptatea și apăsarea națională a popoarelor provocau protestări turburătoare pentru opinia mondială. Într'adevăr, la scurt interval după pacea dela București, Austro-Ungaria își sporea forța armată, iar acelaș gest, cu repercusiuni internaționale mai grave, se repetă de Germania prin creșterea contingentului anual de recruți pentru serviciul permanent. Se știe că acestui spor militar german i-a răspuns, în Franța, legea care prelungea obligativitatea serviciului militar dela 2 la 3 ani spre a compensa diferența trupelor active rezultând dintr'un contingent mai redus și o slabă natalitate.

*Caracterul
războiului
dela 1914.*

Când a izbucnit războiul la 1914, din primul moment, aproape instinctiv, caracterul luptei acesteia mari a rezultat din manifestațiile populare ca și din măsurile luate pe teritoriile respective. Cu tot pacifismul și internaționalismul de până atunci, deodată am asistat, în Franța, la „unirea sfântă” a partidelor, la consolidarea unității naționale în fața primejdiei din afară. Lupta de rase, mai exact lupta dintre națiuni, a depășit cadrul luptei de clase sociale, așa de evidentă în războaiele externe purtate de Franța imediat după revoluția cea mare. În locul toleranței extreme față de supușii inamici, manifestată la 1792, și chiar a semnelor vădite de simpatie pentru dușmanul din afară, care s'au manifestat atunci în mijlocul unei minorități franceze, a clasei direct lovită prin efectele revoluției, — am văzut acum în Franța o solidaritate desăvârșită între toți cetățenii, o unitate de simțire și voință în lupta cea mare contra dușmanului din afară ¹⁾.

1) Foarte interesantă în acest sens lucrarea lui A. Mathiez, *La révolution et les étrangers, cosmopolitisme et défense nationale*, apărută la Paris în 1918.

Astfel s'a marcat dela început războiul acesta ca un războiu al națiunilor pentru dobândirea libertății naționale, după libertatea individuală, ca o luptă între două concepții deosebite despre viață și despre drept, în sfârșit ca o luptă decisivă dintre două idei fundamentale pentru progresul și civilizațiunea omenirii.

Acum, după ce realitatea și unitatea națiunii au fost scoase în deplină lumină, vom examina rolul colectivității naționale în marele război, ideile fundamentale de organizare și viață a omenirii care s'au ciocnit cu înverșunare și'n sfârșit formula ultimă care s'a impus la decisiva păcii.

II.

NAȚIUNEA IN CONFLICT CU STATUL.

Am arătat ce este națiunea și am văzut că, între om și umanitate, ea constituie o etapă intermediară. Toți autorii cari s'au ocupat mai mult sau mai puțin de problema națiunii, au ajuns la concluzia că principiul naționalităților nu-i ceva absolut și de aplicațiune universală, iar națiunea, ca personalitate morală, nu constituie un scop prin ea însăși, ci mai curând un mijloc prin care omul realizează idealul umanității. În progresul continuu către acest suprem ideal, națiunea a fost definită așa de plastic „o cale spre umanitate”.

Dar în cursul expunerii noastre nu odată s'a întâmplat să pomenim despre Stat și să lăsăm să se întrevadă conflictul uneori latent, alteori brutal și public, care există între națiune și Stat. În vreme ce asupra națiunii, ca realitate și unitate socială, au putut fi neînțelegeri și contestațiuni în trecut, iar astăzi chiar mai sunt naționalități cărora li-se contestă sau li-se poate contesta dreptul la o viață autonomă din cauza lipsei vre-unuia din elementele constitutive, — asupra Statului nu există nici nedumeriri, nici contestațiuni.

Statul privit în genere ca realitate și ca unitate socială, mai exact ca personalitate juridică și politică a poporului care-l alcătuiește, este o noțiune bine precizată și simțită de toată lumea.

*Statul, o
realitate so-
cială.*

Aproape de când există un început de organizare și civilizațiune omenească, Statul apare ca o realitate, ca un cadru neapărat necesar vieții și dezvoltării omului. Astăzi nici nu putem concepe un individ lipsit de naționalitate, în sensul de naționalitate politică, adică de apartinență la un Stat, în calitate fie de supus, fie de cetățean¹⁾. Însăși ideea de societate, conceptul de solidaritate și interdependență socială ca o condițiune esențială pentru viața individului, implică noțiunea de colectivitate organizată, de legământ și de raporturi între oameni, indiferent de forma sub care apare această comunitate: trib, cetate sau Stat. Omul ființă izolată, trăind singur pe insula lui ca Robinson, ni-se pare astăzi cu neputință căci este mai curând produsul unei imaginațiuni decât expresia unei realități a omenirii dela început.

Iată de ce Statul apare înaintea națiunii, uneori confundându-se cu dânsa, ca o personalitate morală imediat după personalitatea umană.

Statul întemeiat pe forță.

Fie că examinăm Statul antic, fie pe cel modern, sau că trecem dela grupările sociale primitive până la forma cea mai complexă a societății contemporane, pretutindeni ne isbește existența unei autorități. Prin urmare, elementul constitutiv al Statului este diferențierea în sânul grupării sociale între cei cari guvernează și cei cari sunt guvernați. Supunerea acestora la autoritatea și ordinele celorlalți este garantată prin constrângerea materială, prin sancțiuni împotriva celor nesupuși. Astfel, la prima vedere, elementul constitutiv al Statului, autoritatea conducătoare, apare întemeiată pe forță.

Iată, dar, forța la temelia Statului, deși se re-

1) Carlo Bisocchi, *Acquisto e perdita della nazionalità nella legislazione comparata e nel diritto internazionale*, Milano 1907, primul capitol.

petă mereu că Statul modern este și trebuie să fie un Stat de drept.

Dacă aruncăm o privire dealungul istoriei ne va surprinde faptul că toate Statele cunoscute s'au întemeiat ori au fost la început rezultatul forței pentru ca, mai târziu, să se întemeieze pe drept și să se organizeze juridic.

De îndată ce spiritul omenesc a eșit din primitivitate, puterea unora de a comandă asupra celorlalți din sânul aceleiași comunități sociale a fost examinată și asupra legitimității sale s'au născut discuțiuni. Căci forța prin ea însăși fiind o manifestare brutală, anarhică și relativă, pentru că totdeauna i-se poate găsi o forță superioară, puterea de comandă a unora și autoritatea lor ar fi fost oricând pusă în discuțiune.

Spiritul omenesc, ascutit și subtil, nu se putea mulțumi cu ceea ce-i ofereă forța ca element de stabilitate și continuitate socială. Dreptul, deci, ca temelie al forței, justificarea și legitimarea autorității politice, s'a impus mai ales din veacul al XII preocupărilor spiritului teologic.

Nevola Statului de drept.

Teoriile despre origina puterii și autorității politice în Stat sunt nenumărate, totuși ele se pot clasă în două mari categorii, cele teocratice și cele democratice.

Primele conduc direct la absolutism, căci se întemeiază pe existența unui element supra-omenesc, unei intervențiuni divine în orânduirea lumii și asupra căreia orice control științific este exclus. Celelalte, teoriile democratice, fără a conduce direct la liberalism, precum remarcă Duguit, prezintă, însă, superioritatea controlului științific întrucât deduc origina puterii politice din voința socială și nu-i recunosc legitimitatea decât în măsura în care ea este expresiunea voinței colective, cel puțin a majorității. Frământările din sânul

bisericei catolice, reforma și protestantismul, au avut un rol covârșitor în elaborarea primelor începuturi de doctrină democratică asupra puterii politice, doctrină isvorâtă din nevoia de a combate puterea monarhică de drept divin și legământul ei intim cu biserica universală catolică. Doctrina suveranității formulată apoi de Rousseau, prin Contractul social, n'a fost decât concluziunea și, totodată, sinteza unor discuțiuni și curente care agitau de peste un veac spiritul liber al omenirii.

Doctrina suveranității naționale, consfințită apoi prin Constituțiile marelui revoluțiuni franceze, n'a făcut decât să înlocuiască dreptul divin al regelui prin dreptul divin al poporului și, în locul absolutismului monarhic, să stabilească absolutismul democratic, puterea absolută și necontestată a majorității de a face legea și de a o impune minorității.

Vom vedea, mai târziu, la ce rezultate contrarii dreptului ca și solidarității sociale a condus punerea în practică a doctrinei suveranității naționale în Statele cu populațiuni amestecate.

Toate doctrinele democratice vorbesc, însă, de drept și fac din el temelia și scopul Statului. Realizarea dreptului decurge din manifestările de voință ale majorității care face legea, adică norma generală. Puterea unitară a Statului, în raporturile sale cu individul, se diferențiază tocmai pentru o mai sigură îndeplinire a scopului propus, în trei puteri: legislativă, executivă și judecătorească. Una din ele, ca expresiune directă a voinței sociale și anume a voinței majorității, stabilește norma generală atât în raporturile dintre indivizi, cât și'n cele dintre individ și Stat, iar celelalte două puteri execută sau veghează la executarea întocmai a legii. De aci, teoria Statului de drept

în care puterea publică trebuie să asigure realizarea dreptului, iar oamenii cari dețin puterea sunt supuși și conduși de drept¹⁾.

Personalitatea juridică a Statului apare din această construcție.

Elementele constitutive ale Statului ca subiect de drept, ca personalitate morală, sunt astfel o colectivitate, un teritoriu și un guvern. Deținător al puterii publice și având dreptul de a formula ordine și a impune respectarea lor, Statul apare, astfel, deținător al dreptului de suveranitate.

Statul deținător al suveranității.

Acesta fiind atributul cel mai caracteristic, el se manifestă atât în domeniul dreptului public intern, cât și în cel al dreptului public extern.

Suveranitatea, în manifestările ei din afară ca și din lăuntru, va fi cauza multor primejdii și conflicte, precum se va vedea.

În raporturile internaționale ea înseamnă dreptul la libertate și egalitate între toate Statele suverane, precum și dreptul la respectul reciproc dintre ele. Apare, deci, ca atributul esențial al independenței Statului, în afară, în înțelesul de a nu îngădui nici un amestec în chestiunile sale interioare și nici o atingere prestigiului său. Dar cum egalitatea juridică dintre Statele suverane este un postulat al dreptului internațional, în realitate constatăm că această egalitate se modifică în raport cu importanța și puterea fiecărui Stat.

În genere, marile puteri alcătuitoare ale concertului european dinainte de război, ca și concertul mondial al marilor aliați acum în urmă, exercită de fapt o adevărată tutelă asupra puterilor mici și nu odată s'a întâmplat, în lipsa unei autorități supreme care să impună respectul

1) Duguit, *Op. cit.*

legilor internaționale între State, ca o mare putere să-și permită gesturi sau acte de neîngăduit față de o putere mai mică. Singura sancțiune fiind războiul, Statul jignit n'a putut recurge la acest mijloc de reparațiune. Profesorul J. de Louter vorbind de criza dreptului internațional¹⁾ făcea observațiunea că suveranitatea implică mai mult ideia de drepturi decât aceea de datorii și de interdependență sau de solidaritate între State și exprimă dorința desvoltării unui drept internațional întemeiat, mai mult ca până acum, pe contracte voluntare pentru limitarea libertății Statelor.

Vechiul concept al suveranității.

Manifestările brutale și jignitoare ale unora din marile puteri, tocmai pe temeiul acestei suveranități ilimitate și geloasă de puterea ei, creiasă în Europa o stare de enervare permanentă. Metoda de intimidare prin repezi acțiuni diplomatice sprijinite de acțiuni militare, care constituiau adevărate amenințări de război, fusese ridicată la înălțimea unui sistem de politică internațională de către Germania și imitată, apoi, de Austro-Ungaria. Însăși deslănțuirea marelui război se datorează, în bună parte, acestei metode care nu i-a mai reușit Germaniei față de Rusia la 1914, precum îi reușise la 1909, cu ocaziunea conflictului austro-sârb pentru Bosnia²⁾ Și această metodă a fost amintită de Clemenceau spre sfârșitul războiului cu toată indignarea legitimă și firească: „N'a trecut zi fără o amenințare de război, fără o savantă brutalitate de tiranie. Mănușa de fer, pulberea uscată, spada ascuțită au fost termenii păcii germanice”³⁾.

1) In „Revue generale de droit international public” No. 1 din 1919.

2) Articolul nostru „Metoda intimidării și dezastrul Europei” în revista *Flacăra*, 1916.

3) Discursul din Senatul francez la 17 Septembrie 1918.

Statul suveran fiind înainte de orice o forță în continuă creștere, tendința lui expansionistă atât în afară cât și în lăuntru nu cunoaște nici o limitățiune alta decât forța, chiar dacă în teorie Statul este limitat de drept.

Violența și dreptul de cucerire au adus ideii de Stat noi motive de încurajare ca să-și urmărească impulsunile firești. Istoria omenirii este un șir lung de războaie în care Statul, fie el monarhic sau democratic, și-a urmărit, sub diferite pretexte, scopurile sale de expansiune și cucerire. Tendinței firești de imperialism și supremație a unora din Statele cele mai puternice, în decursul veacurilor, i-s'a răspuns prin alianța Statelor amenințate și prin politica de echilibru. Pacea armată ce a existat până la 1914, nu eră decât o expresiune a acestei politici de echilibru european care, în ziua când el a fost turburat, a produs în chip firesc o încăerare generală în locul unor conflicte localizate.

Se înțelege că, în aceste cuceriri, Statul suveran nu s'a preocupat de drepturile sau de voința celor cucerii, iar națiunea a fost subordonată scopurilor Statului anexionist.

În politica internă, suveranitatea se arată tot așa de neînduplecată și bănuitoare față cu orice forță constituită în cuprinsul Statului și tinzând la expansiune. Multă vreme dreptul de asociațiune și dreptul de grevă n'au fost recunoscute de dreptul public intern al Statelor moderne, iar puterea suverană, Parlamentul, a căutat să reglementeze și să limiteze aceste drepturi chiar după recunoașterea lor.

Dar conceptul suveranității naționale a dus la efecte dezastruoase în Statele care, fie prin dreptul de cucerire sau de moștenire monarhică, fie prin rezultatul unor vechi împrejurări istorice, erau alcătuite din mai multe naționalități.

Suveranitatea și naționalitățile.

Am văzut că suveranitatea pornește dela ideea unității Statului căci ea este, după termenii Constituțiunilor revoluționare, „una și indivizibilă” și emană direct dela națiune. Principiul naționalităților, în măsura în care vremurile mai noi i-au adus afirmarea și precizarea cuprinsului și a tendințelor, a început să devină o primejdie lăuntrică pentru Statele ce nu se întemeiau pe o bază națională. Tendințele de disocierea diferitelor naționalități alcătuitoare și îndrumarea lor spre autonomia națională veneau, astfel, dela început, în conflict direct cu suveranitatea națională, una și indivizibilă. și, prin urmare, cu imperialismul pe care-l manifestase națiunea conducătoare din Statul cuceritor¹⁾. Dar ceea ce va agrava și mai mult conflictul dintre Stat și națiune va fi încercarea de a înjgheba, potrivit nevoilor unor anumite State în contrazicere cu principiul naționalităților, o nouă teorie, a raselor superioare și a raselor inferioare, precum și a dreptului unora de a conduce și a datoriei altora de a se supune.

Națiunea, ca realitate și unitate socială, tinzând să se transforme în personalitate juridică și politică, deci în Stat de sine stătător pe bază națională, a provocat reacțiunea imediată a Statului lipsit de această bază și care se simțea acum direct amenințat de primejdia descompunerii interioare mai mult decât fusese odinioară de primejdia nimicirii sau anexiunii din afară.

Lozinca: „o
națiune în
Stat”.

Conflictul dintre Stat și națiune a pornit tocmai din cauza suveranității naționale, adică a puterii suverane a majorității de a face totul. *O națiune în Stat* fiind lozinca spiritului nou al vremii,

1) Gaston Richard, *Le conflit de l'autonomie nationale et de l'imperialisme*, în „Bibliothèque sociologique internationale”, Paris 1916.

națiunea dominantă în Stat, însușindu-și toate attributele suveranității, chiar când nu eră decât o minoritate absolută în raport cu toate celelalte națiuni conlocuitoare, s'a pus pe lucru hotărâtă să nimicească orice tendințe centrifugale și să naționalizeze Statul cu orice preț¹⁾. În chipul acesta, Constituțiunea revoluționară consacrând libertatea individului în Statul națiunii unitare franceze, care eșise astfel dintr'o istorică dezvoltare centralistă, a adus apăsarea și nedreptățirea naționalităților în Statele care s'au grăbit s'o adopte fără a avea o identică suveranitate națională, adică o unitate națională desăvârșită.

Ce are a face lipsa de unitate națională ?

Ea va veni mai târziu dacă proclamăm unitatea politică !

Acesta pare a fi raționamentul simplist al tuturor partizanilor naționalizării și unificării Statului în țările alcătuite din populațiuni deosebite prin naționalitate și limbă. În el aflăm explicațiunea tuturor plângerilor întemeiate ale națiunilor asuprite și, tot odată, temeiul așa zisei chestiuni a naționalităților care, de peste un veac, agită viața omenirii și constituie o cauză permanentă de frământări, de conflicte și chiar de războaie.

1) Sunt caracteristice în privința aceasta declarațiunile cuprinse în discursul contelui Tisza rostit în chestiunea naționalităților la 11 iunie 1910 cu ocaziunea desbaterilor la Mesajul Tronului în Camera ungară. El a exprimat atunci, între altele, următoarele păreri categorice: „În clipa în care conștientii noștri maghiari formează partide pe baze naționaliste, se opun unității politice a națiunii ungurești. Față cu aceste tendințe nu mai poate fi vorba de târgueli, ci *trebuie să ne luptăm cu ele și, dacă putem, să le distrugem*“. Ceeace a provocat riposta d-lui Dr. Th. Mihali: „Asta-i egală îndreptățire a naționalităților !“. (În colecția „Discursurile Contelui Ștefan Tisza 1893 — 1915, Contribuțiuni la cunoașterea chestiunii naționalităților în Ungaria“, tip. Poporul Român, Budapesta). De altminteri, ordonanța ministrului de interne, Hieronymi, care desființa partidul național român și pe baza căreia unii membri ai comitetului au făcut cunoștință cu pușcări, era o măsură în sensul declarațiunilor lui Tisza: pentru că Românii nu renunțau de bună voie la organizația lor politică pe bază *națională*.

*Statul în
conflict cu
națiunea.*

Astfel, am ajuns la miezul conflictului dintre Stat și națiune, căruia războiul din urmă ca și pacea generală au căutat să-i deie o deslegare¹⁾, cât mai conformă idealurilor umanității în măsura îngăduită de relativitatea operelor omenești.

Vom expune, în linii generale, lupta dintre Stat și naționalități, ca și exagerările principiului național la baza Statului modern, fără să ne oprim la amănuntele statistice, — și apoi vom arăta doctrina cea nouă a Dreptului unor națiuni împotriva altora, adică a consacrării inegalității de drept între națiuni, cu ajutorul căreia teoreticienii, în țările de naționalități, încercau să justifice aplicațiunile doctrinei suveranității naționale înăuntrul ca și în afară și să consacre cele mai smintite pretențiuni ale absolutismului și imperialismului național în omenire.

*Dela dreptul
individual la
dreptul na-
țional.*

Din expunerile de până acum, a rezultat în mod evident că ideea și conștiința națională nu sunt decât consecința firească, am spune chiar largirea și dezvoltarea ideii de libertate individuală și a conștiinței acestei libertăți pentru personalitatea umană. Dacă omul se naște liber și-i liber pentru că este o ființă gânditoare, cugetarea fiind prin esența ei liberă, personalitatea omenească este înzestrată cu autonomie. Dreptul acesta individual, — care implică libertatea de muncă și dreptul de a fi stăpân pe rezultatele muncii sale, deci dreptul de proprietate ca fundament al dreptului la viață — a condus, prin largirea și dezvoltarea lui, direct la dreptul național, la libertatea și autonomia națiunii cu toate consecințele firești.

1) D-l Gusti citează cazul caracteristic al savantului internaționalist german, F. von Liszt, care, într'un articol publicat la 25 Februarie 1915 în „Vossische Zeitung“, exprima credința că războiul din urmă va însemna biruința ideii de Stat în contra principiului naționalităților. Sfârșitul războiului și stabilirea noilor granițe, potrivit acestui principiu, au dovedit cât s'a înșelat Liszt ca și Germania în iluziile lor.

Revoluția proclamând drepturile omului n'a făcut nici o deosebire de origină națională. Suprimând toate piedicile, care înlățuiau pe om după origina nașterii sale de clasă împotriva scopurilor umanității, teoreticienii revoluționari nu puteau, în chip logic, stabili între oameni un nou criteriu de deosebire și de inegalitate, criteriul de naționalitate. De altfel, deducția aceasta logică s'a impus conștiinței poporului francez chiar dela început, căci Mirabeau declară, înaintea Constituantei din Mai 1790, că națiunea sa renunță de a face vre-un războiu pentru cuceriri și că nu-și va întrebuința nici odată forțele contra libertății vre-unui popor. Războaiele externe ale Franței, în perioada revoluționară, s'au condus tocmai pe acest principiu și ele apăreau ca efortări pentru liberarea popoarelor Europei de tirania și absolutismul monarhic.

Congresul din 1815 de la Viena, încheind perioada acestor războaie prin căderea Franței, a consacrat din nou principiul legitimității monarhice împotriva doctrinei suveranității naționale și a accentuat nevoia principiului de echilibru între puterile Europei peste orice alte considerațiuni democratice sau naționale. Tocmai această directivă a congresului a amânat pentru un veac realizarea dublei aspirațiuni populare care tindea, pe deoparte, la cucerirea puterii politice înlăuntru, iar pe de alta la integrațiunea naționalităților ¹⁾. Pentru că aceste două năzuințe ale democrației, spune mai departe d. Scelle, apar într'adevăr ca două înfățișări ale aceleiași voințe de libertate. Cucerirea puterii politice, prin sistemul reprezentativ este, pentru popor, dreptul

1) G. Scelle, *Le Pacte des nations et sa liaison avec le Traité de Paix*, Paris 1919, p. 7.

de a-și alege guvernării; principiul naționalităților este aceeași formulă strămutată în domeniul internațional, unde isbutește să dea popoarelor dreptul de a face parte din comunitatea politică pe care și-au ales-o și să încredințeze grija afacerilor lor externe guvernanților unui Stat aleși de ei.

Am văzut în primul capitol cum națiunea, ca realitate și unitate socială, a ajuns să se impună atenției gânditorilor și apoi conștiinței universale. Este sigur că descătușarea individului din lanțurile tiraniei și absolutismului Statului antic, a fost elementul decisiv al limpezirii ideilor de naționalitate.

*Trezirea
conștiinței
de naționalitate.*

Conștiința personalității omenesti a fost suportul conștiinței naționale. Din libertatea și egalitatea oamenilor au decurs în mod logic libertatea și egalitatea națiunilor peste interesele contrarii ale Statului și peste eforturile lui de a înăbuși în germen această nouă primejdie lăuntrică, mai mare și mai puternică de cât toate primejdiile ce rezultau din dreptul de asociațiune și de grevă. Conștiința națională și realitatea națiunii apăreau ca fenomene și forțe naturale în afară de inițiativa sau voința directă a indivizilor care se manifestase prin tendința de întovărire în societăți după profesii sau categorii.

Și atunci mișcarea firească, aproape instinctivă a Statului, de a lua măsuri de prevenire și siguranță împotriva primejdiei noi, n'a făcut decât să accentueze curentul general al naționalităților și să transforme un fapt natural într-o mișcare conștientă și voluntară a masselor. Din acel moment conștiința netă de naționalitate, apărând în lume și orice măsuri pentru înăbușirea ei nu puteau decât s'o întărească.

Lupta dintre suveranitatea națională sau mai exact dintre puterea organizată a Statului modern și conștiința de naționalitate eră deschisă.

Primele măsuri de legitimă apărare ale Statului au fost împotriva elementelor constitutive ale națiunii. Pentru a slăbi mișcarea de naționalitate trebuia lovit însuși acest organism viu și schimbător ce este națiunea sau naționalitatea.

Teritoriul, pământul pe care trăește o națiune eră primul element constitutiv care aveà să atrgă atențiunea Statului. Smulsă din solul care o întreține și-i dă vitalitatea, națiunea putea să fie mai ușor sdrobotită în lupta ei cu Statul dominant.

Nu vom intra în amănunte. E destul să amintim că sistemul colonizărilor ca și acel al schimburilor de populații, cu prilejul încheerii diferitelor tratate de pace, nu este de cât una din multiplele forme sub care Statul a lovit națiunea. Legea germană de depozedare și colonizare în ținuturile poloneze constitue exemplul cel mai elocvent. Majoritatea germană, întemeiată pe principiul suveranității naționale, a făcut cum i-a plăcut o lege în contra naționalității poloneze, care trebuia germanizată prin orice mijloc spre a nu primejdi unitatea și integritatea Statului.

În Ungaria, în Austria, în Rusia, State cu naționalități deosebite de națiunea dominantă și deținătoare de fapt a suveranității, am regăsit, sub diferite forme, legi indentice și având toate acelaș scop. Chiar când ținta adevărată părea să fie popularea unor ținuturi pustii sau încurajarea producțiunii, ele aveau în esență un scop politic-național, uneori mărturisit¹⁾.

Statul dominant contra naționalităților.

1) Contele Tisza vorbind la 20 Februarie 1914 în Camera ungară spre a da explicațiuni asupra tratatelor de împăcare cu România, a spus: „A mai fost vorba de o chestiune, în aparență delicată, acțiunea de colonizare, cu privire la care am deciarat că acțiunea Statului și a întreprinderilor care beneficiază de sprijinul guvernului, în chestia colonizării, nu are caracter agresiv îndrep-

În această privință, coloniile germane de caracter feudal cu concesiuni speciale, risipite peste tot în centrul și răsăritul Europei, încă din vremuri când naționalitatea nu căpătase caracterul de astăzi, au fost, adesea, puncte de sprijin politic și manifestări de expansiune națională în serviciul unor monarhi activi și ambițioși. Importanța lor n'a făcut de cât să crească în timpurile moderne când perfecțiunea căilor de comunicațiune și a mijloacelor de informațiune au venit să asigure viața conștientă a comunităților naționale, fie ele oricât de mici.

*Pilda fostei
Ungarii.*

Dintre Statele de naționalități, Ungaria, fără îndoială, constituie exemplul cel mai caracteristic. Stat cu o constituție socială aristocratică și o tradiție feudală bine marcată, Ungaria a ținut să apară în vremurile de după marea revoluțiune franceză, și'n bună parte a reușit, ca una din țările cele mai libere și democratice.

Teoreticianii dreptului public maghiar n'au șovăit să prezinte Constituția maghiară¹⁾ drept cea mai veche de pe continentul european, iar conferențieri de talia contelui Apponyi s'au dus până'n America să expună asemenea revelațiuni de liberalism și constituționalism.

tat contra Românilor, ci are numai în vedere de a *contrabalansa schim'area raporturilor de proprietate, ca această schimbare să nu fie în dauna Maghiarilor*. Nici odată n'am voit și nu voim de cât ca proprietatea agrară, odată pusă în vânzare, *dacă a fost în stăpânire maghiară, să rămăe și în viitor, pe cât va fi cu putință, tot în mâini Maghiare, pentru ca schim'ul în raporturile de proprietate să nu se facă în detrimentul nostru*".

Iată cum circulațiunea bunurilor între particulari, o chestiune exclusiv de resortul dreptului privat, a fost adusă în domeniul dreptului public și considerată ca o chestiune privind caracterul național unitar al Statului.

1) Bula de aur, *magna charta* a libertăților politice maghiare din 1222, care stabilea privilegiul nobililor drept copărtași și colaboratori ai coroanei la conducerea țării, dar nu se ocupă de popor. (J. A. Lux, *Ungarn eine mitteleuropaetsche Entdeckung*, München 1917, p. 31).

În realitate, Ungaria ca Stat se întemeia pe dreptul de cucerire al nobilimii și pe simbolul unității teritoriale, iar acum în urmă și naționale ale Ungariei istorice, personificată în coroana Sf. Ștefan.

De aceia, teoreticianii maghiari, toți fără deosebire, nu vorbesc decât despre unitatea și integritatea „teritorială” a Ungariei în orice împrejurare și se ocupă foarte puțin de locuitorii ei priviți ca un *accessorium* al pământului.

Cu toate acestea, curentul vremilor noi nu i putea lăsa indiferenți pe oamenii conștienți de răspunderea lor. Naționalitatea locuitorilor a început să apară, astfel, în preocupările oamenilor de acțiune și de gândire ai Ungariei sub forma unei teorii a „națiunii politice”. Aceștia refuză statornic recunoașterea naționalităților și organizarea lor politică deosebită susținând că ele fac toate parte de drept din națiunea politică maghiară, cuprinsă în granițele unui teritoriu istoric unitar.

Teoria „națiunii politice”.

Este interesant de reamintit cum Constituția Transilvaniei autonome nu recunoaște decât existența a trei națiuni politice în cuprinsul teritoriului său: maghiară, săcuiască și săsească, fiecare avându-și consacrate drepturi speciale legate de cuprinsul unei anumite părți din teritoriu.

Prin urmare, concepțiunea privilegiilor feudale de caracter contractual între senior sau monarh deoparte și supușii de alta, în locul normelor generale și uniforme care stabilesc, în societatea modernă, raporturile dintre individ și Stat.

Românii, însă, nu figurau printre națiunile recunoscute, ei erau robii celorlalți conlocuitori. Fără îndoială că starea aceasta prelungită până'n apropierea vremurilor moderne a contribuit să adauge și elemente sociale la trezirea conștiinței naționale.

Românii în fosta Ungarie.

O primă manifestare în acest sens și care poate constitui mândria neamului românesc, este acea rugămintă din 1791¹⁾, înaintată către Împăratul Leopold II de către episcopii Ioan Bob și Gherasim Adamovici, pentru a cere recunoașterea Românilor ca a patra națiune politică din Transilvania și, deci, consfințirea egalității sale în drepturi cu celelalte națiuni conlocuitoare. Cererea aceasta, ca și repetiția ei la 1848, cu prilejul revoluției maghiare, a rămas fără rezultat. Abia Dieta din Sibiu, la 1863-64, le-a acordat Românilor recunoașterea de națiune politică pentru scurtă vreme căci unirea Transilvaniei cu Ungaria a adus ștergerea prin rescript regal a legilor Dietei sub cuvânt că legea pentru „egala îndreptățire a naționalităților” (art. 44) din 1868 asigură drepturile tuturor. Dar această lege votată sub influența scrierilor lui Eötvös nu s'a pus niciodată în aplicare și propunerea d-lui Vaida, prin 1890, în Camera ungară, pentru aplicarea ei a fost respinsă²⁾. E singurul caz în istoria omenirii, precum observă Ehrlich, când o adunare legislativă nu desființează o lege votată, ci oprește numai aplicarea ei spre a putea mai ușor arunca praf în ochii străinătății.

Acțiunea de
desnaționalizare.

Alături de acțiunea de depozedare a naționalităților și de colonizări în mijlocul lor din partea națiunii dominante în Stat, avem cealaltă acțiune mult mai hotărâtoare de când limba a devenit prin excelență elementul constitutiv și

1) *Supplex libellus Valachorum*. (Th. V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale Românilor de sub coroana ungară*, vol. I).

2) De altfel, în același discurs dela 20 Februarie 1914, pe care l'am mai citat, contele Tisza a spus despre dispozițiunile legii: „E cu neputință de a le executa fiindcă legile din 1868 au fost niște manifestări idealiste, produsul unei atmosfere înălțătoare a națiunii maghiare în momentul când și-a redobândit libera exercitare a libertății sale constituționale”.

de personalizare a comunităților naționale. E vorba de lupta aprigă, susținută prin toate mijloacele materiale și morale ale Statului modern, pentru a răpi limba și cultura naționalităților, impunându-le în toate domeniile de activitate socială limba oficială de Stat, limba națiunii dominante, și, tot odată, cultura străină ce o implică un alt grai.

De aceia, încă de pe băncile școlii primare, copilului i se impune, contrar tuturor legilor pedagogiei moderne, învățarea limbei oficiale și căpătarea primelor cunoștințe și elemente de instrucție într'alt grai decât acel deprins la sânul mamei și în mijlocul familiei. Cât odios se cuprinde în acest procedeu este vizibil numai în suferințele intelectuale ale copilului neformat, căruia, în loc de noțiuni generale în limba lui proprie, i-se impune învățarea unei limbi străine care, la omul matur, presupune, spre a fi cu puțință, cel puțin cunoașterea fundamentală a limbei sale proprii. Un asemenea procedeu nu putea avea alt rezultat decât să împiedice dezvoltarea culturală teameinică a tinerelor generațiuni atât într'o limbă cât și 'n cealaltă.

Intr'o lucrare ca aceasta nu este locul să intrăm în amănunte statistice despre situația școlilor din fostele State de naționalități, precum și despre toate celelalte mijloace variate ale oficialității acelor State prin care se încercă desnaționalizarea forțată. Dar chestia limbei naționalităților a alcătuit un subiect de permanentă preocupare pentru opinia internațională, iar oamenii luminați din Ungaria, ca Eötvös,¹⁾ nu s'au sfiit să recunoască adevărul că popoarele țin azi mai mult la limba lor decât la patrie, la patria maghiară bine înțeles, care vroia să le

1) Citat în capitolul precedent.

răpească limba prin mijloace violente și nedrepte. Tot în același loc, Eötvös adăogă: "Și sentimentul de naționalitate (legat de dragostea limbei) e mai mare decât dragostea de țară, dar numai până aiunci până când contrastul în care au ajuns aceste două sentimente prin jocul întâmplărilor ca și prin păcatele unora, nu este aplănat, iar primejdiile care, după părerea altora, le amenință azi limba, nu s'au înlăturat".

De altminteri și fără amenințări directe și brutale, sentimentul național, întemeiat pe comunitatea de limbă și cultură, l'am văzut foarte viu, de pildă, în decursul războiului între Elvețienii francezi sau germani și frații lor de aceeași limbă din Statele vecine¹⁾.

Se înțelege de la sine că sentimentul de solidaritate națională, întemeiat pe persecutarea limbei sau răpirea pământului din mâinile fraților de acelaș neam, nu putea decât să aibă efecte și mai grave în cuprinsul Ungariei și să sape o adevărată prăpastie între Statul național maghiar și naționalitățile sale. Tendințele centrifugale și spargerea sentimentului de comunitate între toți cetățenii maghiari de limbi deosebite, nu făceau decât să crească, să se sporească, în raport direct cu măsurile și dispozițiunile menite, în spiritul guvernanților, să aducă mai repede naționalizarea Statului politic unitar maghiar.

Acest proces firesc de disoluțiune, în loc de formare și închegare a naționalității unitare, eră oarecum fatal pe măsură ce Statul își accentuă intervențiunea prin mijloacele sale silnice. Procesul natural de închegare a naționalităților a pornit întotdeauna dela societate și nu dela Stat, remarcă Ehrlich, căci „multimilenara istorie a

*Rezultate
contrarii
scopului ur-
mărit.*

1) Cazurile citate în capitolul precedent la p. 7—8.

omenirii ne învață că numai societatea e în stare să naționalizeze”.

La toate elementele de conflict dintre Stat și națiune enumerate, trebuie adăugat, precum face Eötvös, elementul social foarte important și care se confundă pretutindeni cu cel național. În Ungaria clasele privilegiate și 'n genere toate cadrele de conducere în Stat erau de origine maghiară, dacă nu în unanimitatea lor dar în foarte mare majoritate, și aceasta tocmai în vremurile când ideea de naționalitate se contura și se accentuă pretutindeni. Acest element social îl regăsim, de altfel, în mișcarea revoluționară și națională a lui Tudor Vladimirescu la noi, provocată prin reacțiunea firească la abuzurile claselor privilegiate care erau alcătuite aproape exclusiv din Fanarioți. Și acelaș element se remarcă, la începutul veacului trecut, în mișcarea revoluționară și, totodată, națională a agitatorilor pentru libertatea și unitatea italiană.¹⁾

Dar ar trebui să scrim încă multe pagini în acest sens și să cităm nenumărate alte fapte vechi și mai noi din care reiese cu atâta evidență mișcarea de naționalitate contemporană și puterea aproape elementară și de nebiruit prin care conștiința personalității lor proprii și deosebită a naționalităților se accentuă în sânul Statelor lipsite de unitatea națională. Toate încercările de opresiune și desnaționalizare pornite din partea Statului, exact din partea națiunii dominante în Statele despre care vorbim, nu aveau alt rezultat decât să accentueze și mai mult și

1) Sunt caracteristice în privința aceasta articolele marelui Italian Giuseppe Mazzini și apelurile sale la conștiința socială și națională a muncitorimei italiene ademenită de curentul internațional socialist (*Scritti di G. Mazzini*, în editura populară Sonzogno, Milano, 2 vol.)

să trezească, chiar în păturile adânci ale maselor unde nu se manifestase până atunci, o conștiință proprie a naționalităților dominate. Opresiunea de sus, socială, ca și apăsarea prin forța și mijloacele variate ale Statului dominant, nu făceau decât să deștepte rezistențe și reacțiuni nebanuite sau neașteptate din sânul naționalităților dominate, așa că s'ar putea spune că măsurile oficiale cu cât se înmulțeau cu atât ajungeau la rezultate mai contrarii scopului urmărit. În privința aceasta, cu decenii în urmă, Eötvös ¹⁾ făcea justa observațiune că mișcarea pentru libertatea religioasă, dobândită astăzi pretutindeni, se reproduce în mișcarea pentru libertatea națională și că ea nu va încetă, oricâte piedeci i-s'ar pune în cale, decât în clipa când își va fi atins ținta. Căci „o mișcare ce s'a pornit în numele libertății și pentru asigurarea acesteia, numai prin libertate se poate încheia“.

*Libertatea
individuală,
libertatea
națională.*

Dacă omul este liber prin naștere, ca ființă simțitoare și gânditoare, iar toate privilegiile de clasă au căzut spre a se consfinți între oameni deplina libertate și egalitate de drepturi, mai putem refuza astăzi respectul și aplicarea acestor principii, atunci când este vorba nu de indivizi, ci de întregi națiuni?

Deși răspunsul vine dela sine în chip logic, totuși ne vom găsi aici în fața unor teorii menite să înlăture aplicațiunile până la ultimile sale consecințe, ale principiilor consfințite de marea revoluțiune.

*Teoria des-
pre dreptul
forței.*

Ne vom găsi în fața unor teorii care, punând forța înaintea dreptului și acceptând existența acestuia numai în măsura în care se întemeiază

1) *Op. cit.*, p. 130 și urm.

pe forță, vor înlătura toate elementele morale și psihologice, pe care se întemeiază mișcarea modernă de naționalitate spre a reduce problema întreagă la un simplu raport de puteri.

Vom avea, astfel, națiuni mari și puternice, alcătuiind State de prim ordin, cu drepturi ilimitate la viață și la expansiune, — justificarea celui mai revoltător imperialism — în opozițiune cu națiuni mici ori naționalități oprite sau cu State de mai puțină importanță, menite să fie distruse și înghițite de cele d'întâi. Întreaga viață a colectivității umane, redusă la o luptă între cei tari și cei slabi, primii îndreptățiți prin forța lor să-i suprimă pe ceilalți. În modul acesta întreaga operă, conformă idealurilor nobile de umanitate, realizată pînă în proclamarea drepturilor omului, este desființată sau răsturnată prin teoria dreptului națiunilor tari de a le înghiți ori suprima pe cele slabe și, prin urmare, ajungem iarăși la restabilirea dreptului unora, din neamul ales, de a stăpîni asupra tuturor celorlalți.

Boutroux, în răspunsul pe care l'am mai citat ¹⁾, rezumă trei principii generale sau argumente fundamentale pe care Germania modernă, după înfăptuirea unității sale naționale prin foc și sabie, le opunea principiului naționalităților, negându-și însăși temeliile puterii și însemnătății sale actuale în lume, a contribuției sale impunătoare la opera generală a civilizațiunii, și bruscând tot ceea ce a fost definitiv dobândit pentru conștiința actuală a omenirii.

Întâiul principiu, recunoscând naționalitatea ca o realitate respectabilă, ajungea, totuși, la concluzia că recunoașterea și determinarea acestei realități nu poate fi opera conștiinței proprii a

1) Colecția lui E. Baie despre „*Dreptul naționalităților*“.

popoarelor, ci rezultatul cercetărilor oamenilor competenți, a savanților și profesorilor de arheologie, de istorie, de filologie sau psihologie. Judecata unui popor despre sine însuși nu poate fi decât subiectivă, pe când oamenii civilizați țin seamă numai de datele obiective. Sentimentul sau năzuințele unitare ale populațiunilor n'au valoare, conștiința lor națională este ceva strict subiectiv, de unde urmează, în chip logic, înlăturarea oricărui principiu de auto-determinarea popoarelor, spre a pune în loc părerile și indicațiunile obiective ale savanților.

Care poate fi criteriul absolut pentru stabilirea valorii savanților din toată lumea și'n cas de controversă, între datele obiective ale științei naționalităților, cum vom determina realitatea unei națiuni și, deci, dreptul ei la viață liberă? Aceasta nu eră precizat de teoreticianii pangermaniști.

*Teoria na-
țiunilor su-
perioare și
inferioare.*

În schimb, datele obiective ale savanților ne duseseră, după Gobineau și școala care i-a desvoltat în Germania constatările științifice, la teoria națiunilor superioare în opoziție cu națiunile inferioare, la dreptul unora de a le conduce, stăpâni și organiza pe celelalte, într'un cuvânt la restabilirea în sânul omenirii a castelor sociale desființate cândva, dar a restabilirii lor în mod și mai odios pe temeiul originii naționale. Dusă până la ultimele consecințe, această teorie trebuia să ajungă, în mod logic, la recunoașterea unui popor menit să conducă și să stăpânească omenirea.

A doua teorie, opusă principiului de naționalitate, este aceea a culturii ca temei și măsură a dreptului. Este fals că națiunile sunt egale între ele pentru că și cultura lor se deosebște, — de unde dreptul la viață națională

în raport cu dezvoltarea culturală. Și fiindcă 'n lume sunt popoare civilizate și popoare înapoiate, cele d'întâi au toate drepturile pentru că ele sunt înzestrate și cu forța ce o dă cultura, pe când celelalte n'au nici un drept și, deci, nici nu trebuie să formuleze vre-o pretențiune.

Raționamentul isbitor la început în forma aceasta brutală, pe măsura dezvoltării sale prinde consistență și pare a căpăta oarecare logică. Un popor înaintat în cultură este netăgăduit un factor mult mai însemnat pentru progresul și civilizațiunea omenirii decât un altul înapoiat, — de unde consecința imediată: o naționalitate înapoiată nu-i îndreptățită să formuleze revendicări contra unei națiuni stăpânitoare mai înaintată care, deținând puterea 'n Stat, este capabilă s'o civilizeze. Drepturile unei naționalități înapoiate de a-și trăi viața proprie sunt, astfel, denegate cu oarecare logică din moment ce i-se oferă puțința unei vieți și a unei culturi superioare de către națiunea dominantă.

Mai mult încă: sunt cazuri când națiunea dominantă este mare și alcătuește un Stat puternic, precum este Germania sau era Austro-Ungaria, iar un asemenea Stat e capabil să ofere mai multe avantagii și înlesniri de viață colectivă cetățenilor săi decât un Stat mic. De aceea, revendicările micilor popoare la o viață proprie sau tendința lor de a alcătui State pe bază națională sunt respinse de teoreticienii respectivi fiindcă în modul acesta indivizii, cetățenii, nu s'ar bucura de bună starea și fericirea ce le oferă Statul mare de naționalități.¹⁾

1) Müller, *Waserwartet Oesterreich von seinem jungen Thronfolger*, Muenchen, 1915, p. 22 și urm. lucrare care, în parte, ar fi fost scrisă chiar de arhiducele Frantz Ferdinand și în orice cas exprima părerile sale politice,

De aici, apoi, o serie întreagă de construcțiuni teoretice despre capacitatea de viață și civilizațiunea Statelor mari în opoziție cu acelea ale Statelor mici, precum și teoria arhicunoscută a organizațiunilor politice viabile numai dacă îndeplinesc anumite condițiuni economice: materii prime, brațe de muncă și capacitate de conducere și organizare. După această din urmă teorie, unele națiuni sau naționalități din Europa centrală n'ar fi îndeplinind condițiunile de mai sus pentru a constitui State viabile, de unde s'a născut teoria „balcanizării“ Europei centrale chiar din primul an al păcii generale până și 'n opinia publică a țărilor aliate care contribuiseră mai hotărâtor la stabilirea păcii din 1919. 1).

Spre a ajunge la regretul pentru prăbușirea monarhiei habsburgice, despre a cărei necesitate politico-economică păreau convingși cei mai de seamă conducători ai puterilor aliate până 'n preajma păcii, n'ar mai rămâne decât un singur pas.

Nu vom stărui mai mult asupra acestui punct. E destul să amintim că, în istoria civilizațiunii omenеști, micile State ale antichității ca Atena ori Sparta sau republicile italiene din evul mediu au lăsat urme mai luminoase și mai durabile decât împărăția Perșilor sau chanatele tătarești. Iar dacă ne referim la viața modernă și contemporană, constatăm că unele State mici, de pildă Elveția sau Belgia, reprezintă, în ansamblul umanității, organizațiuni cu mult superioare sub toate raporturile, imperiului care s'a prăbușit sub domnia țarului Nicolae II.

Cât privește teoria superiorității culturale a unor națiuni în comparație cu altele, ea este foarte șubredă și greu de dovedit.

*Valoarea
teoriilor
pangerma-
niste.*

1) Articole în acest sens au apărut în presa franceză.

Intr'adevăr, care poate fi criteriul sigur pentru stabilirea acestei superiorități? Unde să-l căutăm: în domeniul cugetării sau într'al acțiunii? În știință sau în religie, în pictură sau muzică, în politică ori în comerț? Căci orice națiune, dacă am examina-o de aproape, am constata că are superiorități în unele direcțiuni de activitate, dar nu le poate avea în toate.

O lege naturală și universală, legea economiei și a compensațiunii, ne spune, pe temeiul verificărilor vieții, că o națiune pe cât este superioară într'o direcțiune, pe atât este de inferioară într'alta¹⁾

Însăși ideea de mărime sau micime este relativă și corelativă, cu atât mai mult când o aplicăm la numărul locuitorilor sau la suprafața unei țări ca principiu de clasificare²⁾.

De altminteri, este lucru prea cunoscut că națiunile anglo-saxone sunt inferioare în muzică și 'n artele plastice, după cum națiunile latine, dotate cu un mare simț artistic, sunt mai lipsite de spiritul practic și de talentul de a storce marilor invențiuni tot ce pot da ele pentru binele omenirii.

Viața este variație de culori și de sunete, după cum universul este „pluralist“ spre a întrebuința expresia unui cugetător englez citat de Sarolea. De aceea, națiunile sunt complementare între ele și nici o civilizațiune națională nu este completă prin ea însăși. Spre a asigura diversitatea și complexitatea umanității e nevoie ca un număr cât mai mare de națiuni să-și poată păstra și

1) Ch. Sarolea, *Le problème anglo-allemand*, tradus din engleză, Paris, 1915, p. 178—185.

2) T. G. Masaryk, *Das problem der kleiner Voelker in der europaeischen kredis*, lecția de deschidere la Școala de studii slave de pe lângă Universitatea din Londra, ținută în Octombrie 1915, tipărită la Praga 1922,

desvolta individualitatea lor, personalitatea artistică, religioasă, intelectuală și politică. ¹⁾

Toate aceste adevăruri sunt așa de simple că nu cer decât puțin bun simț spre a se impune cu puterea unei axiome celei mai limitate inteligențe. Teoreticianii forței și superiorității culturale a unor popoare față de altele,—nu putem admite un singur moment că au fost lipsiți de însușirile elementare ale omului normal. Cu toate acestea, interesele politice oficiale și exagerările unui naționalism rău înțeles sau mai exact pervertit, i-au făcut să împingă cugetarea politică a unor națiuni mari și civilizate la atitudini și la acte care vor rămâne neșterse în judecata istoriei.

*Nimic nu
justifică po-
litica de a-
gresiune.*

Dar să admitem, precum spune Sarolea, că superioritatea culturală, invocată de acei teoreticieni, s'ar putea dovedi.

Ce ar rezulta de aci? Indreptățirea unei politici de agresiune față de națiunile mai puțin civilizate, dreptul Germanului sau Maghiarului, superiori în cultură, de a răpi limba, pământul și puțința de viață și dezvoltare națională, Polonezului, Cehului sau Românului, inferiori în cultură?

Deloc.

Întâi, pentru că și aceste națiuni „inferioare“ se vor putea ridica la un nivel superior de cultură, dacă li-se va lăsa puțința de liberă dezvoltare; — pe urmă, pentru că superioritatea morală sau politică a unor națiuni nu se poate comunica altora prin forță și violență ²⁾. În sfârșit, argumentul decisiv al lui Sarolea: pentru că aplicațiunea metodelor de forță și de violență

1) Sarolea, *loc. citat.*

2) *Ibid.*, p. 183.

demoralizează toate națiunile, fie că se folosesc ori sunt victime ale acestor metode. Și vom adăoga: mai ales pentru că numai în asemenea metode trebuie să căutăm astăzi, în societatea internațională, cauza tuturor marilor conflicte și războaie, care paralizează civilizațiunea și progresul omenirii.

Din tot ce am văzut până acum în domeniul cugetării politice, precum și'n acel al realităților internaționale, principiul naționalităților ca o necesitate absolută de viață a omenirii civilizate rezultă în mod strălucit. Lupta dintre ideea de Stat și principiul naționalităților, violentă și brutală în decursul marelui război, a intrat, astfel, în domeniul soluțiunii definitive, așa după cum, odinioară, lupta dintre stăpânitori și stăpâniți s'a sfârșit în favoarea acestora din urmă.

*Triumful
principiului
național.*

De altminteri, lupta pentru libertatea națiunilor și dreptul la viață proprie, nu este decât transpunerea, într'un domeniu mai vast și mai 'nalt, a luptei pentru libertatea individului. Deaceia Cavour, precum am văzut, declară că ar fi fost partizanul păcii veșnice dacă ea s'ar fi putut asigura fără jertfa libertății națiunilor.

O consacrare de valoare internațională a acestui principiu, după rătăcirile contrarii ale congresului dela Viena în 1815 și dela Berlin în 1878, precum și ale păcii dela Frankfort în 1871, am avut-o cu prilejul războaelor balcanice și ale conferințelor dela Londra și București, care au marcat stabilirea păcii în Balcani. Micii aliați pornind războiul de eliberare din 1912, n'au făcut decât să dea o consfințire prin fapte declarațiunii de mai sus a lui Cavour: au turburat pacea în dorința nestăpânită de a asigura viața și libertatea naționalităților respective.

Marchizul di San Giuliano, ministrul de externe de atunci al Italiei, cu prilejul unor desbateri din Camera italiană asupra evenimentelor balcanice, a făcut, în răspunsul dat diferiților oratori, declarațiuni de o precizie indiscutabilă¹⁾.

Repercusiunile acestei victorii a principiului național în contra ideii de Stat n'au întârziat să se resimtă în situația internațională.

Imperiul german, îngrijorat de creșterea mișcării generale de naționalitate și mai ales de încurajarea ce a însemnat pacea balcanică, prin rezultatele sale, pentru toate națiunile oprimate din Europa centrală, a luat imediat măsuri de sporirea contingentului militar spre a acoperi insuficiențele sau slăbiciunile ce rezultau din ultimele evenimente pentru puterea militară a principalei sale aliate, Austro-Ungaria. Fără să intrăm în alte amănunte mai depărtate de subiectul nostru, vom aminti că, la sporul de contingent militar german, s'a răspuns în Franța, țară cu slabă natalitate, — și, deci, în neputință de a crește numărul incorporațiunilor anuale, — prin adoptarea serviciului activ de trei ani, în loc de doi. În chipul acesta, trei contingente active franceze echivalau cu cele două contingente germane, sporite prin ultima dispozițiune.

1) El a declarat, textual, în ședința dela 22 Februarie 1913: „Am căutat să revendic pentru diplomația europeană meritul deslegării dată, pe temeiul naționalității, chestiunii balcanice, ridicată prin cele două răboaie din 1912;

„D'întâi dl. Chimienti, pe urmă dl. Graziadei citând pe un scriitor... Karl Marx, au amintit cuvintele aspre prin care a condamnat el, tocmai pentru peninsula balcanică, formula de *statu-quo* teritorial, adoptată de atâția ani de către diplomația europeană. Dar nu trebuie să se uite că devotamentul îndelungat față de formula aceasta a avut drept efect întârzierea pierderii de către Turcia a provinciilor sale europene până'n ziua când popoarele balcanice au ajuns capabile de a primi moștenirea; îndelungata menținere a formulei provizorii despre *statu-quo* a fost aceea care a făcut cu puțință astăzi formula definitivă: „Balcanii ai popoarelor balcanice“.

Încordarea rezultată din acest fapt n'a făcut decât să agraveze starea de neliniște și de neastâmpăr dela Viena și Budapesta, pe urma păcii balcanice. Atentatul dela Serajevo și curentul naționalist din Serbia mărită, ca și din ținuturile slave ale monarhiei habsburgice, au fost suficiente scânteii pentru aprinderea Europei imbibată cu atâta material inflamabil.

Declarațiunile de război din 1914 au venit, în aparență, pentru alte motive, în realitate, însă, adevărata lor cauză a fost lupta surdă ce se ducea de mai multe decenii între ideea de Stat germană și principiul naționalităților.

Declarațiunile de război ale Italiei în 1915 și României, un an mai târziu, țări care au intrat în război spre a realiza scopuri de eliberățiune națională, au mărturisit categoric și pe temeiul unor acte scrise importanța uneia din cauzele marelui război. Ambele declarațiuni, întâia mai puțin, a doua mai mult, au justificat războiul pe temeiul principiului de naționalitate¹⁾.

Textul declarațiunilor de război.

1) În declarațiunea de război a Italiei către Austro-Ungaria: „...., Guvernul regal s'a declarat gata să cadă la o învoială având drept bază *satisfacerea într'o măsură echitabilă a aspirațiunilor naționale legitime ale Italiei* și care ar fi servit, în acelaș timp, să reducă nepotrivirea existentă în situațiunea reciprocă a celor două State în Adriatică“. Iar, mai departe, nota vorbind despre concesiunea habsburgică în Trentin, constată că ea „*nu însemnează regularea normală a situațiunii nici din punct de vedere etnic, nici din punct de vedere politic sau militar*“.

Declarațiunea de război a României către Austro-Ungaria semnată de Em. Porumbaru, ministru de externe, desvultă și precizează și mai mult ideea națională ca pricină de război. După ce vorbește, la început, despre „aspirațiunile naționale cele mai legitime“ ale României, explică adeziunea la Triplicea și înșelarea speranțelor sale pentru o îndreptare în soarta Românilor din monarhie; „Aderând în 1883 la gruparea puterilor centrale, *România, departe de a uita legăturile de sânge care uniau populația regatului cu supușii români ai monarhiei austro-ungare*, văzuse în relațiunile de prietenie și de alianță care se stabiliseră între cele trei mari puteri o garanție prețioasă pentru liniștea sa internă *cât și pentru îmbunătățirea soartei Românilor din Austro-Ungaria. În fapt, Germania și Italia, care-și re-*

În sfârșit, în decursul războiului, bărbați ca fostul cancelar habsburgic, contele Czernin, au ajuns, târziu ce-i drept, probabil după pacea dela București cu România, când crezuse altfel, la concluziunea că Austro-Ungaria tot trebuia să moară și că atentatul de la Serajevo fusese un semn în acest sens. În ce formă ar fi trebuit să moară monarhia, asta n'o poate spune Czernin, dar afirmă și el că putea muri de o moarte mai puțin grozavă de cât războiul, mai lentă și fără a duce omenirea toată în prăpastie. Cu alte cuvinte, însuși contele Czernin ajunge la concluziunea că monarhia trebuia să-și fi ales altfel de moarte,¹⁾ — desigur aceea pe care i-o arată triumful principiului național.

De altminteri, proclamațiunea solemnă a principiului de naționalitate prin declarațiuni de război ca și prin recunoașterea lui de către bărbați de importanța fostului cancelar habsburgic, n'au

constituiseră Statul pe baza principiului de naționalitate, nu puteau să nu recunoască legitimitatea temelilor pe care se bazează propria lor viață“.

.....Intr'o perioadă de peste treizeci de ani Românii din monarhie n'au văzut niciodată reforme de natură a le da o aparență de satisfacție; ei au fost chiar tratați ca o rasă inferioară și condamnați să îndure apăsarea elementului strein, care nu constituia decât o minoritate printre diferitele naționalități alcătuitoare ale Statului austro-ungar. Toate nedreptățile la care au fost supuși frații noștri, au menținut între țara noastră și monarhie o stare neîntreruptă de dușmănie, pe care guvernul regatului n'a isbutit s'o potolească decât cu multe greutăți și mari jertfe.

.....Doui ani de războiu au dovedit României că Austro-Ungaria, opusă oricărei reforme lăuntrice în măsură de a îmbunătăți viața popoarelor ce conducea, era tot pe atât dispusă să le jertfească pe cât era de neputincioasă să le apere împotriva oricărui atac din afară. Războiul, la care ia parte aproape toată Europa, pune din nou în discuțiune cele mai grave probleme care ating însăși dezvoltarea națională și existența Statelor; România, plină de dorința de a contribui la grăbirea sfârșitului conflictului și sub nevoia imperativă de a-și apăra interesele de rasă, se vede silită a intra în rândurile acelorora cari sunt în măsură să-i asigure unitatea națională“.

1) Ottokar Czernin, *Im Weltkrieg*, Berlin 1919, pag. 40—41.

venit de cât abia târziu, după ce în conștiința internațională și chiar în doctrina dreptului ginților fusese admis fără discuțiune.

În ședința de la 25 Ianuarie 1912 a Camerii suedeze, deputatul Carl Lindhagen, primarul orașului Stockholm, sprijinit de alți 16 deputați, a prezentat o propunere, făcută încă din anul precedent grupului interparlamentar suedez, pentru „a asigura pe veșnicie dreptul națiunilor de a-și hotări singure soarta“. Propunerea urmărea să obțină din partea tuturor Statelor lumii recunoașterea acestui drept „imprescriptibil“ și „inalienabil“ și, totodată, căută să afle dacă omenirea este destul de înaintată spre a face cu putință studierea chipului cum s'ar putea acorda dreptul de auto-determinare națiunilor asupra care se socotesc victime ale violenței¹⁾.

Declarațiunea drepturilor națiunii.

Conferința naționalităților din Iunie 1915, întrunită din inițiativa asociațiunii „L'Union des nationalités“ sub preșidenția lui P. Painlevé, a ajuns la următoarea definițiune a ideii și, totodată, la precizarea realității exprimată prin ea în viața modernă: „Naționalitățile sunt fapte naturale, datorite factorilor biologici, geografici și istorici, care trec peste bunul plac al oamenilor de a le putea nesocoti sau modifica în mod absolut“.

În sfârșit, Institutul american de drept internațional a adoptat, la 6 Ianuarie 1916, o declarațiune de valoare istorică despre „drepturile și datoriile națiunilor“ menită să desvolte și să completeze declarațiunea drepturilor omului²⁾.

1) În revista „Annales des nationalités“, No. 4 și 5 din 1912, Paris.

2) Rezumată de Charles Dupuis într-o comunicare către Academia de științe morale și politice din Paris și publicată în „Revue generale de droit international public“ din 1917.

Marea problemă a națiunii fiind odată ajunsă în acest stadiu al preocupărilor științifice și intrată așa de puternic în conștiința internațională, principiul naționalităților nu mai avea să aștepte de la ultimul război de cât suprema și definitivă lui consfințire. Conferința de pace de la Paris, n'a făcut altceva mai însemnat, iar întreaga operă de nouă orânduire a lumii a pornit dela acest principiu spre a clădi marele edificiu al Societății națiunilor peste dificultățile practice, firești și inevitabile totdeauna când se caută acordul perfect între viață și idei.

III.

STATUL NAȚIONAL, AUTODETERMINAREA ȘI MINORITĂȚILE.

Tocmai abuzurile Statului împotriva națiunii, mai exact a naționalităților din cuprinsul său altele decât naționalitatea dominantă, au condus la triumful principiului. În acelaș timp, însă, abuzurile la care a dat loc ideia națională prin exagerațiunile unui naționalism sectar și exclusivist, pus în serviciul ideii de Stat național unitar cu orice preț și cu nesocotirea realităților, a făcut să nu se piardă din vedere nici reversul medaliei.

O întreagă literatură politică a văzut lumina tiparului¹⁾ în preajma conferinței de pace și chiar din timpul războiului, spre a pune în evidență adevărul elementar că ideia Statului cu bază națională nu era ceva absolut și de aplicațiune universală, ci numai un ideal de atins, iar în situațiunea specială a Europei centrale el era un deziderat de îndeplinit cu însemnate corecțiuni.

Inti'adevăr, realitatea vieții ne arată că în Europa centrală și orientală amestecul de naționa-

Naționalitățile din Europa centrală.

1) Fournol, *Gli eredi della succezione d'Austria*, Milano 1918, ediția italiană a lucrării franceze; G. Agnelli și Attilio Cabiati, *Federazione Europea o Lega delle nazioni?* Torino 1918; R. Kjellen, *Der Staat als Lebensform*, Leipzig 1917, traducerea din suedeză; scrierea deja citată a lui Sarolea dinainte de război; T. Masaryk, *L'Europe nouvelle*, etc.

lități este așa de complicat încât o delimitare exactă a unor State strict naționale nu se poate înfăptui. Ori cât ne-am sili să ajungem la asemenea comunități strict naționale, organizate în State, ne este cu neputință pentru că procesul de închezare și integrare a națiunilor din această parte a vechiului continent n'a ajuns la stadiul din apusul Europei.

Nu-i nevoie să intrăm în dezvoltări istorice și geografice ori să căutăm explicațiunile faptului; ajunge numai constatarea lui simplă și evidentă: națiuni perfect încheate și unitare sub raportul geografic-istoric, ca Franța, Italia, Spania sau Anglia, nu putem avea în centrul și răsăritul Europei. A căuta, prin urmare, o delimitare nouă în această parte a continentului întru totul conformă principiului de naționalitate, este o încercare zadarnică.

*Principiul în
fața realită-
ților.*

Războiul ducând la consfințirea acestui principiu ca temei de dezvoltare și organizare a umanității după unitățile naționale din care este ea alcătuită, trebuie în același timp să țină seamă de realități și să admită corecțiuni însemnate. Altminteri, date fiind abuzurile unui naționalism exagerat, precum și tendința firească, oarecum, a Statului național de a naționaliza absorbind populațiunile de altă origină din cuprinsul granițelor sale, ar fi trebuit să ne așteptăm la noi protestări în numele principiului de naționalitate. Pacea generală de la Paris n'ar fi făcut, fără atențările și corecțiunile absolut necesare, decât să răstoarne situațiunea precedentă punând naționalitățile apăsate până eri în poziția de a apăsa și ele, la rândul lor, printr'o reacțiune omenească, desigur, națiunile care le făcuseră până atunci să sufere.

Chiar dacă în noua situațiune națiunile dominante din Statele renăscute sau sporite ar fi constituit majorități față de naționalitățile ori națiunile dominate, nedreptatea n'ar fi fost mai puțin o nedreptate, iar principiul de naționalitate ar fi suferit cea mai grozavă jignire, cea mai revoltătoare atingere în tot ce cuprinde el mai nobil și mai general omenesc. O asemenea aplicațiune simplistă și absolută a principiului de naționalitate ca temelie a nouilor State, prin nesocotirea realităților vieții de pe continent, ar fi însemnat negațiunea celui mai profund sens de civilizațiune și umanitate pe care-l cuprinde principiul în ciuda tuturor exagerațiunilor.

Căci drepturile omenești individuale, care se pot rezumă în întreita formulă: {dreptul la viață, dreptul la libertate și} dreptul la egalitate, nu pot fi diminuate sau modificate atunci când este vorba de drepturile națiunilor, adică de drepturile individualităților naționale. Fiindcă, precum am văzut, națiunea este o realitate și o unitate socială, drepturile ei ca și ale individului sunt aceleași. Libertatea și complimentul ei, egalitatea, fiind fundamentul dreptului la viață și, totodată, condițiuni neapărate pentru asigurarea acestui drept la viață, națiunea, ca o colectivitate, va trebui să obțină asigurarea acelorași drepturi ca individul.

*Autonomia
națională
corolarul
drepturilor
individuale.*

Iată cum, în mod logic, libertatea și autonomia individuală conduc direct la libertatea și autonomia națională.

În desvoltarea aceasta a principiilor revoluționare dela om la națiune, dela individ la colectivitatea națională din care el face parte, prin origină sau prin voință proprie, ajungem la dreptul de liberă autodeterminare al popoarelor, la principiul de drept internațional public căruia

pacea din urmă pare a-i fi dat suprema consacrare, fără să fie înscris în pactul Societății națiunilor ¹⁾).

Astfel, în acest final al dezvoltării drepturilor omului, principiul național, care apăsă în conflict se întâlnește dimpotrivă în cel mai perfect acord cu principiul federal, care stă la temelia unor State moderne din cele mai civilizate și mai liberale. Amenințarea plină de primejdii ce părea că rezultă pentru viața Statelor cu bază federală, ca Statele-Unite și mai ales ca Elveția, din lupta încinsă între ideea de Stat și cea de naționalitate, a dispărut în clipa când principiul de liberă autodeterminarea popoarelor a fost proclamat.

Ce însemnează liberă autodeterminare și cum se manifestă?

Autodeterminarea și plebiscitul. Nu vom intra în amănunte istorice sau dezvoltări prea largi.

Precum o spune chiar numele său, acesta-i dreptul popoarelor ca și al indivizilor la libertate și autonomie, dreptul de a-și hotărî singure soarta alegându-și chipul cel mai potrivit de viață. El se impune în special în cazul când datele etnografice și știința nu se pot fixa asupra apartinerii la vre-unul din Statele în dispută, dar este inadmisibil, chiar când ar da rezultate contrarii, dacă naționalitatea populației este neîndoiasă fiindcă, în asemenea caz, avem aface cu o rătăcire colectivă momentană.

Dreptul de autodeterminare așa de logic și de simplu astăzi, n'a fost totdeauna privit la fel, deși unii autori dornici de tălmăciri sau argumente istorice nu șovăesc să-i regăsească origina

1) Vezi raportul Comisiunii Internaționale de juriști însărcinată de S. N. să-și dea avizul în chestiunea insulelor Aland.

cu mai multe veacuri în urmă, tocmai pe vremea lui Francisc I regele Franței, de pildă, când juriștii săi au protestat contra cedării Statelor Burgognei către Carol Quintul prin tratatul dela Madrid, fără prealabila consultațiune a locuitorilor ¹⁾.

Manifestarea cea mai elocventă a voinței populare nu poate fi alta decât votul, iar în domeniul acesta internațional ea se cheamă plebiscit. Aplicațiunile cele mai importante ale plebiscitului sunt două: constituirea unui Stat independent prin desfacerea dintr'un alt Stat sau opțiunea între două State existente.

Plebiscitul a avut numeroase aplicațiuni dela 1860 până astăzi. În special pentru ultima ipoteză: a achizițiunilor de teritorii spre noi, a le da o aparență de mai mult temei în favoarea achizitorului, s'au făcut după o prealabilă consultațiune a voinței locuitorilor respectivi pe calea plebiscitului. În acest mod s'au săvârșit unirea Savoiei și Nizzei cu Franța pe temeiul tratatului dela Turin, nouile cuceriri ale Sardiniei până la refacerea unității italiene, iar în 1863 alipirea insulelor Ionice la Grecia. În pacea austro-prusiană dela Praga, 1866, se cuprinde în art. 5 o dispozițiune cu acelaș caracter plebiscitar ²⁾ abrogată apoi prin tratatul austro-prusian din 11 Oct. 1878. ³⁾

Plebiscitul, idee politică în mare cinste pe vremea lui Napoleon al III-a și Cavour, după

1) În lucrarea citată a lui Genepp, p. 37—38.

2. Austria ceda Prusiei toate drepturile dobândite prin pacea dela Viena din 1864 asupra ducatelor de Schleswig și Holstein sub rezerva că „populațiunile județelor din N. Scheswigului se vor uni iarăși cu Danemarca dacă ar exprima dorința aceasta printr'un vot liber“. (În colecția Pierre Albin, „*Les grands traités politiques*“, Paris 1912).

3. F. Von. Liszt, *Das Voelkerrecht*, ed. 11, Berlin 1921 pag. 88.

aceste câteva aplicațiuni cade în definitivă desuetudine chiar dela pacea din Frankfort când Alsacia-Lorena a fost răpită Franței învinse, fără consultațiunea locuitorilor și cu toată protestarea reprezentanților acestora, în numele civilizațiunii moderne. „În timpurile în care trăim, declara Keller dinaintea Adunării naționale franceze la 17 Februarie 1871, în plină civilizațiune, nu poate fi vorba de a dispune de soarta popoarelor fără consimțământul lor“.

Uitarea aceasta a plebiscitului ca temei pentru ceziunile de teritorii o regăsim în mod constant până la pacea generală din 1919 și chiar cu prilejul retrocedărei Alsaciei-Lorenei.

*Plebiscitul și
Alsacia Lo-
rena.*

În cazul acesta special, considerațiuni de oportunitate politică locală și generală explică îndeajuns pentru ce Franța, la început puterea principală de rezistență din tabăra dușmanilor Germaniei, a respins ideea plebiscitului cu ocazia reluării provinciei pierdute la 1871. Tocmai în lipsa de bază juridică a raptului săvârșit prin pacea dela Frankfort, cu toată protestațiunea ridicată de Franța, au găsit delegații francezi, la pacea din 1919, temeiul pentru a respinge ideea plebiscitului la retrocedare.

„Vroiam, spune d. Tardieu,¹⁾ ca partea din tratat privitoare la Alsacia-Lorena atât prin preambul cât și prin clauzele sale, să pună în evidență caracterul unic al unei restituțiuni consfințită de conștiința universală“.

Printr'o adevărată aplicațiune a dreptului de postliminiu, — cunoscut în dreptul roman pentru prizonierii întorși din captivitate, — care făcea să dispară toate efectele juridice produse în lipsa celui căzut sclav la inamic, fără să supprime

1) Tardieu, *La Paix*, Paris 1921, p. 269.

bine-înțeles faptele materiale Franța a căutat și a obținut pentru Alsacia-Lorena o restituire integrală în sânul suveranității naționale franceze ca și cum aparținerea de Germania n'ar fi fost decât o ocupațiune vremelnică și arbitrară. De aci, în capitolul naționalității, înlăturarea dreptului de opțiune în folosul Statului cedant, precum este regula cu ocaziunea schimbărilor de frontiere, — și înlocuirea lui cu dreptul Statului francez de a conferi calitatea de Francez locuitorilor la cerere și cu facultatea de a aproba naționalizarea pentru Alsacienii-Loreni de origină germană ¹⁾).

Este o deosebire esențială între aceste dispozițiuni din pacea dela Versailles și celelalte, uniform cuprinse în toa e tratatele de pace următoare, cu privire la dreptul de opțiune al locuitorilor, — deosebire pe care, la noi, unii au perdut-o din vedere ori n'au înțeles-o din mărunte motive de politică internă.

Atitudinea Franței în chestiunea plebiscitului pentru Alsacia-Lorena, are în primul rând un temei strict principial: țara care a aplicat anterior principiul și a protestat, la 1871, contra nesocotirii voinței populare de către Bismark, ar fi însemnat să acorde o recunoaștere juridică raptului violent de atunci dacă ar fi primit acum retrocedarea numai pe temeiul plebiscitar. Ar fi însemnat recunoașterea doctrinei germane a forței creatoare de drept ²⁾) pentru că actul nul, raptul dela 1871, nu putea, după menținerea lui timp de 40 ani, să devină un act legitim, producător de efecte juridice și pentru a cărui revizuire să fie nevoie de procedura plebicistară.

1) Tardieu Op. cit., p 270—271.

2) Maxime Leroy, *La France devra-t-elle faire ratifier par un plebiscite la conquête de l'Alsace-Lorraine*, în almanachul pe 1915 al revistei „La paix par le droit”, Paris,

*Dificultățile
plebiscitului
în practică.*

Dar în afară de aceste considerațiuni juridice și de consecvență principială, efectuarea unui plebiscit se isbește în practică de nenumărate dificultăți.

Cum trebuie organizat și cine sunt cei îndreptățiți a se rosti pe calea plebiscitului, fiind vorba, în cazul de față, de emigranți din cauza opțiunii și de imigranți? ¹⁾

Trebuie ridicat votul pe cale administrativă de la domiciliul cetățenilor sau adus de fiecare dintre ei la un oficiu anumit? ²⁾

Cine garantează absoluta libertate a populațiunii ca să se rostească într'un fel sau altul ³⁾ și care 'i autoritatea, cu adevărat imparțială, capabilă să asigure o asemenea ideală consultațiune populară?

Chestiuni de acest fel se pot formulă la infinit, iar dificultățile practice apar aproape de neînvins. Valoarea întrinsecă a plebiscitului este, astfel, mult scăzută. De aceia, nu-i de mirare că se găsesc autori cari resping fără șovăire ideea plebiscitului ca temeii pentru schimbările de suveranitate teritorială. Internaționalistul german, Liszt, face observațiunea întemeiată că teoria plebiscitului, aplicată în mod absolut, conduce în practică la subordonarea suveranității naționale voinței unei părți din populația Statului, adică pune mai presus de voința națională unitară un fragment din această voință exprimată de majoritatea populațiunii dintr'un

1) M. Leroy, *Loc. cit.*

2) Observațiunile ministrului Finlandei asupra raportului juriștilor în cazul plebiscitului din insulele Aland, în „Journal officiel de la Société des Nations“ No. 1 din 1921.

3) Chestiune foarte discutată între Germani și Ruși cu prilejul consultațiunii populare din țările baltice pe temeul păcii dela Brest-Litowk. Czernin dă unele relațiuni în lucrarea citată, p. 309—311.

anumit ținut, de pildă. Suntem de acord cu Liszt că, în asemenea caz, plebiscitul conduce la anarhie viața Statelor moderne¹⁾ prin nesiguranta permanentă și instabilitatea frontierelor odată stabilite, dar nu pentru exemplul dat de dânsul.

De altminteri, în cazul plebiscitului insulelor Aland pentru unirea cu Suedia, Consiliul Societății națiunilor, pe baza avizului consultativ al juriștilor Larnaude, Struycken și Max Huber, s'a rostit în sensul exprimat de Liszt tocmai spre a evita primejdia anarhiei. Fiindcă Suedia, pe baza plebiscitului, apelase la Consiliul S. N. potrivit sensului aliniatului VIII din art. 15 al pactului²⁾, se puneă întrebarea dacă chestiunea ridicată prin acel plebiscit eră sau nu de competența exclusivă a Finlandei. Căci insulele Aland făcând parte din Statul independent și suveran, Finlanda, recunoscut de celelalte puteri, rezultatul plebiscitului, deși favorabil unirii cu Suedia, ridică tocmai chestiunea formulată de Liszt: puneă voința unei părți din populațiunea Statului deasupra suveranității naționale.

Cazul insulelor Aland.

Cu foarte multă prudență, comisiunea de juriști a răspuns în sens afirmativ la întrebarea de mai sus, recunoscând Finlandei competența exclusivă de a se pronunța asupra plebiscitului prin următoarele considerațiuni:

După ce constată lipsa din pactul S. N. a principiului de autodeterminare și afirmă că el nu poate fi privit ca una din regulile pozitive ale dreptului ginților, cu toată consfințirea ce i

1) *Op. cit.* p. 88.

2) „Dacă una din părți pretinde și Consiliul recunoaște că deciderendul privește o chestiune pe care dreptul internațional o lasă la competența exclusivă a acestei părți. Consiliul va constata faptul printr'un raport, dar fără a recomanda vre-o soluțiune“.

s'a dat prin mai multe tratate internaționale, continuă astfel:

*Plebiscitul și
suveranita-
tea Statelor.*

„Dimpotrivă, cu excepțiunea stipulațiunilor exprese din tratatele internaționale, dreptul de a dispune de teritoriul național este în mod esențial un atribut al suveranității naționale.

Dreptul internațional pozitiv nu recunoaște, deci, unor părți de popoare ca atare, dreptul de a se despărți printr'un simplu act de voință de Statul din care fac parte, precum nici nu recunoaște altor State dreptul de a reclama o asemenea separațiune. În chip general, aparține exclusiv suveranității oricărui Stat definitiv constituit putința de a acorda sau a refuza unei părți din populațiunea sa, dreptul de a-și hotărî propria soartă politică pe calea unui plebiscit sau altfel. Un diferend dintre două State cu privire la o asemenea hotărâre se referă, în împrejurări normale, la o chestiune pe care dreptul o lasă la competența exclusivă a unuia dintre aceste State. Orice altă soluțiune ar constitui o atingere adusă suveranității Statului și ar riscă să dea naștere la turburări și la o lipsă de stabilitate nu numai contrarie însăși noțiunii de Stat, dar primejdioasă și pentru interesele comunității internaționale. Iar dacă acest drept nu aparține unei fracțiuni mari sau mici a unui popor, cu atât mai mult nu poate el aparține Statului, la care această populațiune cere să fie alipită sau oricărui alt Stat.

„Afirmând aceste principii, comisiunea nu se rostește asupra punctului de a ști dacă un abuz vădit și continuu al suveranității în paguba unei părți a populațiunii unui Stat ar putea, eventual, da unui conflict internațional ce s'ar ivi în privința aceasta, un astfel de caracter încât obiectul său să trebuiască a fi considerat ca depășind

limitele competenței exclusive a Statului în cauză, și intrând în activitatea Societății națiunilor. O asemenea ipoteză nu se înfățișează, desigur, în speță și n'a fost invocată de nici una dintre părțile în litigiu.

„Cu toate acestea, trebuie să observăm, ceea ce am spus până acum despre atributele suveranității Statului nu se aplică în mod general, decât atunci când e vorba de un popor definitiv constituit în Stat suveran, membru independent al comunității internaționale, și atâta vreme cât continuă de a avea aceste caractere. Din punctul de vedere atât al dreptului intern cât și al dreptului internațional, formațiunea, transformațiunea și desmembrarea Statelor pe urma revoluțiilor și războaielor dă naștere la situațiuni de fapt care scapă în mare parte regulilor normale ale dreptului pozitiv. Cu alte cuvinte, atunci când fundamentul esențial al acestor reguli, adică suveranitatea teritorială, lipsește, fie pentru că Statul n'a luat încă deplină naștere, fie pentru că se află într'o perioadă de transformațiune sau de dizolvare, există în privința dreptului o situațiune îndoioasă, nesigură, care nu se sfârșește decât din momentul când dezvoltarea s'a desăvârșit și o nouă situațiune, definitivă și normală în privința suveranității teritoriale, s'a stabilit”.

Prin urmare, avizul consultativ al celor trei juriști constatând existența Finlandei ca Stat suveran, recunoscut la data plebiscitului din Aland a opinat, și consiliul S. N. a admis punctul său de vedere, că singur Statul finlandez are competența exclusivă să se rostească asupra valorii plebiscitului. Astfel, primejdia de anarhie și instabilitate în viața Statelor, cuprinsă în teoria plebiscitului, a fost definitiv înlăturată prin limitațiunea stabilită în practica plebiscitară.

Protestațiunile d-lui Branting, delegatul suedez, dinaintea Consiliului S. N. în numele principii de autodeterminare, ca și argumentul d-sale că, trecându-se peste votul Alandezilor, se nesocotește un principiu așa de des aplicat cu ocaziunea noiei orânduirii europene, n'au mai avut nici un ecou. Însăși comparațiunea d-sale între situația Scandinavilor din Schleswig, unde s'a prevăzut plebiscitul prin art. 109 al tratatului de pace dela Versailles, și situațiunea Alandezilor, ¹⁾ a dat greș. Precum am văzut mai sus, pacea austro-prusiană din 1866 prevedea în mod expres pentru Schleswig, o clauză de plebiscit și pacea dela Versailles n'a făcut decât s'o reamintească aplicând-o, pe când plebiscitul din Aland se produsese după ce Finlanda dobândise o situațiune definitivă și normală în privința suveranității teritoriale.

*Formațiunea
și desmembrarea Statelor.*

Plebiscitul din insulele Aland și discuțiunile ce a provocat la S. N. au ridicat o chestiune de interes capital în dreptul internațional, aceea privitoare la formațiunea și desmembrarea Statelor, pe urma revoluției și a războaielor, în directă și imediată legătură cu înfăptuirile păcii dela 1919. Lucru foarte firesc, de altminteri, întrucât principiul de autodeterminare, sub forma plebiscitului, tinde să se așeze ca un temei de fapt și de drept la baza Statelor moderne.

Războiul încheiat prin revoluție în Rusia și Austro-Ungaria, cele două împărății lipsite de coeziunea și unitatea națională, despre care vorbeam la începutul lucrării noastre, a adus la desmembrarea vechilor State și la formațiunea altora potrivit principiului de naționalitate.

1. *Journal Officiel de la Société des Nations*. No. 7 din 1921, p. 700.

Guvernul revoluționar rusesc prin declarațiunea din 15 Noembrie 1917 n'a făcut decât să recunoască o mișcare fatală de dislocare a forțelor naționale deosebite, cuprinse în cadrele fostei împărății țariste, atunci când a recunoscut, fără nici o restricțiune, dreptul naționalităților ruse de a-și hotărî singure soarta fie chiar prin deslipirea de Rusia¹⁾. În acele clipe istorice, conducătorii revoluționari, consecvenți principiilor lor liberale și democratice, nu vedeau altă posibilitate pentru menținerea unității fostei împărății decât în realizarea unei Rusii federative, alcătuită din State autonome constituite aparte de către fiecare naționalitate.

Astfel s'a alcătuit republica moldovenească a Basarabiei în Stat liber și de sine stătător. În Martie anul următor, Basarabia s'a alipit prin voința-i proprie, exprimată de votul Sfatului țării, la România, de care fusese despărțită printr'un act anterior de violență și falș.

Aceiași încercare pentru salvarea unității Statului, în preajma prăbușirii definitive, o constatăm și în Austro-Ungaria. Acolo, însă, ea este săvârșită nu de un guvern revoluționar, ci chiar de împăratul Carol de Habsburg în ultimele zile ale domniei sale. Prin proclamațiunea adresată către „credincioasele sale populațiuni austriace“

1) De altfel, prima proclamațiune a guvernului provizor constituit imediat după căderea țarului, declară încă din primăvara lui 1917, că „lasă la libera hotărâre a poporului grija de a hotărî, în acord cu aliații, toate chestiunile privitoare la războiul mondial și la încheierea lui“. Totuși, guvernul provizor se angajă chiar de atunci în sensul următor: „Rusia liberă n'are de scop să stăpânească alte popoare, să le răpească patrimoniul național și nici să ocupe cu forța teritorii streine, ci să stabilească o pace trainică pe baza dreptului popoarelor de a-și hotărî soarta“. Și în numele acestor înalte principii de dreptate, guvernul provizor anunță că poporul rus înlăturase lanțurile care încătușau până atunci poporul polonez. (Edgard Milhaud, *La Société des nations*, Paris, p. 171 — 172).

și contrasemnată de Hussarek ¹⁾, împăratul Carol făgăduia, la 15 Octombrie 1918, transformarea Austriei într'un Stat federal unde „fiecare națiune își va constitui o administrațiune de Stat proprie pe teritoriul ei“. Anunțând apoi însărcinarea dată guvernului imperial de a pregăti refacerea Austriei ²⁾, împăratul încheia cu acest apel caracteristic prin întârzierea lui fatală : „Către popoarele admise la autodeterminare, fac apel să conlucreze la marea operă prin mijlocirea consiliilor naționale care, alcătuite fiind din deputații Parlamentului fiecărei naționalități, vor trebui să sprijine interesele popoarelor între ele, precum și'n relațiunile cu guvernul meu. Poată astfel patria, consolidată prin pacea dintre naționalitățile ce cuprinde, să iasă din furtuna războiului ca o federațiune de popoare libere“.

Chiar așa de întârziată din partea Austriei, înțelegerea aceasta a situațiunii i-a lipsit până la sfârșit Ungariei.

Intr'adevăr, în textul aceleiași proclamațiuni imperiale găsim menționată următoarea rezervă pentru Ungaria : „Această orânduire nouă, care nu atinge întru nimic integritatea provinciilor aparținând Sfintei Coroane maghiare, trebuie să garanteze fiecărui Stat național autonomia sa“.

*Cererea de
armistițiu.*

Nici eforturile de federalizare ale Austriei și mai puțin încă rezistența lipsită de înțelegere a Ungariei unitare nu erau în stare să împiedice, de acum înainte, desvoltarea fatală a evenimentelor și procesul pentru transformarea Europei centrale.

De altfel, o notă oficioasă a monarhiei habzburgice, publicată încă dela 5 Octombrie, anunță

1) V. Broșura de propagandă a serviciului italian, „*Come si è disgregato il blocco nemico*“, p. 47.

2) Proiectul lui Lammasch.

că, în ajun, se adresase, prin intermediul Suediei, o cerere de armistițiu către președintele Statelor-Unite.

Odată cu această cerere, guvernul austro-ungar se declarase gata să înceapă tratativele de pace pe baza „celor 14 puncte din mesajul d-lui președinte Wilson către Congres la data de 8 Ianuarie 1918 și a celor patru puncte cuprinse în discursul d-lui Wilson dela 12 Februarie 1918¹⁾”.

Cu alte cuvinte, principiul de autodeterminare a popoarelor era admis ca bază generală a discuțiilor de pace de către monarhia habsburgică a cărei viață constituise până atunci sfidarea cea mai brutală pentru libertățile naționalităților.

În timpul acesta comitetul executiv al partidului național român din Ardeal, Banat și ținuturile ungurene, observă cu atențiune cursul evenimentelor istorice.

În ședința sa dela 12 Octombrie, ținută la Oradea-Mare, comitetul socotind că sosise momentul suprem al acțiunii, a stabilit textul hotărârii poporului român din monarhie, pe care apoi, la 18 Octombrie, deputatul dr. Vaida Voevod a citit-o în ședința publică a Parlamentului din Budapesta. Hotărîrea aceasta istorică proclamă dreptul poporului român la autodeterminare și desfacerea lui din Statul unitar maghiar, în următorii termeni :

Declarațiunea Românilor din Ungaria

„Comitetul executiv al partidului național român din Ardeal și Ungaria, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul dreptului firesc că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și

1) Textul lor la sfârșitul acestui volum, în supliment.

liber de soarta ei — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei, — națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește acum să facă uz de acest drept și reclame, în consecință, și pentru ea, dreptul ca, liberă de orice înrâurire streină, să hotărască singură plasarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere.

„Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui Parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentanți ai națiunii române, ca să poată reprezenta la Congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal, — căci apărarea intereselor ei națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria ei adunare națională”.

Wilson și cererea de armistițiu.

Răspunsul dela 19 Octombrie al lui Wilson la cererea austro-ungară de armistițiu, formulă precizii noi, în afară de punctele dela 8 Ianuarie și 12 Februarie, și sublinia schimbările de situațiune politică petrecute în răstimp.

Amintind, pe deoparte, recunoașterea stării de război dintre Cehoslovaci și imperiile centrale, cum și recunoașterea consiliului național Cehoslovac ca un guvern beligerant de fapt de către Statele Unite alături de ceilalți aliați, iar pe de alta și recunoașterea revendicărilor naționale jugoslave, Wilson răspundea Austro-Ungariei că nu se mai putea mulțumi cu autonomia¹⁾ naționalităților respective din monarhie.

Din situațiunea politică internațională schimbată decurgea, astfel, și o modificare a bazelor

1) Vezi al zecilea punct din „cele 14” în suplimentul lucrării de față.

generale pentru discuțiunea păcii. Președintele Wilson prin nota lui Lansing se declară legat „să stăruiască pentru ca acele populațiuni (ale monarhiei), iar nu el, să fie singure judecătorii chestiunii dacă linia de conduită a guvernului austro-ungar eră în stare să corespundă aspirațiunilor lor și concepțiunii despre drepturile și soarta lor ca membre ale familiei națiunilor“.

Soarta naționalităților slave din monarhie părea definitiv limpezită în concepția aliaților, exprimată prin declarațiunile lui Wilson, prin recunoașterea Cehoslovacilor ca beligeranți, cât și prin răspunsul de mai sus la cererea de armistițiu austro-ungară.

În lipsa de înțelegere a situațiunii și'n încăpățănarea de a nu vedea ce trebuia să mai urmeze, conducătorii Ungariei sperau, totuși, să înlătore chestiunea românească sau, în cazul cel mai rău pentru ei, s'o limiteze la o deslegare strict internă, în afară de cadul internațional.

Spre acest scop, primul ministru Werkerle, meșterul multor guverne de coalițiune ungurești, a încercat să alcătuiască un minister de coalițiune sau, în termenii obișnuiți aiurea, un minister național, cu participațiunea tuturor partidelor politice din fosta Ungarie, inclusiv partidul național român a cărui existență legitimă fusese până atunci în mod statornic tăgăduită și urmărită de procurorii regești drept atentatorie la siguranța și unitatea Statului¹⁾. Noul mare guvern constituit pentru salvarea integrității trebuia să aibă și un minister pentru naționalități al cărui prim portofoliu a fost atunci oferit d-lui dr. Ștefan C. Pop²⁾.

*Încercările
de coalițiune
în Ungaria.*

1) Am arătat în capitolul precedent cum vorbea Tisza și cum ordona ministrul de interne, Hieronymi.

2) Interviewul ziarului *Dacia*, 25 Ianuarie 1919.

Din fericire, conducătorii politici ai Românilor au avut viziunea clară a situațiunii și n'au căzut în cursa întinsa lor cu abilitate.

Încercarea lui Wekerle neducând la rezultat, împăratul după o primă înclinațiune de a se adresa conșilor Bathiany și Mihail Karoly pentru constituirea cabinetului maghiar, a dat arhiducelui Iosif însărcinarea de *Homo regius*,¹⁾ spre a repeta încercarea lui Wekarle.

Cu acest prilej, prima grijă a arhiducelui a fost să cheme în audiență pe d. Vaida, la 25 Octombrie, spre a-l consulta asupra stărilor din Ardeal, precum și asupra intențiunilor politice ale Românilor. Ceea ce a auzit arhiducele din partea fruntașului român n'au fost deloc vești înbucurătoare pentru Ungaria. După ce i-s'a făcut afirmațiunea, de necrezut pentru el, că un plebiscit ar fi fost contra monarhiei și favorabil unirii cu România, arhiducele s'a mărgit să întrebe cu glas slăbit: — Deci, altfel nu se poate? — Nu! a răspuns d. Vaida și a plecat²⁾.

A doua zi chiar după această audiență, la 27 Octombrie, nota semnată de contele Andrassy în numele Austro-Ungariei, ca răspuns la nota președintelui american de precizuni din 18 Octombrie asupra condițiunilor generale de pace, declară că guvernul monarhiei aderă la vederile sale în privința drepturilor popoarelor din Austro-Ungaria și'n deosebi ale Cehoslovacilor și Iugoslavilor. Sub forma acceptării unor preci-

1) O specialitate constituțională habsburgică de om de încredere al suveranului cu misiunea de a obține împăcarea și acordul partidelor când încordarea luptelor politice atingea maximum, mai ales în Ungaria, — specialitate care, din nenorocire, uneori s'a pomenit vag și la noi, cu toate că nu din fosta Austro-Ungarie am avea de imitat pilde de constituționalism monarhic.

2) *Gazeta Transilvaniei* din 28 Febr. 1922 No. aniversar închinat d-lui Vaida.

ziuni guvernul monarhiei încercă, printr'un limbaj limitativ, să înlăture din discuțiune drepturile națiunii române despre care nu pomenea nici un cuvânt.

Câteva zile mai târziu izbucneă revoluția odată cu prăbușirea frontului.

*Revoluția din
monarhie.*

La 31 Octombrie președintele de consiliu austriac, Lammasch, anunță șefilor de grupări parlamentare din Viena evenimentul covârșitor și apelă la simțul de ordine și de disciplină al tuturor pentru ca țara să nu cadă pradă armatei în descompunere. Cu acel prilej, Lammasch a vorbit și despre transformarea Statului, despre dreptul naționalităților de a-și hotărî singure soarta și, în sfârșit, despre misiunea ministerului său mărginită la girarea „pe cât posibil” a afacerilor curente până când aveau să fie transmise asupra guvernelor Statelor naționale ce urmau să se alcătuiască.

La Budapesta precipitarea evenimentelor interne și externe impresionase și mai mult spiritul public încât toată lumea își perdeă capul. Însărcinarea de *Homo regius* dată arhiducelui Iosif, după ce împăratul invitase special la Viena pe contele Mihail Karoly, reputat ca partizan al Antantei, spre a-l însărcina cu alcătuirea cabinetului maghiar, contribuisese și mai mult la excitarea spiritelor.

Întoarcerea contelui dela Viena a fost semnalul unei serii de mari manifestațiuni populare la Budapesta cu care ocaziune, într'o adunare publică, deputatul Buza Barna a făcut semnificativa declarațiune: „M. S. împăratul nu și-a ținut cuvântul, M. S. poporul este deslegat de jurământul de credință”.

Din prăbușirea generală a monarhiei, conducătorii dela Budapesta nu mai vedeau putință

de a salvă Ungaria decât în despărțirea imediată de Austria. Astfel, izbucnirea revoluției ungurești a coincident cu proclamarea republicii și constituirea guvernului prezidat de contele Mihail Karoly având la ministerul naționalităților, cel oferit zădarnic d-lui dr. Ștefan C. Pop, pe sociologul Oscar Iaszi. În sfârșit, de data aceasta Ungurii sperau că, grație prestigiului personal al ministrului respectiv printre naționalități se va înlătura marea primejdie pentru integritatea Ungariei, în special primejdia românească. De aceea a și început Iaszi, la Arad, tratativele, istorice astăzi, cu partidul național român căruia i-se ofereă o largă autonomie în cadrele unității de Stat maghiar. Din nou, însă, și mai accentuat ca la încercările lui Weckerle, Iaszi a întâmpinat rezervele și rezistența delegaților români la toate ofertele maghiare. Supărat și surprins, după trei zile de discuțiuni fără succes, Oscar Iaszi a sfârșit prin a se adresa direct d-lui Iuliu Maniu cu întrebarea să spună limpede ce anume vroia. Atunci răspunsul a venit liniștit, dar categoric: — *Teljes étsakadas!* — desfacerea definitivă de Ungaria! ¹⁾).

*Monarhia în
descompunere.*

În mai puțin de două săptămâni acțiunea politică a conducătorilor ajunsese să rostească pe față adevăruri care, cu o lună mai 'nainte, l'ar fi costat capul pe îndrăsnețul lor propovăduitor.

Cursul evenimentelor se desfășurase mai repede decât putuse să prevadă lipsa de înțelegere a conducătorilor monarhiei. Statul dualist fiind în deplină descompunere pe urma înfrângerii militare, forțele sale nu mai aveau nici o stăpânire asupra forțelor naționale divergente.

1) V. Broșura d-lui I. Clopoțel, *Lupta pentru democrație în România dela actul Unirii încoace*, Brașov 1921.

Sentimentul că sosise ziua mântuirii eră unanim în sânul tuturor popoarelor credincioase până atunci Habsburgilor și apăsate de dualismul germano-maghiar în toate domeniile vieții sociale din cele două părți ale monarhiei.

Nu-i locul să intrăm aci în alte amănunte istorice asupra faptelor petrecute. Vom spune numai că fruntașii conducători ai Românilor, lucrând în asentimentul națiunii lor, au folosit luna Noembrie pentru pregătirea marelui act de la Alba Iulia. Cu toată primejdia forțelor militare maghiare care sa aflau în Ardeal, prin diferite centre, și deși trupele germane se găseau încă la Brașov, iar jandarmii unguri se dedeau pe la Cucerdea la brutalități împotriva populațiunii românești, marea adunare națională dela Alba Iulia s'a întrunit la 1 Decembrie.

*Pregătirile
Românilor.*

Curentul care doreă amânarea adunării, până când armata regatului liber ar fi înaintat în Ardeal spre a constitui o pavază suficientă de apărare contra eventualei reacțiuni a forțelor militare maghiare, a fost biruit de cellalt curent al entuziasmului național și al grabei de a proclama eliberarea de sub stăpânirea ungurească ¹⁾.

Momentul politic de însuflețire generală a fost folosit cu o mare îndrăsneală de conducătorii români grație zăpăcelii și deprimării morale în care căzuseră Ungurii surprinși de cascada evenimentelor internaționale.

Și a fost un mare bine că actul dela Alba Iulia s'a săvârșit repede în asemenea condițiuni. Cei peste o sută de mii de țărani, adunați laolaltă de prin toate unghiurile Ardealului, Banatului și ținuturilor ungurene, au îndeplinit, astfel, din punct de vedere internațional, un adevărat

La Alba Iulia.

1) Clopoțel, *Op. cit.* p. 5.

plebiscit de Unire, exprimat cu îndrăsneală, cu primejduirea vieții lor și cu o spontaneitate care a redus la neputință orice răspuns sau rezistență imediată din partea milenarilor opresori.

Nu putem îndestul sublinia importanța și valoarea internațională a actului de Unire de la Alba Iulia, care a fost o condițiune absolut necesară pentru valorificarea imenselor jertfe de oameni și de avuții ale vechiului regat făcute în scopul întregirii și mântuirii întregului neam românesc.

Căci unirea cea mare, să nu se uite un singur moment, n'a eșit numai din voința și puțința unora, ci din voința și hotărârea tuturor. Plebiscitului de Unire dela Alba Iulia, conform principiului de autodeterminare, i-a corespuns din partea Românilor constituiți în Stat liber, participarea lor la război împotriva opresorilor de frați. „Ce gest mai categoric și mai evident pentru manifestarea voinței de Unire putea face vechiul regat de cât să se arunce în vârtejul războiului cu primejdia a însăși vieții și libertății sale“ ¹⁾. Din unanimitatea voinței și a conștiinței întregului neam românesc de pretutindeni, a putut rezultă consfințirea scopului propus prin tratatul de alianță și războiul pornit la 15 August 1916: Unirea și libertatea națională în cadrul unei noi orânduiri internaționale.

Acesta-i adevărul istoric asupra unirii noastre și numai așa se pot aprecia, la justa valoare, toate actele și eforturile îndeplinite succesiv sau concomitent, de ambele laturi ale Carpaților, până la suprema apoteoză, care a făcut din munții despărțitori de frați coloana vertebrală a neamului românesc.

1) Articolul nostru *Cui se datorește întregirea neamului?* în ziarul „Dacia“, 10 Iunie 1921.

Dacă ne-am oprit mai mult în partea aceasta a desvoltărilor noastre, am făcut-o spre a ilustra mai bine principiul de autodeterminare în legătură cu aplicațiunea lui la unitatea națională a României actuale.

Reluând firul chestiunii plebiscitului ca aplicațiune practică a principiului de autodeterminare, vom reaminti ce am spus mai sus. Abandonat prin pacea dela Frankfort, după ce ideea fusese în mare cinste pe vremea lui Napoleon III, regăsim plebiscitul cu prilejul nouilor orânduiri teritoriale ale păcii din 1919.

*Plebiscitul
la pacea ge-
nerală.*

Înlăturarea plebiscitului în cazul retrocedării Alsacei-Lorenei a avut consecințele sale imediate și firești asupra multora din restituțiunile teritoriale ale păcii generale.

Cazul raptului Alsaciei Lorenei nu-l regăsim, sub forme și mai grave și mai brutale, în modul cum s'au răpit Moldovei lui Ștefan cel Mare, două ținuturi frumoase și bogate, Bucovina și Basarabia?

Intr'o epocă, este drept, mai depărtată de vremea și spiritul contimporan, cele două rapturi violente s'au săvârșit, totuși, în condițiuni care au provocat protestarea pedepsită cu asasinatul lui Ghica Vodă pentru Bucovina și formalul refuz al României, la 1878, de a recunoaște reluarea Basarabiei sudice în schimbul Dobrogei, prin nesocotirea brutală a unui tratat de alianță ce asigura formal Românilor integritatea lor teritorială.

În ținuturile de peste Carpați adunarea dela Alba Julia, în împrejurările expuse, a echivalat cu un plebiscit.

La stabilirea granițelor unității etnice ale Cehoslovaciei, Sârbo-Croato-Sloveniei, Italiei și Po-

loniei, de asemeni modalitatea plebiscitului a fost înlăturată. Istoria și geografia umană au oferit, în majoritatea cazurilor, suficiente elemente pentru stabilirea nouilor granițe, potrivit principiului naționalităților ¹⁾, iar corecțiunile necesare și excepțiunile dela aplicarea absolută a acestui principiu și-au aflat expresiunea în clauza de ocrotire a minorităților.

În tratatul de pace dela Versailles găsim, totuși, aplicațiuni limitate la anumite cazuri ale plebiscitului pentru valorificarea principiului de autodeterminare. Sub forma aceasta, sistemul plebiscitar, drept bază pentru schimbările teritoriale, se concretizează și se precizează în vederea dezvoltărilor și perfecționărilor sale viitoare.

Pentru cercurile Eupen și Malmedy, aparținerea la Belgia sau Germania, s'a stabilit a fi decisă în termen de șase luni dela punerea în vigoare a tratatului, pe temeiul unui plebiscit organizat de administrația belgiană și cu recurs la Societatea națiunilor.

Soarta basinului minier Sarre pus, deocamdată, sub administrația S. N., va fi decisă tot printr'un plebiscit după trecere de 15 ani. Un capitol, al treilea, la anexe, stabilește modalitățile acestei „Consultațiuni populare”.

Sistemul plebiscitar în chestiunea Sileziei.

Regăsim, apoi, dispozițiuni de plebiscit pentru deciderea soartei Sileziei nordice și a Prusiei orientale între Polonia și Germania, sub controlul unei comisii internaționale alcătuită din reprezentanții principalelor puteri aliate și asociate. Evacuarea acestor regiuni supuse plebiscitului se va face, spune același tratat, de către trupele și administrația germană în termen de 15 zile dela punerea în vigoare a tratatului.

1. Conform celor spuse mai sus despre aplicabilitatea plebiscitului, la p. 66.

În sfârșit, aceiași dispozițiune de plebiscit, cu termen de evacuare de 10 zile, în Schleswig, pentru determinarea frontierei între Germania și Danemarca.

Efectuarea plebiscitului din Silezia și din Prusia, ca și rezultatele lor în momentul aplicațiunii pe teren, au dat prilej la grave conflicte și neînțelegeri care au părut un moment că vor duce la un nou războiu între între Polonia și Germania, iar în urmă la o ruptură anglo-franceză pe tema interpretărilor de aplicațiune.

Este interesantă de reținut discuțiunea provocată de interpretarea rezultatului plebiscitului din Silezia și 'n special preciziunea ce s'a încercat a se aduce în modalitatea generală a consultațiunilor populare.

Anglia, favorabilă Germaniei în chestiunea Sileziei, a susținut prin glasul primului ministru drepturile germane asupra Sileziei în virtutea coloniilor stabilite și a operei de civilizațiune și progres industrial săvârșită de coloniștii germani în acele regiuni. Astfel, imigrațiunea și colonizarea unui ținut cucerit prin arme ar conduce, în concepția primului ministru englez, la crearea unei baze de drept și de posesiune legitimă pentru ceeace, la început, nu putea fi sau nu fusese de cât un act de violență politică, un simplu brigandaj foarte obișnuit, din nenorocire, în raporturile dintre State.

Franța, la rândul ei, de partea temei poloneze, răspundea prin glasul d-lui Briand că pangermaniștii vor putea merge foarte departe invocând principiul primului ministru englez în toate cazurile de colonizări. În aceeași ordine de idei, ziarul *Le Temps* completa, astfel, punctul de vedere francez: în cazul când Consiliul suprem s'ar înduplecă să recunoască Germaniei drepturi

naționale acolo unde imigranții germani n'au dobândit decât drepturi strict individuale, ar însemna o încurajare fățișă Germanilor de a creă și desvoltă în cât mai multe țări streine stabilimente industriale, comerciale și agricole care, deși individuale în aparență, în realitate n'ar servi decât să pregătească și să justifice viitoarele revendicări politice.

Desigur că, sub forma aceasta, raționamentul francez merge prea departe exagerând un argument și un punct de vedere foarte întemeiat. Vom conveni, totuși, după discuțiunea de mai sus, că, în materie de plebiscit pentru legitimarea revendicărilor politice dintre Statele naționale, drepturile imigranților și colonilor trebuiesc bine precizate întrucât ele nu pot fi, la început, decât drepturi individuale, iar nu colective.

Raliarea la un punct de vedere sau la cellalt este, însă, mai mult decât o chestiune principială, una de oportunitate și de interes politic¹⁾. Anglia, țară de expansiune colonială pe tot globul, eră firesc să se găsească mai aproape de punctul de vedere german, când s'a vorbit despre drepturile coloniștilor și imigranților, decât Franța care a încetat de mult de a fi o țară de expansionism colonial.

1) De aceea, conflictul ar fi rămas insolubil fără recursul la consiliul S. N. Soluția finală propusă de consiliu și adoptată de conferința ambasadorilor, a ținut seamă de rezultatele plebiscitului, ca și de interesele economice ale regiunii, stabilind în acelaș timp, în regiunea unde o linie de frontieră, absolut satisfăcătoare pentru părți și conformă voinței complexe a locuitorilor amestecați, era cu neputință, o comisiune germano-poloneză, sub președinție neutră, pentru asigurarea, pe timp de maximum 15 ani, a unui regim satisfăcător intereselor economice ale regiunii. Scopul suprem al S. N. era evitarea dislocării condițiunilor economice existente pe urma separațiunii de aparținere politico-teritorială, sub un fel de internaționalizare, până la readaptarea vieții economice locale noiei orânduiri politice.

În sfârșit, discuțiunea aceasta am subliniat-o și pentru interesul ce-l va prezenta ea din punctul de vedere al ocrotirii minorităților etnice, stabilită prin pacea generală, atunci când se va pune problema aplicațiunii practice a drepturilor și libertăților naționale, deci colective, recunoscute în favoarea minorităților din Statele național-unitare, cu o majoritate evidentă și indiscutabilă.

Din cele expuse până acum rezultă că aplicațiunea plebiscitului, în dependență directă de regulamentul păcii, a fost stabilită prin tratate.

În realitate, însă, consultațiunea populară ca temei pentru delimitarea granițelor dintre State, în cazuri de neînțelegeri cu neputință de înlăturat prin alt mijloc, o vedem pe cale de recunoaștere tot mai largă și 'n afară de regulamentul inițial al păcii.

Astfel, în conflictul polono-lituanian pentru orașul Vilna și regiunea înconjurătoare, formula plebiscitului s'a impus de la început ca singura modalitate de împăciuire.

*Plebiscitul în
cazul Vilna.*

Nu vom intra în prea multe amănunte, ci vom expune diferendul în linii generale până la stadiul său actual¹⁾

La 12 Aprilie 1920, tratatul de pace din Kowno între guvernul lituanian și republica sovietică rusă, a recunoscut Lituaniei orașul și regiunea Vilna în care se găsesc numeroși Polonezi. 2) La 8 Octombrie acelaș an, după ce războiul polono-bolșevic luase sfârșit, o armată poloneză condusă de generalul Zeligowski a ocupat Vilna, spre a creea faptul împlinit în favoarea revendicărilor poloneze.

1) În Aprilie 1922.

2) Orașul Vilna și regiunea înconjurătoare, constituie de veacuri un măr al discordiei între Lituania și Polonia (V. abbé C. Propolanis, *L'église polonaise en Lithuanie*, trad. franceză, Paris și A. Jaksztas, *Lithuaniens et Polonais, leurs rapports dans le passé et dans le présent*, Paris 1913).

De aci a decurs un adevărat război între Lituania și Zeligowski până în Decembrie când, sub presiunea intervențiilor de pretutindeni, s'a ajuns la încheierea unui armistițiu premergător rezolvirii diferendului pe cale pașnică. Deși oficial guvernul polonez a dezaprobat actul lui Zeligowski, presa și opinia publică din Polonia au sprijinit moralmente și materialmente aventura quasi-dannunziană dela Vilna.

Negocierile directe dintre ambele State n'au dus la nici un rezultat. Lituania a cerut restabilirea situației anterioare actului lui Zeligowski și a refuzat orice tratative asupra unui plebiscit sub ocupațiune poloneză. În schimb, a formulat o cerere de plebiscit pentru stabilirea frontierei comune în șase județe din Nordul Poloniei.

Cât privește pe Polonezi, nici ei nu erau bine fixați asupra soartei Vilnei: unii erau partizanii federațiunii, alții cereau pur și simplu anexiunea. Guvernul inclină pentru prima formulă, Dieta pentru a doua.

Intervențiunea S. N. în acest diferend n'a fost mai norocoasă. Convocate la Bruxelles să discute împreună, sub auspiciile S. N., ambele State s'au îndărătnicit fiecare la punctul propriu de vedere¹⁾.

Proiectul Hymans, care stabilea pentru Vilna, în granițele Lituaniei, o autonomie analoagă celeia a cantoanelor elvețiene, a fost respins de Dieta poloneză prin rezoluțiunea dela 31 Septembrie 1921, care afirmă imposibilitatea de a se accepta orice aranjament în chestia Vilnei, fără consultațiunea prealabilă a populațiunii, adică fără plebiscit.

1) Insuși proiectul unui contingent internațional pentru asigurarea plebiscitului a căzut, iar consiliul S. N. hotărând să se deziste de judecarea diferendului, Comisiunea militară de control a S. N. în teritoriile contestate s'a retras pe ziua de 17 Februarie 1922.

Din partea Lituaniei, dacă urmărim notele de răspuns la diferitele intervențiuni ale S. N. pentru limpezirea diferendului, constatăm o atitudine permanent ostilă plebiscitului. Chiar în ședința Consiliului S. N., reprezentantul Lituaniei a declarat că rezultatul unui plebiscit n'ar însemna aplanarea definitivă a diferendului teritorial, ceea ce echivală pentru guvernul polonez cu retrac-tarea formală a acceptării propunerii de plebiscit. Prin notele următoare, guvernul lituanian și-a întemeiat revenirea pe nesocotirea de către Polonia a angajamentelor reciproc luate prin convențiunea dela Suvalki din 7 Octombrie 1920, convențiune care interzice orice act capabil să prejudice în chestiunea Vilnei sau să influențeze rezultatul plebiscitului, precum fusese cazul ocupa-țiunii teritoriului în litigiu de către trupele lui Zeligowski¹⁾.

Dar la 11 Decembrie 1921, guvernul provizor din Vilna, instituit de Zeligowski, în acord cu guvernul polonez, a hotărît facerea consultațiunii populare, care a și avut loc la 8 Ianuarie următor. Rezultatul, sub ocupațiunea militară și administrațiunea civilă instituită de Zeligowski, a fost un mare succes pentru partizanii alipirii la Polonia.

Cinci zile mai târziu, în fața unui fapt înde-plinit, Consiliul S. N. se declară nevoit să se deziste dela judecarea diferendului dintre cele două State.

Răspunzând S. N. la comunicarea de dezistare, guvernul lituanian după ce-și exprimă regretul pentru hotărârea Consiliului, luă act cu mulțu-mire de declarațiunea acestuia că nu putea re-

*Anulabilita-
tea plebisci-
tului din
Vilna.*

1. *Journal officiel de la Société des Nations* No. 1, 2, 3, 8 și 9 din 1921.

cunoaște ca valabilă o deslegare a chestiunii Vilna pe calea alegerilor organizate de guvernul polonez sub regimul ocupațiunii militare. De altfel, guvernul lituanian, printr'o notă dela 14 Decembrie 1921 către primul ministru polonez, protestă împotriva „încercărilor poloneze de a se aduce litigiului o deslegare unilaterală pe calea unor proceduri falsificând manifestarea voinței populare în teritoriile contestate” și declară că socotește, chiar de pe atunci, votul Adunării alese, dacă aveà să se producă într'o zi, ca „nul și neavenit”.

Votul acesta al Dietei din Vilna, aleasă sub regimul ocupațiunii poloneze, s'a produs : alipirea la Polonia a obținut majoritatea, iar 20 delegați ai Vilnei au fost trimiși la Varșovia, în Dieta poloneză, unde au fost admiși până la viitoarele alegeri generale pe toată țara. Solemnitatea Unirii Vilnei cu Polonia a avut loc la 24 Martie 1922, în momentul primirii celor 20 deputați ai noului ținut în Dieta dela Varșovia.

Chestiunea diferendului polono-lituanian pentru Vilna s'a rezolvat, deci, pe calea unui plebiscit, — ceea ce trebuie să reținem din punctul de vedere strict principial asupra modalității schimbărilor de frontiere și a suveranității teritoriale, — deși modul cum s'a săvârșit acest plebiscit îi face rezultatul anulabil și lasă deschisă o gravă problemă politică în Europa orientală. El consacră în mod evident, în favoarea Poloniei, un act de violență săvârșit asupra Lituaniei, care n'a putut respinge prin arme atacul lui Zeligowski și apăra un teritoriu asupra căruia suveranitatea îi fusese recunoscută prin pacea cu sovietele.

Cazul Vilnei pune în evidență importanța forței defensive a fiecărui Stat întru garantarea suveranității și integrității sale teritoriale, împotriva

loviturilor sau atacurilor de surpriză menite să creeze diferende de ordin internațional pentru a căror deslegare s'ar recurge apoi la plebiscit.

Un caz asemănător și tot așa de interesant este diferendul austro-ungar pentru Burgenland.

*Plebiscitul
în cazul Bur-
genland.*

Conform tratatului de pace dela Trianon (art. 27 și 71) în nouile granițe ale Austriei se cuprindea o parte din fostul teritoriu maghiar, așa zisul Burgenland, pe care Ungaria trebuia să-l predea Austriei în momentul punerii în aplicare a tratatului.

Printr'o îngăduință curioasă, explicabilă, totuși, în parte, dacă ne gândim la politica europeană care ține să împedice cu orice preț alipirea Austriei la Germania, i-s'a admis Ungariei să întârzie predarea Burgenland-ului către Austria chiar după ce regatul Sârbo-Croato-Slovenilor fusese constrâns să evacueze și să predea ținutul Baranya, cuprins în granițele maghiare stabilite prin pacea dela Trianon. Intr'adevăr, între 19 — 21 August 1921, Jugoslavia a predat Baranya autorităților maghiare¹⁾, iar la sfârșitul aceleiași luni, când trebuia să se execute și predarea Burgenland-ului de către Ungaria Austriei, opinia publică s'a trezit în fața unor grave turburări capabile să dea loc la mari complicațiuni internaționale. Abia se începuse operațiunea de evacuare și mai înainte ca Austriacii să fi fost complect instalați în ținutul ce le revenea conform tratatului de pace, și iată că, deodată, bande maghiare înarmate, parte chiar în uniformă și complect echipate, au năvălit regiunea punând-o din nou sub stăpânire ungurească.

În străinătate faptul a fost apoi prezentat prin

1) Tocmai pentru a înlesni guvernului dela Budapesta putința de a îndeplini fără dificultăți interne satisfacerea clauzelor păcii față de Austria.

telegrame de la Budapesta drept opera comuniștilor vienezi și, astfel, s'a justificat nevoia de a menține acolo ordinea prin forțe suficiente. Un moment opinia europeană s'a crezut în fața unui nou război, de data aceasta între Austria și Ungaria, război pe care, însă, dela început republica austriacă l'a pierdut nefiind în măsură să respingă atacul deghizat și nici să asigure, prin forța armelor, îndeplinirea clauzelor păcii.

Conflictul pentru Burgenland, a fost, fără îndoială, o încălcare a tratatului de pace de la Trianon, îngăduită de marii ca și de micii aliați și, oarecum, chiar încurajată prin intervențiunea Italiei care, la Veneția, a patronat o adevărată revizuire a păcii pe temeiul acordului direct dintre părți¹⁾. Cluj / Central University Library Cluj

Nu-i mai puțin adevărat, însă, că acordul dela Veneția are caracterul strict limitat între cele două părți, fiind o convențiune pentru modificarea tratatului general numai în clauzele privind exclusiv părțile.

Ungaria, după ce a tăgăduit la început orice legături cu bandele maghiare din Burgenland, a sfârșit în tratativele dela Veneția prin a se obliga să le retragă sub condițiunea facerii unui plebiscit la Șopron și împrejurimi. Austria, în neputință de a isgoni singură bandele și 'n lipsă de suficiente motive spre a respinge cererea maghiară, — întru cât plebiscitul apare din ce

1. Am subliniat aceste adevăruri prin două articole în *Dacia* dela 16 Septembrie și 24 Octombrie 1921. O excepțiune fericită la imposibilitatea generală a făcut Cehoslovacia prin nota d-lui Beneș către conferința ambasadurilor, accentuând în deosebi primejdia ce ar rezulta pentru pacea generală dacă s'ar acorda părerea că „obligațiunile internaționale pot fi încălcate, fără teamă de pedeapsă dreaptă și meritată, că se pot face acțiuni împotriva drepturilor popoarelor și că se pot eluda, fără teamă de pedeapsă, tratatele de pace iscălite în mod solem de marile puteri“.

în ce mai mult ca o modalitate echitabilă pentru determinarea soartei popoarelor în cazuri de contestațiuni sau de conflicte cu neputință de împăcat pe altă cale,—a trebuit să primească facerea plebiscitului sub controlul unei comisii de generali aliați¹⁾. Când, însă, contele Bethlen a încercat să extindă plebiscitul, limitat la orașul Șopron cu împrejurimile, și asupra districtelor Mosony și Vas, delegații austriaci i'au respins pretenția cea nouă pe temeiul datelor statistice.

Fapt demn de remarcat și pe care trebuie să-l reținem, este că diferendul austro-ungar pe chestiunea Burgenland s'a aplanat la Veneția prin acceptarea de către părți a plebiscitului, derogându-se dela principiile generale ale păcii pentru stabilirea noii hărți europene și modificându-le pe cale contractuală între cei direct interesați.

Chiar cu această obligațiune strict limitată și admisă în mod excepțional, principiul plebiscitar, ca modalitate la delimitarea granițelor dintre Statele naționale, a primit o nouă și importantă consfințire în cadrele fixate de profesorul Liszt și confirmate acum în urmă de comisiunea de juriști prin avisul către S. N.²⁾

Alt caz interesant este acel al Traciei orientale, despre care statisticile n'au putut oferi, la întocmirea tratatului de Sèvres, suficiente argumente în favoarea nici uneia dintre părți, Grecia sau Bulgaria. Cu toate acestea, conferința dela Londra a propus în Martie 1921 facerea plebiscitului spre marea satisfacțiune a cercurilor con-

*Alte cazuri
de plebiscit.*

1) Protocolul din 13 Octombrie 1921 semnat la Veneția de părți, cancelarul austriac Schoeber, primul ministru ungar contele Bethlen și ministrul de extern italian de la Torretta, ca președinte al conferinței.

2) În chestia Insulelor Aland și al cărui text l'am dat mai sus.

ducătoare bulgare care recunoșteau că admiterea lui ar constitui „o inovațiune“ spre a nu spune o spărtură în tratatul de Sèvres¹⁾.

În sfârșit, în chestiunea diferendului nostru cu regatul Sârbo-Croato-Slovenilor, pentru Banat, față cu neputința de a se înlătura pretențiunile contrarii ale părților pe temeiul datelor statistice sau pe altă cale de acord direct, s'a propus să se ceară consiliului suprem aplicarea principii unității geografice sau, mai curând și mai echitabil, consultațiunea voinței locuitorilor printr'un plebiscit²⁾. Ideea plebiscitului bănățean pare a fi fost respinsă încă dela conferința păcii pe motivul că ar fi repugnat Aliaților ca hotărârea să se datoreze unui terțiu, populațiunii șvabe, care prin votul ei ar fi decis majoritatea în favoarea uneia dintre părți.

Din tot ce am văzut până acum, rezultă că principiul plebiscitar ca temei juridic pentru achiizițiunile teritoriale, a căpătat o nouă viață prin aplicațiunile limitative, dar exprese, ale păcii de la Versailles, ca și prin cazurile ulterioare de consultațiuni populare. Astfel, ceea ce fusese înlăturat prin pacea dela Frankfort a fost restabilit, în dreptul internațional, prin pacea generală din urmă, care este strâns legată de cea dela 1871 și în dependență directă.

*Restaurarea
principiului
plebiscitar.*

Savantul internaționalist J. de Louter de la Universitatea din Utrecht se credeă îndreptățit încă dela începutul lui 1917³⁾ să scrie:

1) *Echo de Bulgarie*, 23 Decembrie 1921.

2) *Cel mai prielnic moment de a redeschide chestiunea Bănățului*, în ziarul „Nădejdea“ din Timișoara, Octombrie 1921.

3) *La crise du droit international*, studiu apărut abia la 1919 în „Revue générale de droit international public“.

„Dreptul internațional întinerit cere, deci, fără rezervă, să nu se mai recunoască legitimitatea nici unei cuceriri sau cedări de teritoriu fără de a se fi obținut consimțământul expres al populațiunii. Acest consimțământ se poate manifesta pe calea directă a unui plebiscit ori pe cea indirectă a unei adunări reprezentative: alegerea rămâne la fiecare cas special. Se mai poate întâmpla cazul unei neînțelegeri între majoritatea și minoritatea unei populațiuni indivizibile. Atunci problema va fi rezolvită după împrejurări, iar acestea sunt așa de variabile în cât fac de prisos orice teză generală. Principiul, însă, rămâne în picioare: nici un transfer de teritoriu și de locuitori fără aprobarea acestora.

„Căci au apus pentru totdeauna vremurile când se tratau populațiunile ca niște turme, proprietatea guvernelor respective“.

Din însăși formularea științifică de mai sus pentru principiul plebiscitar, ca bază de manifestare și aplicațiune a principiului naționalităților, rezultă și dificultățile sau limitațiunile pe care practica le-a impus cea d'întâi. Căci principiile științifice nu sunt, în ultimă analiză, decât rezultatele vieții practice, după cum, uneori, grație inteligenței omenești, pot fi perfecționări și mijloc de progres în această viață.

Cazurile de neînțelegeri între majoritatea și minoritatea unei populațiuni invizibile ¹⁾, cu prilejul unui plebiscit, sunt firești și inevitabile acolo unde un complex geografic-economic ca și un lung proces de dezvoltare istorică n'au condus încă la cristalizarea unei naționalități unitare, ba poate chiar au contribuit la împiedicarea sau întârzierea acestui fenomen social.

*Relativitatea
principiului
plebiscitar.*

1) Rezultatului plebiscitului silezian constituie un exemplu elocvent.

Europa centrală și răsăriteană prezintă, în privința aceasta, o stare de lucruri caracteristică prin amestecul populațiilor de diferite naționalități conviețuind laolaltă pe acelaș teritoriu, chiar în cuprinsul aceluiaș oraș sau sat, dar păstrându'și fiecare limba proprie, costumul, obiceiurile și tradițiunile deosebite. Și dacă toate aceste naționalități ar convețui în perfect acord și fără năzuințe ascunse ori vădite la supremația unora asupra altora, așa cum trăesc de pildă în Elveția, chestiunea n'ar prezenta nici un interes politic deosebit, iar dreptul internațional cu siguranță nu s'ar fi preocupat de reglementări noi.

Viața'i, însă, o continuă frământare și luptă, iar naționalitățile fiind realități sociale unitare, tendința la întâietate între deosebitele comunități naționale, conlocuitoare pe acelaș teritoriu, este firească. Precum am văzut din capitolele precedente, tendința aceasta ia forme brutale, abuzive și direct contrarii drepturilor omului atunci când, în Statul alcătuit din mai multe naționalități, una dintre ele pune stăpânire exclusivă pe puterea de conducere și urmărește, apoi, absorbirea celorlalte prin desnaționalizare cu ajutorul mijloacelor de Stat. Procesul de închegare și cristalizare a națiunii, prin intervențiunea bruscă a Statului, nu face decât să se turbure și să dea loc unor crize sociale de caracter internațional.

Precum am văzut, iarăși, în capitolele precedente, una din cauzele principale ale marelui războiu a fost și amestecul direct, brutal și abuziv al Statului în procesul social de închegare a unităților naționale.

De aceea, regulamentul cel nou a pus dela început printre preocupările sale fundamentale și chestiunea ocrotirii minorităților etnice față de majoritatea populațiunii Statelor renăscute sau crescute pe urma evenimentelor.

Raportul juriștilor cari și-au dat avizul, la cererea Consiliului S. N. în chestiunea plebiscitului din insulele Aland, după ce vorbește despre formele de aplicațiune ale principiului de autodeterminare în diferitele situațiuni de fapt, face următoarele deducțiuni caracteristice :

„Dar trebuie să punem alături de acest principiu și pe cel privitor la ocrotirea minorităților, căci ambele au un scop comun, acela de a asigura unei populațiuni păstrarea și libera dezvoltare a caracterului ei social, etnic și religios. Ocrotirea minorităților se află chiar consfințită, în forme de altmintrelea foarte deosebite, în mai multe Constituțiuni. Ea apare ca una dintre formele esențiale ale libertății din vremea noastră. În anumite împrejurări, însă, s'a mers mai departe și s'a socotit necesar să se garanteze, prin tratate internaționale, o situațiune specială minorităților etnice și religioase. De aceea, în ultimele tratate de pace, s'au stabilit pentru anumite părți din populațiunea unui Stat un regim juridic special sub controlul și garanția S. N.

Plebiscitul și minoritățile.

„Pe de altă parte, să nu se piardă din vedere că principiul potrivit căruia popoarele trebuie să-și poată hotărî soarta, nu-i singurul de care se cuvine să ținem seama; chiar dacă i-se dă un loc preponderent printre principiile chemate să domineze la formațiunea Statelor, considerațiuni de ordin geografic, economic și altele asemănătoare pot împiedica recunoașterea sa integrală.

„În asemenea împrejurări se pot impune conștiinței juridice internaționale și pot fi dictate chiar de interesele păcii, soluțiuni tranzacționale întemeiate pe largi investiții de libertate în favoarea minorităților“ ¹⁾.

1) Raportul a apărut în broșură editată de birourile S. N. dela Geneva și se mai găsește reproduc, împreună cu alte documente,

Nu-i nevoie să mai revenim asupra acestor „împrejurări“ foarte cunoscute în Europa centrală și orientală și despre care, de altfel, am vorbit destul de larg la începutul capitolului acesta¹⁾.

Am ținut, însă, a reproduce întreg pasagiul de mai sus spre a redă formularea unor jurisconșulți cu autoritate internațională asupra unei stări de fapt îndeobște cunoscută.

Din tot ce am văzut până acum, rezultă că principiul ocrotirii minorităților, consfințit prin regulamentul păcii generale, este perfect îndreptățit, a fost câștigat definitiv în opinia mondială și a intrat, oarecum, chiar în conștiința juridică internațională.

De aceea, toate protestările formale sau deghizate împotriva lui, ca și argumentările despre modalitatea aplicațiunii sale deosebite, după cum este vorba de puteri mari sau de puteri mici, sunt rezistențe inutile ale trecutului sau ecouri îndepărtate și tot mai slabe ale teoriei vechi despre suveranitatea și independența Statelor în noua Societate a națiunilor.

Dar înainte de a trece la examinarea propriu zisă a acestei ocrotiri a minorităților, în cuprinsul clauzelor speciale din tratatele de pace, trebuie să facem constatarea că principiul nu este nou și-i departe de a fi vre-o invențiune a conferinței de pace dela Paris.

Origina ocrotirii minorităților.

Ceeace la prima vedere putea părea o inovațiune ori un mijloc de șicană și imixtiune din partea „celor mari“ în viața și treburile interne ale „celor mici“, nu este, în realitate, decât aplicațiunea precisă, formală și întrucâtva generalizată a unui principiu care, sub formă de ex-

în volumul tipărit de ministerul de afaceri străine al Finlandei sub titlul „*La question des îles d'Aland*“, Helsingfors 1920.

1) Vezi p. 63—64.

cepțiune sau de favoare, și-a avut primele înfăptuiri cu multe veacuri înainte de epoca noastră.

În această privință, cunoscutul regim al capitulațiunilor în raporturile dintre puterile europene și imperiul otoman, nu era altceva decât un gen special de ocrotire a minorităților. Regim de excepțiune și de favoare pentru supușii „regelui prea creștin” al Franței, Francisc I, de pildă, când se duceau după afaceri ori chiar se stabileau în ținuturile Sultanului, — regim inspirat și derivat din concepțiunea feudală și justificat prin deosebirile de drept și de religie, — el nu era mai puțin un regim de ocrotire a minorităților. Aceste capitulațiuni, obținute la început ca simple favoruri și încurajări personale negustorilor europeni din partea guvernanților otomani, au luat cu timpul un caracter tot mai general, au devenii favoruri colective pentru supușii aceluiaș suveran creștin care le trată, apoi, ca adevărate convențiuni dela Stat la Stat, cu Sublima Poartă, deși obligațiunea nu era bilaterală pentru că numai una din părți se legă la regimul de ocrotire.

Din capitulațiunile acestea inițiale, Rusia creștină și-a tras mai târziu argumente și elemente pentru a ajunge la un adevărat drept de intervențiune în afacerile interne ale Turciei de câte ori era vorba despre minoritățile creștine din imperiul otoman. Până acum aproape un deceniu, acest soi de protectorat creștinesc în favoarea locuitorilor ortodocși din Turcia a fost, pentru politica țaristă, un admirabil instrument de intrigă și imixtiune în viața internă din Sud-Estul Europei. N'am exagera dacă am spune că tocmai amintirea politicii de intervențiune în afacerile turcești, pe temeiul variatelor capitulațiuni cu puterile streine, a fost principala cauză de ostilitate și de rezistență morală din partea tinerelor State împotriva

tratatului special pentru ocrotirea minorităților prevăzută de regulamentul păcii generale.

Ne mărginim aci fără a intra în alte amănunte istorice pentru că scopul nostru este numai să punem în evidență faptul că ocrotirea minorităților, sub forme variate, o regăsim în toate vremurile.

În epoca apropiată de pacea generală, pe lângă abuzurile Statului împotriva naționalităților despre care am vorbit îndelung, au mai contribuit într'o largă măsură la impunerea problemei minorităților în atenția internațională, sângeroasele masacre armenesti din Turcia, progromurile continue din Rusia și lupta de exterminare a populațiunii albaneze în războaiele balcanice dela 912—913.

Față cu acțiunea de adevărată exterminare pe care majoritatea populațiunii din Rusia sau Turcia o ducea împotriva minorității, lipsită de orice protecțiune sau apărare legală ce se cuvin în mod egal tuturor cetățenilor din cuprinsul unui Stat, ideea unui drept de intervențiune pentru considerațiuni de umanitate a câștigat pretutindeni partizani hotărâți.

Primele încercări pentru ocrotirea minorităților după un sistem practic și 'n sensul cel mai apropiat de sistemul general al păcii din 1919, le găsim în toate dispozițiunile tratatului de pace dela Berlin ¹⁾. Anume, în art. 4, 5, 23, 27, 35

Sistemul de ocrotire al tratatului de Berlin.

1) Ca să fim complecți, trebuie să spunem că în protocolul No. 3 din 3 Februarie 1830, încheiat de puterile „protectoare“ ale Greciei, Franța, Anglia și Rusia, cu prilejul independenței sale, se stabilea că deosebirea de credință religioasă nu va putea constitui între cetățenii tânărului Stat vre-o deosebire sau excepțiune de la egalitatea drepturilor religioase, civile și politice. Aceasta ca măsură de prevedere, în primul rând contra eventualei reacțiuni anti-turcești din partea foștilor supuși apăsați. În acelaș sens, tratatul de pace din 1856 cuprindea, în art. 9, angajamentul încă vag și neprecizat al Sultanului Turciei de

și 44, se prevăd dispozițiuni precise în favoarea minorităților din noul Stat bulgar creat sub suzeranitatea Turciei, iar pentru recunoașterea independenței celorlalte State, Muntenegru, Serbia și România, principiul stipulat luă caracterul unei adevărate condițiuni, nu însă îndestul de accentuată ¹⁾).

Clauza cea mai cuprinzătoare a noțiunii actuale de ocrotirea minorităților este aceea din art. 4 care, vorbind despre convocarea adunării bulgare la Târnova pentru întocmirea regulamentului organic al noului principat creat prin tratatul de Berlin, prevedeă că:

„În localitățile unde Bulgarii sunt amestecați cu populațiune turcă, română, greacă sau alta, se va ține seamă de drepturile și interesele acestor populațiuni la alegeri, precum și la întocmirea regulamentului organic“.

Fără să se întrebuițeze termenul de minoritate, paragraful acesta din art. 4 cuprinde dispozițiuni categorice în favoarea populațiilor de altă naționalitate decât majoritatea bulgară.

În acelaș sens, dar cu mai puține precizuni, este redactat și art. 23 care, stabilind introducerea regulamentelor organice, adaptate nevoilor locale, în toate ținuturile Turciei europene după modelul regulamentului dela 1868 pentru insula Creta, dispuneă prin paragraful penultim:

„Sublima Poartă va însărcina comisii speciale, în sânul cărora elementul indigen va fi în

a amellora „soarta supușilor săi fără deosebire de rasă sau religieune constîntînd intențiunile sale generale față de populațiunile creștine ale imperiului.

1) D-l N. Vlădoianu, în teza sa de doctorat „*La protection des minorités en droit international*“, Paris 1921, referindu-se la considerațiunile prof. Lapradelle asupra sistemului de ocrotire din tratatul de Berlin, constată că recunoașterea unui Stat este un act declarativ, deci constatator de ceea ce există, iar nu creator, de unde urmează că eficacitatea sistemului este foarte discutabilă.

mod larg reprezentat, să elaboreze amănuntele acestor noi regulamente în fiecare provincie“.

Pentru proiectele de organizare rezultate din lucrările comisiunilor, acelaș articol prevede, la sfârșit, obligațiunea ca Sublima Poartă să ia avizul Comisiunii europene instituită pentru Rume-
lia orientală, înainte de a le promulga. Cu alte
cuvinte, o adevărată schițare de control pentru
îndeplinirea condițiunilor de ocrotire a minori-
tăților la care trebuiau să conducă nouile regu-
lamente organice.

Celelalte articole, 5, 27, 35 și 44 cuprind,
într'un text uniform pentru respectiv Bulgaria,
Munteneșu, Serbia și România, dispozițiuni me-
nite să asigure libertatea și ocrotirea minorită-
ților religioase din cele patru State.

Iată acest text :

„Deosebirea de credințe religioase și de con-
fesiuni nu va putea fi opusă nimănui ca un mo-
tiv de excludere sau incapacitate la exercițiul
drepturilor civile și politice, la primirea în sar-
cinele publice, funcțiuni și demnități sau la prac-
ticarea deosebitelor profesii și industrii în orice
localitate.

„Libertatea și practica exterioară a tuturor
cultelor sunt asigurate tuturor supușilor Statului
(respectiv) precum și streinilor și nici o piedică
nu se va putea pune fie organizării erarhice a
deosebitelor comunități, fie raporturilor dintre ele
și conducătorii lor spirituali“.¹⁾

Există, însă, o deosebire între caracterul aces-

1) În art. 44 privitor la România se mai cuprindea un ultim
paragraf care lipsește din celelalte articole cu următorul text :
„Naționalii tuturor puterilor, comercianți sau alții, vor fi tra-
tați în România fără deosebire de religie, pe picior de perfectă
egalitate“.

tor dispozițiuni din art. 5, privitor la Bulgaria, pentru care stabilea textual că „vor fi baza dreptului public“ al noului Stat creat, și acelea cuprinse în articolele privitoare la celelalte trei State pentru care admiterea dispozițiilor constituia o condițiune a recunoașterii independenței lor.

Toată opera tratatului dela Berlin pentru ocrotirea minorităților se rezumază, însă, numai la înlăturarea piedicilor sau decăderilor din drepturi ce ar rezulta din deosebirea religioasă, pentru o parte dintre cetățenii Statelor respective, adică pentru ceea ce astăzi am denumi minoritățile religioase. O încercare timidă, vagă și mai ales lipsită de garanții, toată această operă de ocrotirea minorităților religioase și care, de altfel, nu depășea cu mult dispozițiunile dela 1830 și 1856, privitoare la Grecia și Turcia ¹⁾).

Cadrul acesta de ocrotire, rezultat direct al regimului capitulațiunilor pornea din nevoia de apărare a creștinilor în cuprinsul împărăției otomane.

Insuficiențele ocrotirii dela 1878.

Mai târziu își găsi o nouă justificare în regimul de excepțiune la care erau supuși Evreii în țările din Sudul și Răsăritul Europei, cari născuți și crescuți pe pământul respectiv, îndeplinind toate sarcinile fiscale și militare, continuau, totuși, să trăiască în afară de cetățenia deplină cu drepturile corespunzătoare, ca niște oameni fără patrie.

România mică a contribuit într'o largă măsură prin ceea ce se numea chestiunea evreiască la extinderea cuprinsului clauzei privitoare la minoritățile religioase în sensul de mai sus.

1) Vezi mai sus nota.

Lipsită de garanția sancțiunilor și fără puțința unui control, clauza de ocrotire a avut foarte puține rezultate ca să nu spunem că n'a avut deloc. Masacrele de creștini din Turcia petrecute și după 1878, ca și progromurile din Rusia sau menținerea regimului de excepție pentru Evreii din România, au subliniat lipsa de eficacitate a sistemului de protecție a minorităților, schițat abia prin actele internaționale amintite.

Acțiunea continuă și statornică în opinia mondială a celor oprimați sau nedreptățiți din țările respective n'a făcut, apoi, decât să pună în evidență insuficiența sistemului și să conducă la încheierea că era nevoie de perfecționarea lui.

*Complectările
păcii
dela București.*

Înainte de a expune noul sistem de ocrotire, mai complet, deși în curs de desăvârșire, al regulamentului păcii generale din 1919, nu putem trece cu vederea dispozițiile păcii dela București din 1913, în aceeași materie.

Consecință directă a situațiunii creiată prin tratatul dela Berlin, în favoarea minorităților religioase, pacea dela București a constituit, totuși, o complectare și, oarecum, o extindere a sistemului. Într'adevăr, pe lângă precizarea ocrotirii prin consacrarea dreptului de autonomie școlară și religioasă, cu un Episcopat aparte, constatăm că România a obținut atunci, în favoarea Macedo-Românilor intrați în granițele statelor balcanice, Serbia, Grecia și Bulgaria, prin nouile achizițiuni teritoriale, și dreptul de a subvenționa direct instituțiunile lor cultural-religioase.

Trebue se remarcăm dela început că nu eră vorba de ceva nou, întrucât dreptul acesta fusese anterior obținut dela Turcia musulmană, dar recunoașterea și menținerea lui de către Statele moștenitoare creștine în favoarea României, ca și între ele, pe bază de reciprocitate, constitue

un pas mai departe în desăvârșirea sistemului de ocrotire.

Din citirea documentelor publicate de ministerul nostru de externe cu prilejul acelei păci¹⁾, observăm cum s'a desvoltat treptat acțiunea diplomatică a României și cum, alături de ideea de ocrotire a minorității religioase, apare și ideea de ocrotire a minorităților etnice, pe care o regăsim, apoi, în forme așa de desvoltate, în regulamentul păcii actuale.

*România și
ideea de o-
crotire la
1913.*

Așa, de pildă, memoriul guvernului român din 15|28 Feb. 1913 asupra diferendului cu Bulgaria, remis în mod confidențial celor șase mari puteri, vorbește despre „Românii” din Turcia pe temeiul recunoașterii lor formale din art. 4 al tratatului de Berlin și invoacă, pentru ocrotirea lor, textul art. 23, citat de noi mai sus, din acelaș tratat.

Astfel, întemeindu-se pe articolele unui tratat internațional cum și pe situațiunea de fapt a comunităților macedo-române din Turcia, România vorbea la 1913 despre „consângenii” din peninsula balcanică și se silea să-și asigure mai departe un drept necontestat de ocrotire morală și materială în favoarea lor, chiar după ce aveau să treacă în granițele unor State creștine cu un regim politico-social deosebit de cel turcesc.

Peste câteva săptămâni, acțiunea României în favoarea Macedo-Românilor luă o formă și mai precisă cu prilejul discuțiunilor pentru constituirea Albaniei.

Fiindcă în regiunea munților Pindului, între Samarina și Metzovo, sunt numeroase comune românești, guvernul dela București se silea să obțină trecerea lor în granițele noului Stat al-

1) *Cartea verde*, București 1913, editura „Minerva” și *Le traité de Bucarest du 28 Juillet 1913*, publicație oficială a ministerului de externe din acelaș an.

banez. Eră o acțiune de prevedere politică. Relațiunile româno-albaneze fuseseră totdeauna excelente, pe urmă primejdia de absorbirea elementului românesc eră mai mică într'un Stat nou încheșat decât într'unul existent și, pe deasupra, la constituirea Albaniei, se puteau obține mult mai ușor clauze de ordin internațional și, totodată, garanții constituționale pentru viața și dezvoltarea minorității macedo-române din Statul cel nou.

Iată, de altfel, ce instrucțiuni dădea în acest sens ministrul de externe de atunci, regretatul Titu Maiorescu, către reprezentantul plenipotențiar al țării la Londra, d. N. Mișu, prin telegrama dela 9/22 Martie:

„Vă rog să cereți ca numeroasele comune macedo-române din Pind, între Samarina și Metzovo, să fie încorporate la Albania. Stăruiți mai ales asupra principiului ca în toate localitățile unde Românii sunt în majoritate, limba administrativă să fie română, tot așa în toate bisericele și școlile românești; principiul general va trebui să fie înscris în Constituția Albaniei¹⁾.

Patru zile mai târziu, d. Mișu raportă telegrafic despre cererea sa la reuniunea ambasadurilor, în numele României, ca „regiunile dintre Ianina, Metzovo, Grebene și muntele Gramos până la Koritza, cuprinzând 36 de sate și târguri românești cu o populațiune de mai mult de 80.000 locuitori, să fie încorporate la Albania. Pentru protecțiunea individuală a acestor Români marile puteri vor trebui să garanteze prin tratatul care va înlocui tratatul dela Berlin și prin Constituția albaneză, autonomia administrativă, comunală și, pe cât posibil, politică a acestor

1) Documentul No. 120 din „Cartea verde“.

Români; întrebuințarea limbii românești în administrațiune, în școli și biserici; recunoașterea unui șef spiritual român cu facultatea pentru guvernul român să întrețină ca în trecut instituțiunile de cultură românească fără nici o restricțiune*.

Telegrama încheea cu mențiunea că explicațiunile și demonstrațiunile pe hartă ale reprezentantului României fuseseră primite în chip foarte prevenitor.

A doua zi, ca o complectare și precizare a celor de mai sus, d. Mișu depune la Foreign-Office, după cererea lui Edward Grey, o notă scrisă *pro-memoria* cuprinzând punctul de vedere al României în chestiunea Albaniei ¹⁾.

1) Documentul 122 din *Cartea verde*. Reproducem pasagiile principale care precizează punctul de vedere al României la 1913, pentru ocrotirea minorităților, în sensul următor: „Guvernul român vede cu mulțumire creiarea unui Stat albanez independent cu atât mai mult cu cât speră ca, prin măsurile pe care marile puteri garante vor binevoi să le ia, individualitatea numeroșilor Români cari vor fi încorporați, va fi apărută. În acest scop hotarele viitoare ale Albaniei ar trebui să fie trasate în așa chip că nu numai acest Stat să fie la adăpostul oricăror greutăți ulterioare cu vecinii săi, dar ca și populația română, care este cea mai deasă în Sud-Estul Albaniei, să fie păstrată neștirbită în hotarele Statului albanez.

... „Trebuie să observăm că cele două versante ale Pindului de la muntele Gramos până la Agrafta sunt ocupate în majoritate de Români. O parte a acestei populațiuni a fost anexată Greciei după tratatul de Berlin. Românii au protestat atunci contra acestei anexări. Ar fi nedrept să se permită din nou despărțirea trunchiului compact românesc și să-l anexeze la alte State decât Albania. România este de părere că individualitatea lor națională va fi mai bine păstrată într'un Stat albanez independent, sub garanția și controlul marilor puteri, ale cărui granițe ar trebui fixate într'un mod nediscutabil pentru a se evita în aceste ținuturi turburări în viitor.

... „Pentru apărarea individualității naționale a Românilor din aceste ținuturi, care vor fi încorporate la Albania, marile puteri vor interveni să înscrie nu numai în tratatul internațional care va înlocui tratatul de Berlin, dar și în Constituția sau Statutul organic al Albaniei principiul că în administrația tuturor localităților unde majoritatea va fi română, ca și în toate bisericile și școlile românești, limba întrebuințată să fie cea română.

Și la acest punct de vedere în privința Românilor de la Pind, s'a menținut guvernul nostru când a fost întrebat, mai târziu, în ce mod ar admite anexarea lor la Grecia, din moment ce acest Stat oferă garanții pentru păstrarea individualității lor ¹⁾).

Pentru a încheia observațiunile asupra acțiunii României la Londra, în 1913, în chestiunea ocrotirii minorităților, vom mai reține și demersul făcut la conferința ambasadurilor pentru ca, la încheierea păcii dintre Turcia și Statele balcanice, să se înscrie în tratat și o clauză de amnistie pentru Românii macedoneni urmăriți, în unele dintre țările beligerante, pentru cauze rezultând din starea de război. D-l N. Mișu raportând asupra acțiunii d-sale în acest scop anunță că puterile n'au admis înscrierea clauzei în tratatul de pace, dar au luat rezoluțiunea să invite pe beligeranți a acorda o amnistie generală „tuturor minorităților, fără deosebire de rasă și de religie” ²⁾.

Iată, prin urmare, aproape textual formulat, încă dela 1913, prin acțiunea și notele diplomatice ale României în favoarea consângenilor din peninsula balcanică, sistemul general de ocrotirea minorităților de limbă, rasă sau religie, adoptat la conferința păcii din 1919.

După izbucnirea războiului între foștii aliați balcanici prin atacul brusc al Bulgariei, se știe că toată acțiunea de pace s'a strămutat la București în conferința ținută sub președinția României.

Problema ocrotirii minorității macedo-române din Statele balcanice a fost rezolvită prin adop-

„Noul Stat albanez va trebui să garanteze o autonomie administrativă și comunală și, pe cât posibil, politică, Românilor din Albania, nepunând nici o piedică funcționării șefului religios român al ținuturilor locuite de Români”.

1) Documentele No. 146 și 150 din *Cartea verde*.

2) Documentul 132.

țarea în scris de către Bulgaria, Grecia și Serbia la data de 22 Iulie (4 August) a unei note anexată protocoalelor, cu următorul text uniform:

„Bulgaria (Grecia sau Serbia) consimte să dea autonomie școlilor și bisericilor Cuțo-Vlahilor aflați în viitoarele stăpâniri... și să îngăduie înființarea unui Episcopat pentru aceiași Cuțo-Vlahi, cu facultatea pentru guvernul român de a subvenționa sub supravegherea guvernului (respectiv) numitele instituțiuni culturale actuale și viitoare”¹⁾.

Un concurs de împrejurări politice favorabile a făcut ca România să se găsească, la 1913, într-o situațiune foarte avantajoasă față de fiecare dintre aliații balcanici, astfel că revendicările formulate în numele Macedo-Românilor au fost satisfăcute prin angajamentul scris de mai sus.

Nu’i cazul să discutăm în ce măsură s’au împlinit aceste solemne făgădueli făcute României de către cele trei State balcanice, în momentul de strâmtorare în care se găseau, nici să stăruim mai mult asupra rezultatelor obținute de diplomația noastră pentru Românii dela Pind. Faptul de neîngăduit și pe care ținem să-l accentuăm, este că la acea epocă diplomația românească a prins o conjonctură politică fericită și a știut să profite de ea cu abilitate și promptitudine. Dacă rezultatul obținut atunci în mod formal nu s’a realizat mai târziu, vina trebuie căutată numai în lipsa de sancțiuni care a caracterizat totdeauna domeniul relațiunilor internaționale.

Nu este mai puțin adevărat, însă, că în forma directă a acțiunii noastre diplomatice pentru Macedo-Românii din cele trei State balcanice aliate, și mai ales pentru cei din Albania, siste-

1. In volumul oficial *Le traité de paix de Bucarest*,

mul de ocrotire urmărit de România conducea aproape la un regim special de excepție și la un fel de amestec în afacerile interioare ale vecinilor peste suveranitatea lor. Din modul cum a acționat România pentru Macedo-Români, aceștia apar ca bucurându-se de un fel de adoua cetățenie și de protecțiunea corespunzătoare din partea guvernului dela București care, ulterior, și-a menținut dreptul de a subvenționa instituțiunile lor școlare și religioase.

O dovadă că numai momentul politic favorabil României a făcut cu puțință acest rezultat al acțiunii noastre diplomatice, o avem în neputința, pentru celelalte State balcanice, de a admite și între ele, pe bază de reciprocitate, acelaș sistem.

Intr'adevăr, în ședința dela 26 Iulie (8 August) a conferinței de pace dela București, delegatul Bulgariei, d. Radeff, la cererea d-lui Venizelos, de a se admite principiul general privitor la libertatea religioasă și școlară, a răspuns printr'o declarațiune de ordin general¹⁾, care n'a întru-

1) Reproducem după protocolul №. 10 al conferinței de pace publicat în volumul „Le traité de paix de Bucarest”, textul declarațiunii citită de delegatul bulgar pentru valoarea ei principială consfințită abia la 1919: „Suntem recunoscători d-lor delegați helenici pentru că au ridicat chestiunea bisericilor și școlilor. Noi socotim că, odată făcută împărțirea *condominium*-ului teritorial dobândit dela împărăția otomană, ar fi echitabil, ar fi chiar necesar să ne gândim a face naționalitățile repartizate între Statele foștilor aliați să profite de un regim de drept capabil de a le asigura progresul, conform tradițiilor și nevoilor culturii lor. Suntem gata de a subcrie în acest scop la clauzele cele mai liberale și aceasta nu numai pentru a da lumii civilizate, care ne-a împărțit din belșug simpatiile sale în decursul războiului de desrobire contra Turciei, spectacolul făgăduelilor împlinite, dar și din convingerea deplină ce avem că adevărata potolire pentru naționalități nu poate veni decât din toleranța lor mutuală. Această mutuală toleranță își află expresiunea juridică în formula reciprocității. Și punându-se pe acest punct de vedere, delegațiunea bulgară are onoarea de a face următoarea propunere:

„Având în vedere că războiul împotriva împărăției otomane

nit, totuși, adeziunea Serbiei. D. Spalaicovici, în numele acestui Stat, s'a grăbit să răspundă că delegațiunea sârbă nu vrea să intre în discuțiunea propunerii cuprinsă în declarațiunea delegatului bulgar.

Motivul? Intre altele, pentru că în privința nouilor supuși sârbi, chestiunea libertății religioasă și școlară era regulată prin Constituția regatului Serbiei.

Din tot ce s'a putut realiza la 1914, în materie de ocrotirea minorităților etnice și religioase, precum și din dificultatea formulată de Serbia în contra adoptării principiului general, rezultă că în perioada de criză a Statelor și cu prilejul nașterii sau a recunoașterii Statelor noi, formulele novatorii de drept internațional se impun cu mai multă ușurință.

Oportunitatea inovațiilor în dreptul ginților.

Precum am văzut, la constituirea noului Stat albanez, acțiunea diplomatică a României preconiză un vast sistem de ocrotirea minorității macedo-române ce urma să fie înglobată Albaniei, pe când aceiași acțiune era mult mai discretă și mai moderată în cererile cu identic înțeles formulate față de Statele existente din Balcani. De-așemenea, aceste State, la rândul lor destul de prevenitoare față cu cererile de ocrotire ale României în favoarea Macedo-Românilor — întrucât

a fost purtat de Bulgaria, Grecia, Muntenegru și Serbia pentru a asigura tuturor naționalităților condițiuni de liberă dezvoltare;

„Având în vedere că această nobilă însuflețire nu s'ar putea să nu fi rămas și după evenimentele care de atunci i-au despărțit pe vechii aliați;

„Delegații bulgari adânc convinși că răspund nevoiei de a înlesni stabilirea de raporturi de amicitie între cele patru State susmenționate și de a asigura populațiunilor chemate să trăiască împreună o eră de dreptate și de largă toleranță, propun să se însereze în tratat clauza următoare:

„Bulgaria, Grecia, Muntenegru și Serbia recunosc în teritoriile lor de curând anexate autonomia comunităților religioase și libertatea școlilor.“

fiecare din ele simțea nevoie de bunăvoința românească în momentul final al lichidării războaielor balcanice, — s'au arătat puțin dispuse și chiar ostile, precum a fost cazul Serbiei, ideii de a accepta, pe bază de reciprocitate între ele, principiul general de libertate religioasă și școlară.

Juriștii consultați în chestiunea plebiscitului din insulele Aland, au exprimat, prin raportul lor, păreri foarte interesante asupra situațiilor de fapt care scapă normelor de drept sau ies din prevederile lor precise cu prilejul formațiunii sau desmembrării Statelor. Un asemenea moment de incertitudine juridică, de stare faptică, îl constituie în primul rând războaiele care nu sunt, între Statele beligerante, decât simple stări de fapt cu toate sforțările conferințelor internaționale de a stabili legile războiului, limitând pe cât se poate deslănțuirea violențelor și destrucțiunilor.

Când războiul a luat sfârșit sosește momentul trecerii dela starea de fapt la cea de drept. Un asemenea moment, având o importanță covârșitoare în viața internațională, „nu poate fi considerat ca depinzând de competența exclusivă a unui Stat, spun juriștii. Un asemenea moment tinde să aducă modificări între membrii comunității internaționale ca și în statutul lor teritorial și juridic și, prin urmare, interesează în cel mai înalt grad această comunitate pe atât în ordinea politică, pe cât și în cea juridică“.

Un asemenea moment covârșitor, fără pereche în istorie, pentru comunitatea internațională, a fost încheierea păcii generale la 1919. Conferința de pace dela Paris întrunită atunci se găsea, fără exagerare, în fața unei adevărate răsturnări a vechii ordine politice și juridice, prin stările de fapt create de război, cât și prin revoluția izbucnită într'unele din Statele beligerante.

Iată cum ideea ocrotirii minorităților etnice și religioase s'a găsit, astfel, după evoluția schițată până aci, printre cele d'întâi și cele mai însemnate preocupări ale conferinței dela Paris care, odată cu noul statut juridic și teritorial al Europei și al lumii întregi, trebuia să rezolve și această gravă lipsă din organizația comunității internaționale.

Căci într'adevăr, din desvoltarea ideii de ocrotire în dreptul internațional, cât și din asemănarea de situațiuni, s'ar putea spune că areopagul de pace dela Paris se afla, față de starea faptică a Europei centrale și față de Statele moștenitoare ale Austro-Ungariei, într'o pozițiune aproape identică aceleia pe care o avusese congresul dela Berlin față de Statele succesoare, în clipa când moștenirea Turciei se lichida parțial. Identitatea modalităților de lichidare a succesiunii habsburgice o regăsim, sub raportul ideii de ocrotire, aproape perfectă cu fiecare prilej de lichidare parțială a moștenirii turcești. Și faptul ni-se pare perfect explicabil: marile adunări internaționale, de teama reacțiunii foștilor opresați împotriva opresorilor din ajun, sau pentru a înlătura un motiv de noi plângeri în sensul celor din trecut, repeta gestul de măsuri preventivoare cu fiecare nou prilej: 1830, 1856, 1878 și la 1913, îl continua România pentru ca să fie reluat, internațional, la 1919.

Nu e nevoie să mai stăruim asupra situațiunii de fapt din Europa centrală și orientală, unde naționalitățile trăesc laolaltă așa de amestecate în cuprinsul aceleiași regiuni, chiar în aceeași comună rurală, păstrându-și cu toate acestea fiecare individualitatea proprie. Asupra acestei chestiuni am vorbit pe larg la începutul lucrării de față.

În acelaș timp, trebuie să reținem faptul că, odată cu transformarea unora dintre vechile State, conferința de pace se află și în fața formării unor State noi, a căror recunoaștere avea s'o consfințească prin acte internaționale. Ca un adevărat tribunal suprem, conferința avea misiunea să judece și să hotărască între nenumărate revendicări contradictorii sau ambițiuni divergente, — după cum, ca un adevărat guvernământ central al lumii întregi, pe urma turburării marelui război, avea datoria să vegheze la grabnica restabilire a liniștei și a ordinii de drept pretutindeni pe suprafața globului.

Se înțelege că puterile și prerogativele conferinței de pace erau pe atât mai mari și mai întinse pe cât nouile State, în formațiune sau în plină transformățiune, își așteptau consacrarea lor internațională fără putința de a invoca împotriva hotărârilor supremului areopag prea multe drepturi câștigate, adică vechi situațiuni de fapt și de drept anterior recunoscute.

Astfel, dreptul de intervențiune în favoarea naționalităților oprimate chiar de către Statul din care fac parte, drept pe care-l reclamă Bluntschli, de pildă, ca o necesitate internațională, încă înainte de 1870 ¹⁾ — abia la 1919 și-a primit consfințirea, odată cu constituirea Societății națiunilor.

Pentru numeroasele motive pe care le-am examinat până acum, chestiunea ocrotirii minorităților a încetat prin regulamentul păcii generale dela 1919 de a fi o afacere strict internă a Statelor respective, precum fusese considerată totdeauna până atunci, pentru a deveni o problemă

1) În lucrarea sa *Le droit international codifié*, prima încercare de codificare a dreptului internațional, ediția franceză din 1874, art. 25.

de caracter internațional. Ceea ce tratatul de pace dela Berlin nu rezolvise decât în mod parțial sau imperfect, întrucât dispozițiunile articolelor privitoare la ocrotirea minorităților nu fuseseră garantate pentru cazul de nerespectare, regulamentul păcii generale dela 1919 s'a apucat să rezolve în chip definitiv stabilind control și sancțiuni. În această deosebire de tratare a problemei stă toată schimbarea caracterului ei care, din problemă de drept intern lăsată la libera apreciere și executare a Statului respectiv, a devenit o problemă de drept internațional pentru a cărei garanție este deschisă puțința recursului la Societatea națiunilor.

Iată, pe scurt, în ce constă sistemul de ocrotire a minorităților stabilit prin pacea generală din urmă.

Ultimul sistem de ocrotirea minorităților.

Tratatele de pace încheiate de aliați cu Statele învinse, Austria, Bulgaria, Ungaria și Turcia, cuprind, între altele, și un capitol special despre „ocrotirea minorităților“.

Acelaș text aproape uniform, căci fondul nu variază, îl regăsim într'un capitol identic și în toate tratatele încheiate cu Statele moștenitoare din Europa centrală, Polonia, România, Jugoslavia și Cehoslovacia.

Articolul din capitolul menționat cuprinde, în esență, următoarele principii fundamentale la respectul cărora se obligă Statul respectiv.

1. Garanția deplină a vieții și libertății tuturor locuitorilor fără nici o deosebire de naștere, naționalitate, limbă, rasă sau religie.

2. Liberul exercițiu atât public cât și privat pentru orice credință, religie sau confesiune a căror practicare nu vatămă ordinei publice sau bunelor moravuri.

3. Acordarea de plin drept a naționalității Statului tuturor locuitorilor născuți pe teritoriul respectiv și cari nu pot invoca altă naționalitate.

4. Egalitatea drepturilor civile și politice fără deosebire de rasă, limbă sau religie, pentru toți locuitorii, — ceea ce implică înlăturarea piedicilor pe care deosebirile amintite le-ar fi constituit altă dată la admiterea în slujbe publice, funcțiuni și onoruri sau la executarea diferitelor profesii ori industrii.

5. Libera întrebuințare pentru toți locuitorii a unei alte limbi decât a Statului, fie în relațiunile particulare și de comerț, fie în materie religioasă, de presă sau de publicațiuni de orice natură, fie în sfârșit în adunările publice.

6. Cu toată existența unei limbi oficiale a Statului se vor acorda locuitorilor de altă limbă cuvenitele înlesniri pentru folosirea limbei lor în scris sau oral înaintea tribunalelor.

7. Autonomia instituțiilor de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte așezăminte de educațiune pentru locuitorii aparținând minorităților etnice, de religie sau de limbă pe picior de perfectă egalitate cu locuitorii majorității.

8. Invățământul primar de Stat în părțile locuite de o proporțiune considerabilă de locuitori de altă limbă decât cea oficială va fi predat copiilor în limba lor maternă, — cu facultatea de introducere a limbei Statului ca un studiu obligator în aceste școli pentru minorități. În acelaș scop, din bugetul Statului, comunelor sau județelor se vor distribui în măsură echitabilă, adică proporțională cu numărul locuitorilor minoritari, sumele destinate scopurilor de educațiune, religie sau caritate¹⁾.

1) Libertatea de alegere a zilei legale de repaus săptămânal, în tratatul cu Polonia, unde Sabbatul este recunoscut special minorității evreești, — ar fi un al 9-lea principiu de adăugat.

Toate aceste principii sunt, dela începutul capitolului privitor la minorități, considerate fundamentale și proclamate ca legi constituționale ale Statelor respective și pe care nici o altă lege, regulament, dispozițiune ministerială ori act oficial nu le pot nesocoti sau contrazice.

Precum am văzut, însă, ocrotirea minorităților a luat, la 1919, un caracter internațional pe urma faptului că unele din dispozițiunile tratatului dela Berlin, proclamate ca fundamentale în dreptul public al Statelor atunci recunoscute, au fost ulterior nesocotite¹⁾.

Garanția internațională.

Caracterul acesta rezultă din textul ultimului articol al capitolului despre minorități prin care se spune că :

1. Toate principiile mai sus enumerate constituiesc obligațiuni de interes internațional și sunt puse sub garanția Societății națiunilor. Ele nu vor putea fi modificate fără consimțământul majorității Consiliului S. N.

2. Fiecare membru al Consiliului S. N. are dreptul de a semnală atențiunii Consiliului orice infracțiune sau primejdie de infracțiune la vreuna din aceste obligațiuni, iar Consiliul poate proceda sau da instrucțiuni, după împrejurări, pe cât mai potrivit și mai eficace.

3. In caz de neînțelegere asupra unor chestiuni de drept sau de fapt cu privire la articolele din capitolul despre minorități între Statul care a acceptat clauzele sale și vreuna dintre principalele puteri aliate și asociate sau oricare altă putere reprezentată în Consiliul S. N., di-

1) Acest argument a fost adus de d-l Pichon, ca ministru de externe, în Camera franceză, drept răspuns la criticile dispozițiilor privitoare la minorități. Cu acel prilej d-sa a declarat că principiul este *indiscutabil*, iar dispozițiunile se datoresc inițiativei președintelui Wilson (Ziarul *Dacia*, 3 Octombrie 1919).

vergența va fi considerată ca un diferend de caracter internațional conform art. 14 din pactul S. N.

4. Orice diferend de asemenea natură va fi deferit Curții permanente de justiție internațională dacă una din părți ar cere aceasta.

5. Deciziunea Curții permanente va fi fără apel și va avea aceiași putere și valoare ca și o deciziune dată în virtutea articolului 13 din pact.

Toate aceste obligațiuni internaționale sub garanția S. N., în modul cum am văzut, au fost acceptate apoi și de Statele neparticipante la conferința de pace, dar admise ulterior în Societatea națiunilor. Aceste State sunt Finlanda, Lituania, Estonia, Letonia și Albania, a căror primire în sânul S. N. a fost condiționată, între altele, și de acceptarea integrală a clauzelor privitoare la minorități¹⁾. De asemeni, în tratatul dintre România și principalele puteri aliate cu privire la Basarabia, preambulul și art. 3 fac mențiune expresă despre aceste clauze.

*Reeoursul la
Societatea
națiunilor.*

Odată instituite organele care să supravegheze la aplicarea clauzelor și la respectul lor, Consiliul S. N. și Curtea permanentă de justiție, să vedem cadrul competenței și procedura de îndeplinit în cazurile de plângeri și de pretențiuni.

Acestea sunt stabilite prin rezoluțiunea Consiliului dela 25 Octombrie 1920 și prin raportul d-lui Tittoni adoptat în aceeași sesiune la 27 Octombrie²⁾.

1) Conform rezoluției adunării S. N. în ședința dela 15 Dec. 1920 votată după inițiativa delegatului Africei de Sud, lordul Robert Cecil.

2) Pentru diferitele date și texte se pot consulta: colecția ziarului oficial al S. N., precum și rezumatul lunar al lucrărilor S. N.; teza d-lui Vlădoianu citată mai sus; două studii interesante apărute în *Prager Presse* la 10 Noembrie 1921 și la 21 Februarie 1922 datorite primului d-lui profesor dr. Victor Dvorsky, al doilea d-lui ing. Fr. Satora; alte două articole sub titlul „*La protection des minorités*” în „*Echo de Bulgarie*” la 21 și 22 Februarie 1922.

Rezoluțiunea spuneă că, pentru a înlesni membrilor Consiliului exercitarea drepturilor și datorilor lor cu privire la ocrotirea minorităților, eră de dorit ca toate petițiunile sau avizele trimise S. N. cu privire la infracțiuni sau primejdii de infracțiune contra vreuneia din obligațiunile tratatului, să fie cercetate de președinte împreună cu alți doi membri ai Consiliului pe care îi va desemnă anume la fiecare caz.

O secțiune specială a Comisiunilor administrative pentru studiul chestiunilor privitoare la minorități a fost înființată, sub direcțiunea Norwegianului Colban, pe lângă secretariatul general, Secțiunea primește petițiile sau avizele, le verifică valoarea formală și origina și le supune președintelui conform rezoluției Consiliului.

Raportul lui Tittoni este ceva mai cuprinzător.

„Până acum, spune d-sa, dreptul internațional încredință garanția pentru executarea dispozițiunilor de acest fel marilor puteri. Tratatete de pace au inaugurat un sistem nou: au făcut apel la S. N*.

De ce? — Răspunsul foarte simplu și convingător l'a dat cu anticipațiune Clemenceau în al treilea capitol al scrisorii ce a adresat, în calitate de președinte al conferinței pentru pace, la 24 Iunie 1919, primului ministru polon de atunci, d. Paderewki. Referindu-se la garanția marilor puteri pentru dispozițiunile de ocrotire a minorităților cuprinse în tratatul de Berlin, d-sa spuneă: „Experiența a arătat că garanția eră în practică fără efect și că se puteă impută sistemului faptul de a conferi marilor puteri, fie individual, fie în grup. un drept de intervențiune în Constituția interioară a Statelor respective, intervențiune care se puteă produce numai în vederea unor scopuri politice. Prin noul sistem garanția aparține S. N*.

Dar, spune mai departe Tittoni în raportul său, „nu va fi fără folos să precizăm mai întâi înțelesul exact al termenilor de „garanție a S. N.". Pare evident că această stipulațiune înseamnă înainte de toate că dispozițiunile privitoare la minorități sunt *intangibile*: adică, nu pot fi modificate în înțelesul de a aduce vre-o atingere oarecare drepturilor acum recunoscute, și fără asentimentul majorității Consiliului Societății. În al doilea rând, această stipulațiune înseamnă că Societatea trebuie să se asigure că dispozițiunile privitoare la ocrotirea minorităților sunt neîntrerupt îndeplinite.

„Consiliul trebuie să intre în funcțiune în caz de infracțiune sau de primejdie de infracțiune la vre-una din obligațiuni față de minorități. Tratatetele sunt foarte limpezi în materia acesta: ele arată procedura de urmat“.

*Procedura de
recurs.*

Odată lămurită din nou chestiunea competenței, raportul Tittoni arată procedura, explicând căile și modalitățile de apel la S. N., căci nu se poate concepe admisibilitatea oricărei plângeri, indiferent de unde, cum, și prin cine ar veni ea, — când acei reclamați dinaintea înaltului areopag sunt State suverane și independente:

„Dreptul de a semnală infracțiunile sau primejdiile de infracțiune a fost rezervat membrilor Consiliului. Aici este vorba, întrucâtva, de un drept și de o datorie a puterilor reprezentate în Consiliu: prin acest drept, ele sunt cu adevărat poftite să poarte un interes foarte deosebit ocrotirii minorităților.

„Netăgăduit, dreptul acesta nu exclude deloc facultatea minorităților chiar, sau a Statelor ne-reprezentate în Consiliu, de a semnală S. N. orice infracțiune sau orice primejdie de infracțiune. Actul acesta trebuie să-și păstreze carac-

terul unei petițiuni sau pur și simplu al unei informațiuni; el nu poate avea ca efect juridic sezizarea Consiliului și provocarea intervențiunii sale.

„Prin urmare, când o cerere privitoare la chestiunea minorităților este adresată S. N., secretarul general trebuie s'o comunice fără comentarii membrilor Consiliului spre informare. Transmiterea aceasta nu constituie încă un act juridic al Societății sau al organelor sale. Competința Consiliului de a se ocupa de chestiune se produce numai dacă vre-unul dintre membrii săi îi atrage atențiunea asupra infracțiunii sau primejdiei de infracțiune care a făcut obiectul petițiunii sau informațiuni.

„Statul interesat dacă face parte din Societate este informat în acelaș timp cu Consiliul asupra obiectului cererii; într'adevăr, secretariatul general a stabilit de câțva timp regula ca orice document comunicat pentru informațiunea membrilor Consiliului să fie în principiu comunicat imediat și tuturor membrilor Societății. Această comunicare ce poate îngădui Statului interesat să supună membrilor Consiliului considerațiunile socotite de el necesare, n'are, totuși, caracterul unei cereri a Societății în vederea obținerii de informațiuni cu privire la reclamațiune, nici nu implică pentru Statul respectiv nevoia de a prezenta documente întru apărarea sa.

„In cazurile când, după o cerere, intervențiunea Societății pare urgentă, secretarul general va putea de asemeni să urmeze procedura sus amintită, numai că în vederea urgenței va comunica în cel mai scurt termen (telegrafic dacă socotește necesar) cererea membrilor Consiliului.

„Fiecare putere reprezentată în Consiliu va putea cere convocarea urgentă după dispozițiunile regulamentului în vigoare.

„Precauțiunea aceasta va avea de obiect să împiedice orice act neașteptat de apăsare a minorităților“.

Raportul Tittoni precizează în mod foarte clar procedura și face o distincțiune remarcabilă, și de altfel necesară, între plângerea susținută dinaintea consiliului S. N. de un membru al său și simpla reclamațiune sau cerere a unui Stat nereprezentat în Consiliu sau chiar a minorității direct interesată ¹⁾.

Intr'adevăr, nu este prea greu de priceput ca Statele învinse, — care prin regulamentul general al păcii au pierdut din vechiul lor teritoriu, — să nu se împace deloc sau foarte greu cu noua situațiune și, deci, să năzuiască mereu la o reconstituire teritorială și politică. Fiindcă nu mai pot recurge la mijlocul clasic de reconstituire, violența, adică războiul, fie din lipsă de forțe suficiente, fie mai ales din cauza noiei rândueți internaționale stabilite prin punctul S. N., aceste State, neîmpăcate cu actuala lor situațiune, n'au altă eșire decât să provoace neconținut motive de nemulțumire împotriva noului statut teritorial, încercând să dovedească nedreptatea sau instabilitatea lui, în sensul prevederilor art. 19 din pact.

De aci, nevoia și interesul lor imediat de a trimite mereu reclamațiuni, de a provoca neîntrerupt anchete spre a forma și întreține o atmosferă de nesiguranță și instabilitate în opinia mondială.

Acelaș lucru despre plângerile directe ale minorităților la S. N. prin corporațiunile și organizațiunile lor reprezentative ²⁾. Uneori, chiar

1) În teza d-sale mai sus citată, d. Vlădoianu pare a nu sesiza suficient importanța acestei deosebiri căci o consideră ca un defect, la pag. 62 și 120.

2) Precum a fost cazul memoriului „Asociațiunei femeilor sase din Brașov“ prezentat la congresul internațional feminin dela Geneva contra stăpânirii românești din Ardeal (vezi Ga-

dacă nu în majoritatea cazurilor, aceste minorități ar putea formula plângerile și memoriile numai după îndemnurile sau sugestiile venite din afara granițelor, firește din partea Statului național de care se simt legate prin comunitatea de origină, limbă sau cultură ori din partea unor corporațiuni sau societăți naționaliste din cuprinsul aceluiaș Stat. Chiar fără existența unor asemenea îndemnuri, sugestii sau ajutoare materiale din afară și încă ele pot fi, în mod firesc, suspectate de majoritatea Statului direct interesat prin acele petițiuni la S. N.

Atmosfera de neînțelegere și de ură între națiuni, agravată prin evenimentele războiului ca și prin rezultatele păcii, este încă departe de potolirea necesară. Avem zilnic dovezi și chiar mărturisiri¹⁾ în acest sens. A lăsa, prin urmare, câmp deschis reclamațiilor neîntemeiate și pornite cu totul din alte motive decât acela al dreptului și al dreptății la S. N., însemnează că însuși regulamentul special de ocrotirea minorităților este acela care creiază și întreține un element permanent pentru ațâțarea pasiunilor naționale.

zeta Transilvaniei, 25 Iunie 1921). Un caz și mai interesant este cel al lui von Tiedeman pe care guvernul polonez îl somase să prezinte actele de vânzarea proprietăților sale din Polonia până la data de 17 Ianuarie 1922. Cazul fiind urgent și până la prezentarea observațiilor justificative ale guvernului polonez, comitetul de trei al Consiliului S. N. a cerut imediat amânarea oricărei executări la termenul fixat. S'a întâmplat, însă, că reclamantul a decedat în răstimp. La 17 Ianuarie 1922 guvernul polonez a comunicat secretariatului S. N. că, în urma decesului lui von Tiedeman, a suspendat procedura pentru lichidarea bunurilor sale.

1) Toate ziarele românești au înregistrat în Aprilie a. c., după ziarul *A Nap* din Budapesta, datele din darea de seamă a activității „Secretariatului maghiar dela Geneva“ înființat în Aprilie 1921. În decursul unui singur an acest secretariat a înaintat la S. N. un total de 30 memorii privitoare la doleanțele Ungurilor din Statele succesoare!

Dacă nu ne-am fi oprit, însă, la aceste considerațiuni de psihologie politică internațională și încă dreptul minorităților de a sesiza direct consiliul S. N., prin plângerile lor, ar fi constituit o enormitate morală, politică și chiar juridică.

Intr'adevăr, precum le este și numele, acestea sunt minorități, făcând parte din State naționale alcătuite prin majoritatea unei alte populațiuni. Dispozițiunile de ocrotire tind să asigure viața și libera dezvoltare a acestor minorități împotriva eventualelor abuzuri ale majorității, exact ale Statului stăpânit de această majoritate, — în special să le asigure contra vechilor procedee brutale și violente de desnaționalizare.

Atât și este suficient.

Altminteri, dacă aceste minorități ar putea, la fiecare prilej și sub orice pretext, purta Statul din care fac parte dinaintea S. N. cu procese de intențiune sau pe baza altor acuzațiuni neîntemeiate, clauza de ocrotire ar deveni atunci o clauză de favoare. Regimul tratatelor în materia aceasta ar însemna nici mai mult nici mai puțin decât o dublă cetățenie în favoarea minorităților: una, a Statului din care fac parte când le convine s'o invoace; alta, din afară și superioară acestei cetățenii, aceea a S. N. la care să poată recurge oricând și sub orice pretext.

Ce ar deveni suveranitatea internă și externă a Statelor care au minorități recunoscute prin tratatele internaționale, și care ar mai fi autoritatea guvernelor respective înaintea unor societăți sau corporațiuni minoritare din cuprinsul acestor State¹⁾ în ipoteza de mai sus?

1) De altfel, această înțelegere a unor lucruri elementare și de bun simț, am constatat-o la noi din partea unui ziar săsesc, cu prilejul primei adunări dela Geneva, a S. N., în Decembrie

Dar însuși faptul de a lăsa minorităților puțința să provoace direct acțiunea S. N. împotriva Statului din care fac respectiv parte, s'ar întoarce împotriva scopului nobil, generos și echitabil de ocrotire. La cea d'întâi reclamațiune găsită fără temei de S. N., Statul respectiv ar avea motiv de ostilitate și dușmănie în contra minorității acuzatoare, iar mijloacele de reacțiune nu i-ar lipsi.

Cu rezerva de mai sus din tratate și așa precum a fost formulată în raportul Tittoni, încălcarea clauzelor de ocrotire presupune, în afară de Statul culpabil, un oficiu de minister public înaintea S. N. și a opiniei internaționale, oficiu cu care sunt împuterniciți în mod expres numai membrii reprezentați în Consiliu.

Cu alte cuvinte, se stabilesc măsuri restrictive în contra acuzațiilor ușuratece sau neîntemeiate contra Statelor cu minorități, punându-le pe acestea la adăpostul răspunderii morale și a garanției acelor State reprezentate în Consiliul S. N.

În Iulie 1921, procedura Tittoni adoptată de secretariatul general pentru diferitele petițiuni sau memorii adresate S. N. de alții decât de membrii Consiliului, a suferit o modificare în sens limitativ.

*Modificări
în procedura
Tittoni.*

Se pare că prin vechea procedură, cererile privitoare la minorități se bucurau de o prea largă publicitate, căci erau comunicate atât membrilor Consiliului cât și tuturor celorlalți membri

1920. Ziarul acesta, *Siebenbürgische Deutsche Tageblatt*, salutând ca minoritate adunarea aceea și sperând că Sașii nu vor trebui niciodată să se adreseze cu plângeri la S. N., adăoga: „S'ar cuveni să ne resemnăm grozav, când am fi siliți vreodată să ne căutăm dreptul nostru împotriva propriului nostru Stat, înaintea unui for străin. Totuși salutăm Soc. Națunilor, care a deschis drumul minorităților spre dânsa, pentru că e frumos, să știi că'ti sunt deschise drumuri pe cari nu dorești să fii siliți a le călca vreodată”.

al Societății, deși cum am văzut, ele nu implicau în mod necesar, pentru Statul interesat, obligațiunea de a răspunde prin apărare. Rezultatul era că mulțimea de cereri și memorii împotriva unui Stat rămase fără răspuns, sfârșeau prin a-i creia oarecare atmosferă și a da impresiunea că nu erau complet lipsite de temei.

Prin notele din 3 și 4 Iunie 1921, ale Poloniei și Cehoslovaciei, secretariatul general al S. N. a fost sezizat de câte o propunere aproape identică pentru modificarea procedurii Tittoni. Contopindu-se, apoi, ambele propuneri, secretariatul le-a formulat într'o rezoluțiune¹⁾ adoptată la 27 Iunie de către Consiliu și al cărui text spune :

„Orice cerere privitoare la ocrotirea minorităților, în virtutea stipulațiunilor din tratate, venind din partea reclamanților cari n'au calitatea de membri ai S. N., va fi imediat comunicată Statului interesat.

„Statul acesta va fi ținut să-l informeze pe secretarul general până în 3 săptămâni, din ziua când reprezentantul său pe lângă secretariatul S. N. va fi primit textul unei astfel de cereri, dacă are de gând să transmită observațiuni asupra subiectului.

„In cazul când Statul interesat n'ar răspunde în cele 3 săptămâni sau ar declara că se abține de a face observațiuni, cererea în chestiune va fi comunicată membrilor S. N. conform procedurii prevăzute în raportul Tittoni.

„In cazul când Statul interesat ar declara că dorește să prezintă observațiuni, i-se va acorda pentru aceasta un termen de 2 luni din ziua când reprezentantul său pe lângă secretariatul S. N. a primit textul cererii. După ce va fi

1) *Journal officiel de la Société des Nations*, anul II, No. 7,

primit observațiunile, secretarul general va comunica membrilor S. N. cererea împreună cu acele observațiuni.

„În cazuri excepționale și de extremă urgență, secretarul general este ținut, înainte de comunicarea cererii către membrii S. N., să-l informeze pe reprezentantul Statului interesat ¹⁾ de pe lângă secretariatul S. N.“

Dispozițiunea aceasta a intrat imediat în vigoare pentru cele două State inițiatoare, Polonia și Cehoslovacia. Celelalte State, care au semnat tratatul privitor la minorități, au fost puse în cunoștință asupra acestei modificări de procedură și întrebat dacă o primesc. Au aderat imediat Austria, România și Ungaria la modificarea de procedură menționată și, desigur, vor aderă în cele din urmă toate Statele care au primit tratatul pentru ocrotirea minorităților.

Cu această modificare de procedură foarte importanta problemă a minorităților va putea fi discutată mai bine, mai liniștit și mai potrivit cu caracterul ei extrem de delicat, și rezolvită sub controlul S. N. Abuzul reclamațiunilor neîntemeiate sau exagerate, ca și publicitatea excesivă pentru infracțiuni sau primejdii de infracțiune imaginare, va fi întrucâtva micșorat din moment ce se știe de existența unui prealabil control și a posibilității de ripostă imediată din partea Statului pe nedrept acuzat, înainte de orice altă procedură și fără putința de a mai creă atmosferă tendențioasă.

1) Un asemenea caz de urgență, fără alte termene de răspuns, a fost acela al reclamațiunii telegrafice din partea Ligei germanice din Bydgoszcz (Bromberg), Polonia, contra somațiunii guvernului polonez pentru evacuarea proprietăților lor ordonată câtorva mii de cultivatori germani în plină iarnă.

*Propunerea
Murray în
adunarea
S. N.*

În sfârșit, la a doua adunare a S. N. chestiunea ocrotirii minorităților a fost în mai multe rânduri atinsă, fie cu prilejul admiterii nouilor State, fie prin plângerea partidului politic al Rutenilor din Ungaria contra Cehoslovaciei pe motiv că nu li s'ar fi acordat încă Rutenilor din Carpații sudici autonomia specială prevăzută prin tratatul dela St-Germain care-i înglobă în Statul cehoslovac. ¹⁾

În această adunare s'a făcut o propunere din partea delegatului Africei de Sud, Murray, menită să răstoarne ceea ce se stabilise până atunci și să constituie, totodată, o gravă atingere pentru suveranitatea și prestigiul Statelor care au semnat tratatul minorităților.

Propunerea Murray avea următorul cuprins:

„În scop de a îlesni S. N. să-și îndeplinească efectiv sarcina ce-i incumbă prin garanția de ocrotirea minorităților, adunarea cere Consiliului să numească o comisiune permanentă, însărcinată cu primirea plângerilor adresate asupra acestui subiect S. N. și să pregătească raportul, procedând la caz de nevoie și prin anchete la fața locului“.

Delegatul Africei de Sud, asociindu-se la protestarea delegatului jugoslav, Spalaicovici, împotriva publicității tuturor plângerilor ce vin la secretariatul general din partea minorităților, înainte de un control asupra seriozității lor, a stăruit, totuși, asupra nevoiei de a se creia un organism permanent însărcinat cu anchetarea la fața locului.

1) De alminteri, comisiunea alcătuită din sânul Consiliului S. N. a examinat la 14 Ianuarie 1922 plângerea Rutenilor cum și observațiunile scrise ale guvernului cehoslovac, lăsând acestuia răgazul să îndeplinească clauzele tratatului și exprimând dorința de a informa continuu S. N. asupra măsurilor ce va mai lua în viitor.

Primul delegat român, d-l dr. Th. Ionescu, în numele Statelor din Mica Înțelegere, a protestat la biuroul adunării contra acestei propuneri și a arătat că însuși faptul constituirii unei asemenea comisiuni permanentă de supraveghiere, în afară de consiliul S. N., ar însemna o atingere a suveranității și demnității Statelor care, prin semnătura lor, s'au legat să respecte și să aplice dispozițiunile din tratatul minorităților.

Comisiunea adunării, care a luat în cercetare propunerea Murray, n'a admis-o pentru mai multe motive.

În primul rând, inițiatorul n'a putut aduce nici un argument serios împotriva procedurii actuale, asupra căreia experiența n'a spus încă ultimul cuvânt. Apoi, considerațiunile de natură principială și mai ales acestea, au făcut să cadă propunerea. Precum am văzut mai sus, dreptul de intervențiune, — căci în definitiv la aceasta conduce „garanția S. N.” prin rezerva că numai cererile susținute de un membru al Consiliului pot sesiza suprema instanță, care-i Consiliul sau Curtea permanentă de justiție internațională — este rezervat și limitat în mod expres prin tratat.

Cum s'ar putea, deci, trece examinarea sau aprecierea unor asemenea cereri grave împotriva unui Stat suveran, membru în S. N., pe seama unei simple comisiuni?

Același lucru și cu chestiunea ducerii înaintea Curții permanente de justiție internațională a divergențelor de interpretare asupra unor chestiuni de drept sau de fapt, decurgând din tratatul minorităților: nu este posibilă decât sub garanția unui membru din Consiliul S. N.

De altfel, partea finală din propunerea Murray, aceea în care se vorbește despre anchete la fața

locului, în cazuri de nevoie, este de prisos. Consiliul fiind valabil sezizat de o cerere în condițiunile ce am văzut mai sus, poate lua orice măsuri ar crede de cuviință și între acestea, desigur, poate figura și o eventuală anchetă la fața locului. În asemenea ipoteză, el va institui o comisiune specială pentru a se duce să facă ancheta în regiunea conflictului.

Chiar în decursul anului 1921, Consiliul sezizat de unul dintre membrii săi, reprezentantul Angliei, asupra conflictului dintre Albania și regatul Sârbo-Croato-Slovenilor, în lipsă de frontieră bine determinată, a trimis la fața locului o comisiune care a asistat și, oarecum, a supravegheat retragerea trupelor jugoslave de pe pământul albanez. În urmă, ambele State au asigurat Consiliul S. N. că sunt dornice să întrețină pe viitor raporturi de bună vecinătate.

Înțelesul termenului de „minoritate“.

Înainte de a încheia acest capitol despre ocrotirea minorităților și despre modul cum este ea asigurată prin tratatul de pace, ne vom opri puțin asupra înțelesului precis al noțiunii de minoritate, precum și asupra caracterului colectiv ce'l au drepturile recunoscute minorităților spre deosebire de drepturile individuale ale fiecărui cetățean dintr'un Stat.

Și aceasta din mai multe considerațiuni.

În primul rând, în pură teorie sociologică ori istorică, principiul naționalităților pare a fi definitiv stabilit și lesne de înțeles. În practică, însă, chestiunea'i mult mai delicată și mai complexă, ¹⁾ deși principiul de naționalitate cu complimentul său necesar, ocrotirea minorităților, au intrat definitiv în domeniul aplicațiunii prin consfințirea generală ce le-a dat-o noul regulament al

1) Eötvös, *Op. cit.* p. 87 și urm.

păcii. Nu-i exagerat, deci, a spune că abia acum se va putea verifica valoarea științifică a principiului de naționalitate și numai practica va putea s'o confirme sau s'o desmintă. Partizanii sinceri ai principiului sunt cei d'întâi interesați să vegheze la aplicarea lui cinstită și să împiedice exagerațiunile sau abuzul.

În al doilea rând, definițiunea și precizarea noțiunii de minoritate este necesară, în afară de modalitatea aplicațiunii, și pentru a circumscrie exact câmpul de acțiune al tratatului special de ocrotire în raport cu principiul general de naționalitate, care a prezidat la trasarea nouilor granițe europene.

Minoritatea, prin urmare, este așa precum o arată numele: o parte din populațiunea Statului, deosebită de aceea care formează majoritatea lui prin naționalitate, limbă, rasă sau religione. Distincțiunea pare foarte simplă și de sine înțeleasă, ca fiind o chestiune numerică.

Realitatea vieții ne arată, însă, că situațiunea poate fi și altfel. E posibil ca nu minoritatea să fie cea îndreptățită la ocrotire, de pildă în țările de exploatare colonială, unde o mână de reprezentanți ai metropolei sunt stăpânii absoluți ai unor imense populațiuni, sau cum era cazul în fosta Ungarie unde o minoritate maghiară absolută, față de toate celelalte naționalități din Stat, deținea integralitatea exclusivă a drepturilor și a puterilor. Renunțăm a da și alte exemple cunoscute ¹⁾. În principiu, exemplul coloniilor s'ar putea respinge pe motivul că acolo autodeterminarea și self-government-ul nu există, dar fosta Ungarie, deși țară constituțională și cu libertăți publice,

1) Prof. dr. Victor Dvorsky în studiul citat mai sus, dă o serie întreagă foarte interesantă.

ne oferea, totuși, pilda unei minorități dominând majoritatea.

Cu aceste considerațiuni și rezerve, prof. Dvorsky ajunge la următoarea definițiune a minorității: „o parte din populațiune ea care se deosebesc sub raportul etnic sau religios, eventual chiar sub raportul social, de partea cealaltă care în afacerile generale de Stat reprezintă ideea de Stat și este deținătoarea exclusivă sau cel puțin decisivă a puterii de Stat“. Numericeste, prin urmare, reprezentanta și deținătoarea puterii din Stat, poate fi o minoritate și, totuși, juridicește, ea constituie atunci majoritatea față de care regulamentul păcii a stabilit clauzele de ocrotire.

*Statul român
unitar.*

Intrucât privește Statul român întregit, nu mai încapă îndoială că noțiunea de minoritate se potrivește după ambele definițiuni. Numericeste, Românii alcătuiesc majoritatea absolută și necontestată, iar sub raportul ideii de Stat tot ei constituiesc majoritatea. De aceea, România constituie un Stat național unitar, având un caracter propriu bine deosebit de acela al Statelor de naționalități¹⁾, precum a fost monarhia habsburgică în ambele ei jumătăți însuflețite de năzuințe naționale unitare. Prin urmare, minoritățile din România alcătuiesc, toate laolaltă, o simplă minoritate care nu poate schimba caracterul Statului național determinat de majoritatea română.

Din afirmațiunea aceasta, însă, nu poate rezultă concluziunea vreunei năzuințe la desnaționalizarea minorităților, conform principiului așa de combătut în fosta monarhie „o națiune în Stat“. Tratatul de ocrotire acceptat de toate Sta-

1) A. Fournier, *Oesterreich-Ungarns Neubau unter Kaiser Franz Joseph I.*, Berlin, 1917; R. Charnatz, *Oesterreich als Völkerstaat*, în colecția „Oesterreichische Bücherei“ editată în timpul războiului la Viena.

tele moștenitoare, fie ale Austro-Ungariei, fie ale Rusiei sau Turciei ¹⁾, constituie garanția cea mai sigură împotriva unor noi încălcări ale principiului de naționalitate, — iar faptul că s'a recunoscut, în mod internațional, existența și dreptul la viață proprie acestor minorități etnice, scutește Statele respective de a mai face politica struțului prin tăgăduirea faptului împotriva evidenței și numai de teama primejdiei ce ar fi constituit-o recunoașterea lui pentru fostele State „unitare” ²⁾).

Din acest punct de vedere, părerile exprimate de publicistul maghiar ardelean d. Páal Arpad ³⁾ sunt bine venite pentru limpezirea problemei minorităților noastre.

Misiunea minorităților din România.

O nouă concepțiune de Stat?

Dar ea s'a născut încă din ziua când abuzurile vechei concepțiuni de suveranitate au umplut cupa greșelilor, iar războiul, rezultat în mare parte din acele abuzuri, s'a terminat prin pacea de triumf pentru noua concepțiune.

Minoritățile noastre cu un oarecare trecut în opera de conducere a Statului, au datoria și interesul să intre efectiv în luptele vieții noastre publice, renunțând la pasivitatea de până acum și la rezerva cu aparență de ostilitate, spre a putea aduce, astfel, contribuțiunea și complectarea lor la concepția de conducere a majorității românești. Și s'o facă tocmai în cadrele minori-

1) Tratatul de Săvres, repus în discuțiune, cuprindea aceleași dispozițiuni pentru minoritățile din Turcia, Grecia și Armenia.

2) Sunt interesante, și până la un oarecare punct comice atitudinile înverșunate ale tuturor guvernelor maghiare de a nu recunoaște existența partidelor politice „naționale” ale naționalităților. Vezi în lucrarea aceasta la pag. 39 și 43 cu notele respective.

3) În ziarul *Keleti Ujsag* din Cluj, și pe care nu l'am putut citi decât în traducerea românească a unui ziar local.

tare, nu contopindu-se în partidele românești ¹⁾, așa cum li-se recunoaște dreptul prin tratatul de pace și va trebui să li-se recunoască prin Constituția cea nouă, — spre a avea partea lor de mândrie, dar și de răspundere în Statul român care este acum și Statul lor. Iar în ziua când minoritățile, apărute și respectate în individualitatea lor, vor participa proporțional la opera de legislațiune, de administrațiune și de guvernământ din România, ele vor încetă de a mai fi față de Stat simple minorități în atitudine de dușmănie sau de *capitis deminutio*.

Drepturi colective minorităților.

Din definițiunea de mai sus a minorității rezultă implicit caracterul drepturilor consacrate prin tratate. Ele sunt drepturi colective, recunoscute unor grupuri aparte de cetățeni ai Statului, deosebiți prin naționalitate, limbă, rasă sau religie de restul cetățenilor, dar cari, toți laolaltă, se bucură de drepturi egale și uniforme, dreptul la libertate și egalitate, cuprinse în formula dreptului individului la viața sa liberă.

La prima vedere, tratatul pentru minorități apare ca un regim de excepțiune sau favoare, întrucât implică un supliment peste drepturile individuale recunoscute, în mod egal și uniform, tuturor cetățenilor prin Constituțiile moderne.

În fond, însă, tocmai aparența aceasta înșelătoare a Constituțiilor liberale democratice, prin enumerarea și asigurarea drepturilor individului, a înlesnit cele mai mari crime împotriva națiunii, a naționalității sau a minorității.

Statul, stăpânit de majoritate sau chiar de o minoritate care știuse să'l acapareze printr'un

1) În această privință, am arătat greșala punctului de vedere al partidului liberal dintr'un articol de polemică al *Viitorului*, care ducea la concluzia guvernelor din fosta Ungarie, refuzând organizarea partidelor regionale și de naționalități. (V. *Politica față de minorități*, în ziarul „Dacia”, 20 Martie 1922).

complex de împrejurări istorice, n'a mai privit în fața lui decât individul cu aerul de a-i respecta personalitatea și libertatea. Situația adevărată, însă, eră tocmai contrarie: nesocotind naționalitatea individului și trecând peste realitatea vie ce este națiunea ¹⁾, Statul și-a urmărit scopurile sale proprii, zdrobind individul în personalitatea lui deosebită, și, prin aceasta, încercând fărâmițarea și distrugerea naționalității. Astfel, deși investit cu toate drepturile și libertățile individuale, cetățeanul Statului eră lovit și înăbușit în ceea ce trăia mai viu și mai conștient din toată ființa lui, în naționalitatea pe care i-o dăduse nașterea, familia și copilăria cu primele impresiuni și noțiuni despre viață.

Târziu de tot s'a observat și s'a impus atențiunii universale importanța factorului național în viața fiecărui individ, legat de naționalitate cu aceiași putere elementară chiar cu mai multă decât este legat de pământul unde a văzut lumina soarelui, pentru că ea constituie însăși esența personalității sale, în mod conștient sau inconștient. Și când s'a văzut aceasta, nevoia drepturilor colective, alături de cele individuale, ²⁾ a apărut ca o necesitate.

Limpezită odată distincțiunea între drepturile individuale și cele colective, o nouă dificultate se ivește la aplicațiunea lor practică.

Cum să se facă și în ce limite? Fiindcă precum am văzut, națiunea este ceva viu și instabil, supus la variate și complicate influențe morale, intelectuale și materiale. Osebit de acestea, omul trăește în dependență directă de teritoriu, ³⁾ care

*Aplicațiunea
teritorială
sau personală
a drepturilor
minoritare?*

1) Vezi în cap. I.

2) V. Ehrlich în studiul citat, pag. 102 și urm.

3) Vezi în cap. I. partea privitoare la teritoriu ca element constitutiv al națiunii.

alcătuește baza cea mai serioasă pentru păstrarea și dezvoltarea națiunii.

Și aci apare principiul teritorialității¹⁾ pentru aplicarea drepturilor colective în opoziție cu principiul personalității mai potrivit, se pare, drepturilor individuale. El a fost în special discutat în Austria habsburgică, în vederea reformei electorale din 1907, spre a se stabili cea mai potrivită reprezentanță parlamentară a naționalităților pe temeiul unor cercuri restrânse cu populațiune neamestecată.

Dificultatea s'a făcut resimțită în chip deosebit la stabilirea drepturilor pentru întrebuințarea limbei fiecărei naționalități. Harta de împărțire a limbilor a dovedit imposibilitatea de a trage granițe de limbă între provinciile deosebite ale monarhiei.

Și, doar, chestiunea limbei este una dintre cele mai importante și care a dat loc, pretutindeni, la majoritatea conflictelor dintre Stat și naționalități sau le-a agravat din motivele arătate²⁾ pe cele care existau.

Principiul teritorialității, aplicat, conduce în practică la un fel de autonomie teritorială dacă voim să asigurăm dreptul colectiv al limbilor în administrațiune și în justiție.

Regulamentul general al păcii ținând seama de dificultățile unui asemenea sistem, s'a mărginit să ceară în justiție oarecare înlesniri minorităților spre a'și folosi propria limbă. De asemenea, învățământul primar de Stat va fi predat minorităților în limba maternă, din respect pentru ființa lor națională și potrivit datelor pedagogiei moderne, despre care am vorbit.

1) Kjellen, *Die Grossmaechte der Gegenwart*, Berlin, 1916, ediția VII.

2) V. în cap. I, limba ca element constitutiv.

În plus, autonomia instituțiilor religioase și de învățământ pentru acelea create direct de minorități, precum și participarea proporțională din sumele bugetului Statului, județelor și comunelor prevăzute pentru celelalte instituțiuni de învățământ și educațiune. Limba oficială poate fi pusă obligatoriu ca obiect de studiu chiar în învățământul primar.

Din toate acestea rezultă că de fapt, în locul principiului teritorialității, se aplică principiul personalității prin tratatul de ocrotirea minorităților, fiind recunoscut de multă vreme drept singurul posibil de toți acei cari au studiat problema¹⁾. Dar principiul acesta, aplicat în funcțiune de colectivitatea minoritară, duce la o aplicațiune teritorială fără inconvenientele și rigiditatea sistemului care pleacă dela principiul teritorialității. În viața locală, la comună și județ, lăsând mai departe autonomia, — care a trezit interesul pentru treburile obștești, a format talentele și le-a pregătit, constituind astfel superioritatea vechii Ungarii față de Austria educată prin absolutism și indolență²⁾, — principiul personalității își poate afla o largă aplicațiune pentru satisfacerea minorităților în special în chestiunea limbilor, care'i cea mai delicată. Căci printr'o administrațiune centralistă, precum remarcă Eötvös în scrierea lui mult citată, nu se pot satisface nici cele mai moderate cereri ale minorităților.

Este chiar un interes superior de Stat ca să nu se facă nimic din ceeace ar putea constitui

1) Imposibilitatea de a trage granița limbilor confirmată de Eötvös, Charmatz, Fournier, etc. Sub altă formă, dar recunoscând acelaș lucru, a fost înlocuirea, la 1904, în programul partidului național român, a autonomiei „teritoriale“ prin autonomia „națională“ care cuprindea și Banatul. În Septembrie 1921, președintele Cehoslovaciei, Masaryk, primind la Bratislava o delegațiune minoritară, i-a vorbit despre neputința de a se trage granițe radical etnografice între State.

2) Fournier, *Op. cit.* pag. 41 și 67.

o jignire sau o pornire contra limbii minorităților. Graiul românesc n'are nevoie de asemenea mijloace pentru răspândire și dezvoltare: poate aștepta dezvoltarea firească a vieții sale în cadrul mării¹⁾.

*Chestiunea
limbilor și
principiul de
ocrotire.*

Vom încheia capitolul acesta prin câteva observațiuni asupra modului cum s'a rezolvat de curând chestiunea limbilor în unele dintre Statele care au semnat tratatul pentru ocrotirea minorităților.

În Finlanda, o lege din 19 Noembrie 1920 a stabilit normele pentru întrebuințarea celor două limbi, fineză și suedeză, la autorități și în justiție²⁾.

Intrucât ambele limbi au un caracter oficial, criteriul de întrebuințare este dublu: după limba județului sau după limba celui interesat. Județele, la rândul lor, sunt cu o singură limbă sau cu două, iar comunele tot așa. La o populațiune în care minoritatea de altă limbă nu atinge zece la sută din totalul locuitorilor sau până la 20.000 suflete, când această cifră este sub proporția de mai sus, comuna are o singură limbă oficială; județul tot așa, când nu cuprinde nici o singură comună vorbind cealaltă limbă. Înaintea autorităților de Stat, cetățenii se pot adresa, după voe, într'una din cele două limbi; la autoritățile comunale și județene, însă, în limba respectivă când acestea nu le au pe amândouă conform normelor de mai sus. În sfârșit, în serviciul administrativ interior, acelaș criteriu ca la județ sau comună cu rezerva că, pentru afacerile privitoare la drep-

1) D-l Camil Petrescu remarcă într'un articol publicat în *Revista Vremei* fenomenul interesant și natural al invaziei de cuvinte românești, sub forma lor originală, netraduse, în limbile minoritare.

2) Emile Setälä, *La nouvelle legislation finlandaise concernant l'emploi officiel des langues finnoise et suédoise*, Helsinki 1920.

turile sau interesele minorității ori ale unui particular din minoritate, se va întrebuința limba respectivă pe baza principiului consacrat că serviciile publice trebuie să servească pe cetățeni în limba lor. Potrivit acestor concepțiuni largi și civilizate, legea pentru admiterea funcționarilor în slujbele publice, îi obligă la cunoașterea ambelor limbi de Stat.

În Cehoslovacia¹⁾, conform art. 129 din Constituție, s'a votat la 29 Februarie 1920, o lege de caracter constituțional, reglementând întrebuințarea limbilor potrivit tratatului de pace.

Ea stabilește luarea în seamă a limbii minorității, în administrațiune, justiție și la autorități, în cazurile când, în județul respectiv, acea minoritate reprezintă 20 la sută după ultimul recensământ. O dispozițiune specială prevede că procurorii vor rosti rechizitoriul contra unui acuzat, necunoscător al limbii oficiale, în limba maternă a acestuia. Publicațiunile oficiale, administrative și judecătorești, se fac și în limba minorităților, acolo unde populațiunea e amestecată. Legea are un paragraf admițând, pe cale de decret al puterii executive, excepțiuni pe timp de 5 ani la dispozițiunile regulamentare ale legii de față.

Am notat în fugă câteva din dispozițiunile legislative în materia limbilor din Statele cu minorități, spre a pune din nou în evidență importanța deosebită ce o are limba în cadrul general de ocrotire a minorităților.

Cum, la noi, chestiunea este încă departe de a fi primit reglementarea pe cale de lege constituțională, să sperăm că din experiența dure-roasă și îndelungă a altora și chiar a unei părți

1) *La Constitution de la république tchecoslovaque*, Prague, 1920.

din neamul românesc, apăsător până la 1918 sub stăpâniri străine, vom ști să fim cât mai largi față de concetățenii noștri de altă limbă și cât mai înțelegători față de dragostea pentru limba lor strămoșească.

Aceasta e mai mult decât o datorie contractuală față de semnatarii tratatelor de pace, este o datorie de conștiință față de trecutul neamului românesc.

IV

SOCIETATEA NAȚIUNILOR, SUPRA-STAT SAU COMUNITATE INTERNAȚIONALĂ ?

Un fapt ce trebuie reținut dela început este intima legătură dintre S. N. și tratatele de pace stabilind noua ordine internațională: pactul constitutiv al S. N. este tipărit în capul fiecăruia dintre tratatele de pace și face parte integrantă din acestea¹⁾. Faptul a fost subliniat în mod deosebit prin lucrarea prof. Scelle, citată mai 'nainte²⁾, care arăta cum S. N. este organul menit să asigure și să vegheze la aplicarea tratatelor de pace. Războiul, cu marile evenimente legate de el, a constituit elementul transformator și revoluționar care a adus schimbările de fapt în societatea internațională; — pacea, restabilind starea de drept între popoarele beligerante, tinde să consacre în mod definitiv noua situațiune de fapt creiată prin război și să-i dea stabilitatea și garanția juridică în sânul S. N. De altfel, cine spune „societate“ spune „drept“, adică disciplină între membrii respectivi³⁾.

Pe de altă parte, între marile transformări ale războiului, am spune chiar între principalele lui transformări aduse vieții internaționale, am văzut

1) Vezi, în supliment, art. 5 din pact și nota.

2) *Le pacte des nations et sa liaison avec le Traité de paix*, Paris 1919.

3) *Ibid*, p. 36.

că a fost și consfințirea de fapt și de drept dată principiului de naționalitate prin remanierea hărții europene potrivit acestui principiu. Pentru a face să dispară încă una din cauzele permanente de conflicte internaționale, apăsarea naționalităților, pacea generală a căutat să dea maximum de satisfacțiune revendicărilor întemeiate ale acestora prin constituirea din nou sau prin transformarea Statelor potrivit principiului național, iar acolo unde aplicațiunea integrală era cu neputință — din cauza amestecului de populațiuni — prin stabilirea unor reguli de ocrotirea minorităților. Înălăturând, astfel, supremația unor națiuni asupra altora și stabilind dreptul națiunilor, tratatul a căutat să așeze temeliile unei păci mai trainice ¹⁾.

Societatea
„națiunilor“
ori societatea
„State-
lor“.

De unde rezultă că noua orânduire de pace a năzuit să institue o societate a „națiunilor“, iar nu a „Statelor“ precum era înainte, adică o comunitate prietenească și egalitară între națiuni, în locul comunității internaționale de State, adesea în conflict cu națiunile sau naționalitățile.

Iată cum s'ar explică însăși denumirea Societății națiunilor și, totodată, s'ar vădi legătura ei intimă cu principiul naționalităților, așa cum rezultă din titlul principal al lucrării de față.

Intrebuințarea termenului de „națiune“ în loc de „Stat“ a surprins chiar pe unii autori cu prilejul redactării chestionarelor distribuite în comisiunile adunării S. N., la admiterea de noi membri: toate chestionarele întrebau dacă Statul „candidat, constituie o națiune“, iar câțiva oratori au stăruit asupra ideii că Societatea grupează, laolaltă, națiuni, nu State²⁾.

1) Francesco Cosentini, *Le basi costituzionali di una Società delle Nazioni*, Torino 1920 p. 24; Edgard Milhaud, *La Société des Nations*, Paris 1917, p. 78 și urm.

2) A. Rougier, *La première assemblée de la Société des Nations* în „Revue generale de droit international public“, No. 3-4 din 1921.

Rougier referindu-se, în legătură cu aceasta, la art. 1 din pactul S. N., care stabilește cine pot fi membri, presupune, totuși, că n'ar fi vorba decât de o terminologie specială britanică, iar cuvântul „națiune“ n'ar corespunde ideei de naționalitate așa cum reiese din definițiunea lui Mancini.

Credem, însă, dimpotrivă, că interpretarea lui Rougier iese atât din spiritul autorilor pactului cât și din concepțiunea generală a celor cari au avut prima idee a S. N.

Intr'adevăr, dacă apropiem de art. 1 din pact articolul 22 privitor la colonii și mandate, constatăm că, în aliniatul al patrulea al acestuia, se vorbește despre comunitățile din fostul imperiu otoman care au atins un grad de dezvoltare „încât viața lor ca națiuni independente“ poate fi provizor recunoscută, sub garanția sfaturilor și ajutorului unui mandatar, până vor fi în stare să se conducă absolut singure. Exact părerea exprimată de către San Giuliano în Camera italiană cu privire la *statu quo* balcanic până când naționalitățile din peninsulă au fost în stare să primească moștenirea turcească ¹⁾. Și același înțeles de națiune mai mult decât de Stat, reiese din discuțiunile și atitudinea diferiților membri ai adunării S. N. când s'a desbătut admiterea ca noui membri a popoarelor mici eliberate de sub stăpânirea rusească: Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia, Georgia, etc. Însăși graba acestor mici popoare, dornice de libertate și autonomie națională, de a se adresa S. N. ca să le primească membre și, deci, să le recunoască existența, subliniază de asemeni același larg înțeles de societate a națiunilor mai curând decât a Statelor. Și

2) Vezi mai sus pag. 58 și nota.

tot în acest sens trebuie luată atitudinea deschisă a S. N. și publicitatea largă ce au înțeles atât Consiliul cât și adunarea să dea lucrărilor, concluziunilor sau recomandațiunilor asupra diferitelor probleme ori conflicte ce li s'au supus spre deslegare. Deși constituită din reprezentanții guvernelor, adunarea, prin apelul ei constant la opinia internațională, pare a fi dornică să cunoască părerile și dorințele națiunilor pe altă cale decât aceea obișnuită, a ministerelor de afaceri streine și a șefilor de Stat¹⁾.

Un argument împotriva acestui caracter de societate a „națiunilor“ s'ar putea trage din modul extrem de prudent cum s'a procedat, în adunările dela Geneva, față de cererile de admitere ale micilor națiuni desfăcute din fosta Rusie și constituite în State deosebite.

În locul unei admiteri care să însemneze recunoașterea jurisdicțională a acestor națiuni ca membre ale comunității internaționale, ceea ce ar fi pus adevăratele baze juridice teoriei recunoașterii internaționale a Statelor, adunarea S. N. s'a mărginit până acum tot la recunoașterea politică, adică a ținut seama de oportunitate, ferindu-se de marea răspundere cuprinsă în art. 10 din pact. Și tocmai în prudența aceasta extremă, vede Scelle caracterul limitativ și specific al S. N. care nu este o creațiune universală, ci o anumită Societate a națiunilor, cu un scop limitat și în strânsă dependență de opera păcii. E mai mult o ligă de conservățiune socială, analoagă prin scopul ca și prin mijloacele sale cu Sfânta Alianță din 1815: opunerea la orice turburare a ordinii de lucruri stabilită prin pacea generală.

1) Rougier, în studiul citat.

— deși cu un spirit absolut deosebit ¹⁾.

În caracterul acesta limitativ și specific al S. N. noi am vedea, dimpotrivă, un argument mai mult în favoarea temei că recunoașterea principiului național și stabilirea drepturilor națiunii, așa cum odinioară se stabiliseră drepturile omului, constituie temeiul principal al societății. Stăvilarul cel mai puternic și mai sigur împotriva încercărilor de restabilire a ordinii internaționale care a fost până la 1914, cu State întemeiate pe nesocotirea națiunilor, îl avem în existența acestei societăți la consolidarea căreia cei mai interesați membri nu pot fi decât Statele naționale întregite sau renăscute pe urma războiului ²⁾.

Nu vom intra în amănunte asupra constituirii și funcționării de până acuma S. N. El rezultă suficient din pact ³⁾ cât și din modul cum funcționează în chestiunile privitoare la aplicarea și respectul principiului național, precum am văzut în capitolul precedent. În schimb, vom stărui deosebit asupra caracterului său esențial în legătură directă cu suveranitatea Statelor, căreia S. N. pare a-i fi adus o gravă atingere, o adevărată limitare ca în sânul unui supra-Stat sau a unei federațiuni de State.

*Limitațiunea
suveranității.*

Acest caracter esențial apare evident din garanția colectivă asigurată membrilor pentru păstrarea actualei ordine de lucruri, precum și din angajamentul mutual, luat de toate națiunile între ele prin pactul fundamental, de a respecta ordinea actuală și de a face totul pentru menținerea

1) Scelle, *L'admission des nouveaux membres de la Société des Nations par l'assemblée de Geneve*, în „Revue generale de droit international public“, 1921, No. 1 — 2.

2) Asupra acestui punct sunt de reținut criticile aduse Franței în opinia italiană pentru atitudinea ei în chestiunea admiterii Statelor desfăcute din fosta Rusie.

3) Vezi în supliment textul.

ei, dar nimic din ceea ce ar fi contrar voinței tuturor ¹⁾ — unanimitatea fiind o condițiune esențială pentru hotărârile adunării cu excepțiunea chestiunilor de procedură.

Drepturile națiunii având acelaș fundament ca drepturile omului, adică libertatea și corolarul ei, autonomia, Societatea națiunilor nu se putea întemeia decât pe acelaș fundament.

Limitațiuni contractuale.

De aci urmează că pactul general de garanție se cuprinde în angajamentul colectiv, acceptat de toți membrii, de a i-se supune fiecare, limitându-și voluntar libertatea și suveranitatea, și de a nu face nimic contrariu voinței unanime a celorlalți membri, socotiți, în asemenea ipoteză, ca o singură parte, dintr'un contract bilateral, față cu fiecare membru privit în mod deosebit.

Când cetățeanul ia un angajament potrivit intereselor și drepturilor sale față de un alt cetățean, ori față de o colectivitate, își înstrăinează libertatea? — De loc.

Tocmai în aceste limitațiuni voluntare ale libertății fiecăruia în favoarea libertății altuia sau altora, stă garanția libertății tuturor și, totodată, posibilitatea vieții sociale, adică a societății omenеști. Suveranitatea națională ca și libertatea individuală nu este ceva absolut și, prin urmare, asemenea ei, poate primi limitațiuni voluntare pe cale contractuală. Toate tratatele sau convențiunile dintre Statele independente ce sunt altceva decât limitațiuni contractuale impuse voluntar de fiecare parte propriei sale suveranități?

1) Asupra acestui punct au apărut numeroase studii dintre cari notăm: Oppenheim, *Le caractère essentiel de la Société des Nations*, în „Revue generale de droit international public“, No. 2 din 1919; Rougier, Scelle, Cosentini, Milhaud în lucrările mai sus citate; F. Larnaud, *La Société des Nations*, Paris, 1920, o serie de conferințe la școala superioară de război și de marină; Leon Bourgeois, *Le pacte de 1919 et la Société des Nations*, Paris, 1919; d'Estournelles de Constant, *Que devient la Société des Nations*, Paris, 1920, etc.

În privința aceasta, convențiunile încheiate cu prilejul conferințelor internaționale pentru reglementarea diferitelor probleme interesând în mod egal toate Statele, poșta și traficul internațional, combaterea epidemiilor, ocrotirea muncii, a proprietății literare, etc. nu sunt decât tot atâtea limitări aduse suveranității și libertății Statelor care, prin acele convențiuni, se obligă să li-se conformeze chiar în legislațiunea și administrațiunea lor interioară.

Transpus din domeniul intereselor economice, sanitare sau morale, în acel al politicei, sistemul acesta colectiv de angajamente internaționale ne conduce direct la garanția cuprinsă în pactul fundamental pentru înființarea S. N. cu scopul de a asigura menținerea actualei ordine internaționale și a împiedică războiul (art. 16). Asemenea garanție colectivă prin adeziunea tuturor Statelor la obligațiunile generale, uniforme și egale pentru toți membrii comunității, a fost mai de mult propusă ca singura sancțiune posibilă de dat dreptului internațional ¹⁾.

În modul acesta, toate obligațiunile luate prin pactul S. N. ca și acelea luate prin diferitele tratate de pace, despre care nu se face mențiune în pact, dar a căror executare și garanție de aplicațiune au fost încredințate societății, au un caracter contractual, iar limitațiunile ce rezultă pentru suveranitatea fiecărui Stat în parte sunt voluntare și de strictă interpretare. Ceea ce'l îndreptățește pe profesorul Larnaude să spună că în S. N. „Statele rămân sub regimul unui drept contractual care se prelungește la infinit și se reînnoește cu fiecare hotărâre de

1) Ostfried Nippold, *Der völkerrechtliche Vertrag, seine Stellung im Rechtssystem und seine Bedeutung für das internationale Recht*, Bern 1899, p. 226.

luat. De câte ori este vorba de luat o hotărâre, se încheie oarecum un contract nou, iar pentru a contracta trebuie să fii de acord¹⁾.

De aci, regula unanimității pentru toate hotărârile consiliului sau ale adunării, cu excepțiunea chestiunilor de procedură (art. 5), regulă căreia i-s'au adus nenumărate critici fără să se țină seamă de caracterul esențial al S. N.

Acelaș fundament contractual îl regăsim în obligațiunea membrilor de a nu recurge la război decât după epuizarea căilor prevăzute prin pact, precum și în prevederea arbitrajului care nu devine obligator decât prin adeziunea specială a membrilor (art. 12, 13 și 15).

Din toate acestea rezultă că S. N. nu este nici un supra-Stat, nici o federațiune²⁾ de State, ci o asociațiune de State *sui generis*, întemeiată pe dreptul contractual, cu atribuțiuni multiple și fără pretenția de a suprima războiul³⁾. Lucrul acesta va reieși mai bine din examinarea principalelor cazuri în care S. N. dela înființarea ei, fiind pusă la încercare, a venit în atingere directă cu suveranitatea Statelor-membre.

Suveranitatea Statelor opusă S. N.

Vom stăruî în mod special asupra suveranității Statelor care au semnat tratatul pentru ocrotirea minorităților, sub controlul și garanția S. N., reamintind, sub lumina dreptului contractual, toate cazurile pe care le-am notat anterior.

În primul rând, trebuie să ne referim la ra-

1) *Op. cit.* pag. 7.

2) Spre care unii cred că ar trebui să conducă S. N. Interesantă de consultat lucrarea lui James Brown Scott, *Notes de James Madison sur les débats de la Convention fédérale de 1787 et leur relation à une plus parfaite Société des Nations*, Paris 1919, traducerea de A. de Lapradelle. În acelaș sens, ultimul capitol din lucrarea pe care am mai citat-o: *Federazione europea o Lega delle Nazioni?* de Agnelli și Cabiati. Contrariu: Louter, *loc. cit.*

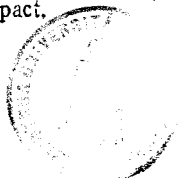
3) Larnaude, *Op. cit.* pag. 4.

portul juriștilor către S. N. în cazul plebiscitului din insulele Aland ¹⁾. Recunoscând principiul de liberă autodeterminare ca și aplicațiunea lui practică prin sistemul plebiscitar, juriștii afirmau din nou suveranitatea Statelor, în asemenea ipoteze, prin amintirea că „dreptul de a dispune de teritoriul național este în mod esențial un atribut al suveranității naționale”, cu excepțiunea stipulațiunilor exprese din tratatele internaționale.

O nouă amintire a acestui atribut esențial al suveranității naționale a fost făcută de guvernul elvețian prin nota din 12 Febr. 1921, ca răspuns la cererea S. N. de a admite, pe teritoriul republicii, trecerea contingentului militar internațional la Vilna, în timpul cât avea să se facă plebiscitul, precum și aprovizionarea aceluși contingent în intervalul corespunzător. Este adevărat că principalul temei al refuzului era eventualitatea unui atac al forțelor bolșevice împotriva contingentului internațional, ceea ce ar fi condus la starea de război între Rusia sovietică și N. S. În asemenea eventualitate, Elveția înțelegea să se mențină în cadrul neutralității sale multiseculare ²⁾. Cu toate acestea, în ședința dela 26 Febr. 1921 a Consiliului S. N., ministrul elvețian la Paris. Dunant, în numele guvernului său, declară că Elveția înțelege „pe temeiul suveranității, să aprecieze în fiecare cas modalitatea de împlinire a datoriei de solidaritate” cuprinsă în pact. Și adăugă imediat, ca o îndulcire a

1) V. mai sus p. 71—73.

2) *Journal officiel de la Société des Nations* No. 2 din 1921; Borel, *La neutralité de la Suisse au sein de la Société des Nations* în „Revue generale de droit international public” No. 3—4 din 1920 și P. Fauchille, *Traité de droit international public* t. II (Guerre et neutralité), Paris 1921, p. 652—655. Elveția a fost admisă în sânul S. N. sub rezerva respectului neutralității sale în cazurile contrarii din pact.

acestei declarațiuni prea tari față cu datoria de solidaritate rezultând din pact că, pentru a îngădui trecerea contingentului pe teritoriul său, Elveția cerea: „acordul definitiv și liber încheiat între Statele interesate“ (Lituanie și Polonia) și, pe deasupra, ca „primejdia de complicațiune armată să pară exclusă“.

Dar cele mai interesante cazuri de respectarea suveranității Statelor-membre sunt acelea rezultând din garanția S. N. la respectul și aplicarea clauzelor pentru ocrotirea minorităților conform tratatului special (art. 12).

Precum am văzut, rezoluția consiliului S. N. dela 25 Octombrie 1920 și raportul „Tittoni“ adoptat două zile mai târziu ¹⁾, stabileau cadrul competenței și procedura de îndeplinit în cazurile de plângeri sau reclamațiuni întemeiate pe tratatul de ocrotirea minorităților. Precizând înțelesul expresiei „garanția S. N.“, raportul Tittoni limita, procedural, valoarea reclamațiunilor adresate Consiliului în sensul că numai acelea care sunt însușite și susținute de unul dintre membrii înaltei instanțe de recurs, trebuiesc luate în considerațiune și au, deci, efectul juridic de a sesiza Consiliul. Pe lângă toate celelalte considerațiuni de oportunitate politică, decurgând din nevoia de stabilizare definitivă a noiei situațiuni internaționale, limitățiunile din raportul Tittoni erau, mai ales, determinate de respectul și menajamentul speciale ale S. N. față de suveranitatea Statelor-membre care au semnat tratatul de ocrotire ²⁾. Deși art. 12 din acest tratat stabilește în mod categoric garanția S. N. pentru aplicarea și respectarea clauzelor cuprinse în ar-

1) V. mai sus, p. 120—122.

2) *Ibid.* p. 124—127.

ticolele precedente, totuși procedura prevăzută prin raportul Tittoni introduce norme limitative dintr'un sentiment firesc de respect pentru suveranitatea Statelor respective.

Practica a arătat, apoi, că și aceste limitări procedurale nu erau suficiente pentru menajarea susceptibilității Statelor cu minorități. Publicitatea prea mare ce se da reclamațiunilor acestora, chiar când ele nu îndeplineau condițiunea de a seziza Consiliul S. N. și nu implicau, deci, obligațiunea Statului reclamat de a se apăra, a determinat cele două propuneri din partea Poloniei și Cehoslovaciei, cu înțeles aproape identic, pentru modificarea procedurii Tittoni în sens limitativ. Fiind contopite, cele două propuneri s'au condensat în rezoluțiunea adoptată la 27 Iunie 1921 de Consiliu și prin care toate cererile privitoare la minorități, venind din partea unor reclamanți cari n'au calitatea de membri ai S. N., se vor comunica imediat Statului direct interesat și numai după trei săptămâni, dacă acesta nu găsește că are ceva de răspuns, ele sunt comunicate și celorlalți membri ai societății, conform procedurii Tittoni. Când Statul reclamat vrea să răspundă, modificarea procedurală îi acordă un nou termen de două luni, pentru aceasta, iar comunicarea reclamațiunii către ceilalți membri ai S. N. se face în acelaș timp cu observațiunile sau răspunsul Statului interesat ¹⁾).

Am arătat diferitele considerațiuni de oportunitate politică determinante și pentru acceptarea acestei modificări limitative de procedură. E probabil că nu puțin au contribuit, între altele, reclamațiunile și memoriile Ungariei la S. N. ²⁾).

1) Mai sus, p. 128.

2) *Ibid.* nota de la pag. 125.

De aceea și rezoluția modificatorie vorbește despre reclamații „cari n'au calitatea de membri ai societății” cum este, până acum, cazul Ungariei, dar mai presus de asemenea considerațiuni au contribuit, desigur, acelea de respect și de menajament pentru suveranitatea membrilor societății. Tocmai lipsa acestei calități pentru unii reclamați a făcut să se adopte o procedură deosebită, limitativă, pentru toate cererile lor întemeiate pe tratatul de ocrotire.

Mai categorică în sensul acesta de respect și menajament pentru suveranitatea Statelor-membre, a fost respingerea de către a doua adunare a S. N., în Septembrie 1921, a propunerii Murray ¹⁾ în scopul de a se institui un organism permanent însărcinat cu cercetarea plângerilor la fața locului. Protestarea formulată de delegatul român a accentuat atingerea ce s'ar aduce suveranității și demnității Statelor-membre prin admiterea propunerii și ea a fost respinsă.

Garanția S. N., care nu-i altceva decât un drept de intervențiune recunoscut voluntar de membrii semnatori ai tratatului de ocrotirea minorităților, este rezervată și limitată în mod expres, chiar prin textul art. 12, al. II și III. Ea nu aparține decât Consiliului S. N. în bloc, iar calitatea de a provoca intervențiunea n'o au decât numai membrii acestui Consiliu cari pot seziza fie Consiliul, fie Curtea permanentă de Justiție internațională și aceasta din urmă numai în caz de divergență de opinie asupra unor chestiuni de drept sau de fapt cu privire la articolele din tratatul de ocrotire.

Admiterea propunerii Murray ar fi însemnat să se supună Statele suverane la controlul și

1) V. mai sus p. 130-131.

intervențiunea permanentă a unei Comisiuni instituită special pentru aceasta de S. N., ceea ce eră inadmisibil.

Practic se poate ajunge și la comisiuni de anchetă la fața locului și chiar au fost cazuri de asemenea natură, dar ele erau numite *ad-hoc* de consiliul S. N. și delegate să ancheteze special un anume caz. Atât și încă e suficient ca drept de intervențiune recunoscut S. N. de către Statele-membre și admis de ele în mod voluntar!

Curtea permanentă de Justiție internațională constituită abia anul acesta la Haga, potrivit prevederilor pactului, n'a făcut decât să se conformeze tratatului de ocrotire ca și caracterului esențial al S. N. hotărând când anume este competentă să judece reclamațiunile minorităților.

De asemeni, în urma propunerii delegatului român, ca judecător supleant, d. D. Negulescu, Curtea a admis principiul că o anchetă la fața locului nu se poate ordona fără asentimentul Statului interesat.

Insuși dreptul de intervențiune recunoscut în bloc consiliului S. N. până la trimiterea de anchete în teritoriul Statului reclamat, constituie o atingere destul de serioasă adusă suveranității acestuia. De aceea, Consiliul a procedat totdeauna cu mare prevenire și abia în cazul conflictului dintre Albania și regatul Sârbo-Croato-Slovenilor ¹⁾ s'a produs o asemenea intervențiune la fața locului, cu succes pentru pacea peninsulei balcanice. Trebuie să notăm, însă, că aci era vorba nu de o clauză privitoare la minorități, ci de un conflict între două State suverane și ambele membre ale Societății, precum și de o operațiune de supraveghere a Consiliului în sensul

1) Vezi mai sus p. 132.

că recomandațiunile sale, de natură pacifică, erau respectate și îndeplinite de părți.

Cu atât mai mult cuvânt nu se pot trimite anchete la fața locului, fără asentimentul Statului interesat, de către Curtea permanentă de Justiție care, precum am văzut, nu poate fi sezizată valabil decât de un membru al Consiliului S. N.

Autodeterminarea, baza S. N.

Din toate cazurile examinate până acum rezultă că acest organism contractual, care este Societatea națiunilor, întemeiat pe libera voință a membrilor săi și pe egalitatea de drept ¹⁾ dintre aceștia, pornește de la principiul de autodeterminare.

De la început până la sfârșit noul regulament al păcii, punându-se pe temeiul libertății și autonomiei naționale ca normă de viață nouă pentru Statele suverane, spre a se evita cauza principală de conflicte din trecut, — apăsarea națiunilor ori naționalităților de către Statul dominant—tinde să înfăptuiască acest principiu de autodeterminare atât în dreptul public intern al fiecărui Stat, cât și'n dreptul internațional.

Din acest punct de vedere, nu'i exagerat să spunem că S. N. însemnează democrația națională înăuntrul Statului, desăvârșită și complectată în afară prin democrația internațională, adică printr'un indentic regim de autodeterminare adoptat de toate națiunile-membre în guvernarea și legiferarea lor internă. Notele americane din 14 și 24 Octombrie 1918 către Germania, ajunsă la

1) Acea de fapt nu poate să existe după cum ea nici nu există în natură a cărei caracteristică este tocmai varietatea, nu unitatea. Chiar oamenii între ei sunt egali în drepturi și'n fața legii, dar nu pot fi egali și'n fapt pentru că ei sunt în mod deosebit înzestrați dela natură. Interesantă teza de doctorant *L'égalité des Etats dans la Société des Nations* de G. Moscu, Paris 1920.

capătul sforțărilor sale și dornică de pace, accentuau necesitatea imperioasă a înlăptuirii principiului de autodeterminare în viața publică a fiecărui Stat, ca o primă și principală garanție de pace pentru viitor.

Întâia notă referindu-se la discursul din 4 Octombrie dela Mont-Vernon rostit de președintele Wilson, precizează, astfel, garanția constituțională de pace așteptată atunci din partea Germaniei: „Distrugerea oricărei puteri arbitrare căreia să-i fie cu puțință singură, în secret și numai prin voința ei, să turbure pacea lumii sau, dacă nu poate fi distrusă chiar de acum, să fie cel puțin redusă la o imediată neputință” de a mai deslănțui războiul. A doua notă, dezvoltând ideia de mai sus care însemna adoptarea principiului de autodeterminare în viața internă a Germaniei, adăuga că guvernul Statelor Unite nu poate trata pacea de cât cu adevărații reprezentanți ai poporului german „căci dacă ar trebui să trateze cu stăpânii militari și cu monarhii autocrați ai Germaniei..... atunci ar trebui să ceară nu tratative de pace, dar o predare“ ¹⁾

De aceea, pe drept cuvânt, autorii cari s'au ocupat de problema înființării unei societăți a națiunilor cu suveranitate națională proprie și cu egalitatea de drepturi între ele, au susținut că aci nu e vorba numai de o problemă de politică internațională, ci și de una internă, de o politică socială.

Toate guvernele națiunilor membre ale societății trebuie să-și dețină puterile dela consimțământul popoarelor guvernate, adică regimul democratic reprezentativ să fie o realitate, cetățenii

1) In broșura mai sus citată: *Come si è disgregato il blocco nemico*, p. 46 și 55.

având un rol efectiv în conducerea trebilor publice ¹⁾).

Art. 1 din pactul S. N. arată că pot fi membri orice Stat, dominion sau colonie „care se guvernează în mod liber“. De aceea, „autocrațiile nu-și mai au locul în S. N. fiindcă sunt primejdioase prin rezerva de puteri personale ce ar fi ispitite să le îndrepte împotriva liniștei tuturor“ ²⁾).

Concepțiunea aceasta federalistă pe care Americanii au înfăptuit-o în Constituția Statului lor, prin lărgirea concepțiunei engleze de „self-government“, tinde la împăcarea națiunii cu democrația sau mai exact a suveranității naționale cu democrația națională, înlăturând abuzurile mult mai grave ale suveranității cu adevărat întemeiată pe voința mulțimei împotriva națiunii sau naționalității minoritare din Stat. În acelaș timp, concepția federalistă, așa cum se degajează din constituirea actuală a S. N., înlătură rațiunea de Stat, egoismul și morala deosebită ce se concedeau, printr'un consens unanim sau mai curând printr'o greșită înțelegere a lucrurilor, în favoarea Statului și, deci, a politicei guvernelor respective.

Din moment ce guvernarea se întemeiază pe asentimentul și voința celor guvernați înlăuntru, după cum în afară își află temeiul și directiva în voința liberă și concordantă dintre națiuni, necesitatea celor două morale, una pentru Stat și alta pentru cetățean, dispăre. Aceeași lege morală care-i conduce pe oameni în cuprinsul unui Stat, își are aplicațiunea în sânul S. N. pentru raporturile dintre State. Adevărul acesta așa de simplu, consfințit prin regulamentul păcii generale, fusese cu aproape două decenii în urmă

1) Cosentini, *Op. cit.* p. 8-9.

2) J. Tchernoff, *Les Nations et la Société des Nations dans a politique moderne*, Paris 1919, p. 183.

formulat de președintele Roosevelt, în mesajul său către Congresul american ¹⁾, deși doctrina Statului absolut și absolutist, de origină germană, îi acordă acestuia toate licențele și toate favorurile de excepțiune dela normele generale de viață socială pentru indivizi ca și pentru toate celelalte colectivități.

Din tot ce am văzut până acum rezultă că S. N. reprezintă un întreg de organizare și reglementare a vieții omenirii, cu tendințe spre universalitate ²⁾, întemeiat pe libertatea și egalitatea de drept a indivizilor, din care decurge libertatea și autonomia națiunilor ca realități și unități sociale — spre a culmina în marea societate a națiunilor, conlucrând între ele în mod voluntar și contractual, fără scopuri ascunse și egoiste care nu se pot realiza de îndată ce sunt opuse altor scopuri identice decât prin lovituri de surpriză, prin deslănțuiri de războaie și prin impunerea voinței proprii, cu forța, voinței altora sau a tuturor celorlalți membri ai comunității internaționale.

Căci pentru organizarea lumii nu sunt decât două sisteme. Unul este cel imperialist, sistemul unei singure națiuni stăpânitoare peste toate celelalte și conducătoarea lor, adică întemeietoarea marelui imperiu mondial unitar în care nu vor mai fi războaie sau lupte de concurență și întâietate între popoare pentru motivul foarte simplu că va exista un singur popor suveran, bucurându-se de un fel de *civitas maxima* sub care toate celelalte vor duce viață de supuși ascultători și cuminți, fără ambițiuni sau năzuințe de a eși din starea lor.

România și
concepția
S. N.

1) La 6 Dec. 904. Vezi Th. Roosevelt, *Staats-und Lebenskunst*, o culegere germană din discursurile și mesagiile fostului președinte, Berlin 910, p. 159.

2) După ce va fi eșit din stadiul intermediar actual de așezare definitivă a noului regulament al păcii.

Al doilea sistem, este cel al adevăratei Societăți a națiunilor, a tuturor națiunilor globului, întemeiată pe libera și egala conviețuire dintre ele, voluntar și contractual, tinzând ca, în locul forței ca mijloc suprem pentru deslegarea neînțelegerilor, să se întroneze dreptul.

Această ideală Societate a națiunilor, de caracter universal și de esență cu adevărat umană, ar urmă să așeze între popoare aceleași norme de viață pe care trecerea din barbarie la civilizație le-a întronat definitiv între indivizii din sânul aceluiaș popor. Numai ajunsă la acest stadiu, omenirea va putea fi mândră de atingerea perfecțiunii demnă de numele ei.

Neamul românesc, care, prin suferințele lui din trecut, ca și prin situația actuală, știe ce ar însemna o *civitas maxima* în omenire, după ceea ce a constatat că a fost ea în cuprinsul unor State apăsătoare pentru el, nu poate fi decât partizanul celui de al doilea sistem de organizare a umanității.

Primul sistem, deși contrar rațiunii pure și logicei omenești, ar putea fi la extrem admisibil în concepțiunea numai a acelor popoare care, prin puterea sau situația lor excepțională, sunt îndreptățite să năzuiască, și cu sorți de succes, la acea *civitas maxima*. Pentru neamul nostru, însă, interesul este un argument mai mult, pe lângă rațiunea pură, ca să fim numai partizanii celui de al doilea sistem de organizarea lumii.

De aceea, concepțiunea S. N. trebuie să pătrundă cât mai adânc în spiritul și în viața neamului românesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SUPLIMENT

Bazele principiale ale păcii formulate de Wilson

Iată cuprinsul celor „14 puncte“ din mesajul președintelui Wilson dela 8 Ianuarie 1918, dat în numele aliaților ca directive principiale la discutarea păcii:

1. Tratatе publice de pace, încheiate pe față și pe temeiul cărora nu vor mai fi acorduri internaționale secrete de nici un fel, iar diplomația va lucra totdeauna pe față și 'n văzul tuturor.

2. Libertatea deplină navigațiunii pe mări în afară de apele teritoriale, în timp de pace ca și 'n timp de război, cu excepția mărilor care ar putea fi închise, total sau parțial, printr'o acțiune internațională în vederea executării unor acorduri internaționale.

3. Suprimarea tuturor barierelor economice pe cât e posibil și crearea de condițiuni comerciale egale între toate națiunile care vor face pacea și se vor obliga s'o mențină.

4. Reducerea înarmărilor naționale până la ultima limită necesară siguranței țării cu garanții potrivite în acest sens.

5. Orânduirea liberă a tuturor revendicărilor coloniale în spirit larg și absolut imparțial și pe temeiul unei stricte respectări a principiului că, la stabilirea tuturor chestiunilor de suveranitate, interesele populațiunilor respective vor avea egală greutate cu cererile juste ale guvernului al cărui titlu va trebui să fie recunoscut.

6. Evacuarea tuturor teritoriilor și deslegarea tuturor chestiunilor privitoare la Rusia. Să se aștepte cea mai bună și mai liberă colaborare a celorlalte națiuni spre a-i da Rusiei, liberă și nestingherită, independența propriei sale dezvoltări politice și a propriei sale politice naționale și spre a-i asigura sincera primire în mijlocul S. N. cu instituțiunile ce-și va fi dat și, mai mult decât o primire, a-i asigura ajutorul necesar și dorit.

7. În ce privește Belgia, lumea întreagă va fi de acord că trebuie evacuată și restaurată fără nici o încercare de a-i limita suveranitatea de care se bucură în concertul națiunilor libere.

Nici un alt act nu va servi cât acesta la restabilirea încrederii dintre popoare în legile ce le-au stabilit și hotărât spre a regula relațiunile lor reciproce. Fără acest act salutar întreaga structură și validitate a tuturor legilor internaționale ar fi sdruncinată pentru totdeauna.

8. Intreg teritoriul francez va trebui să fie eliberat, iar regiunile invadate să fie refăcute. Nedreptatea făcută de Prusia Franței, la 1871, întrucât privește Alsacia-Lorena, și care a turburat pacea lumii timp de aproape 50 ani, va trebui să fie reparată pentru ca pacea aceasta să poată fi din nou garantată în interesul tuturor.

9. Sistematizarea granițelor Italiei va trebui să fie făcută după liniile de naționalitate lesne de recunoscut.

10. Popoarelor Austro-Ungariei, cărora le dorim un loc ocrotit și garantat printre națiuni, va trebui să li-se dea cel mai larg prilej de dezvoltare autonomă.

11. România, Serbia și Muntenegru vor trebui să fie evacuate, iar teritoriile de sub ocupațiune, restaurate. Serbiei va trebui să i-se acorde un acces liber și sigur la mare. Relațiunile dintre diferitele State balcanice vor trebui să fie prietenește restabilite după sfatul marilor puteri și pe temeiul liniilor de naționalitate trase după datele istorice. Se vor da acestor State balcanice garanții pentru independența politică și economică, precum și pentru integritatea lor teritorială.

12. O suveranitate sigură se va garanta părților turcești din împărăția otomană, iar celelalte naționalități, care se află acum sub stăpânirea turcă, vor trebui să aibă garantate siguranța deplină a vieții lor, cum și modul autonom de dezvoltare fără piedici. Dardanelele vor trebui să fie permanent deschise și să constituiască o liberă trecere pentru nave și pentru comerțul tuturor națiunilor pe baza garanțiilor internaționale.

13. Va trebui să fie înființat un Stat polon independent cuprinzând teritoriile locuite de populațiuni incontestabil poloneze, cărora să i-se dea un acces sigur și liber la mare și a cărei independență politică și economică, precum și integritatea teritorială, vor trebui să fie garantate prin acorduri internaționale.

14. O asociațiune generală a națiunilor va fi alcătuită pe temei de convențiuni speciale în scop de a da garanții mutuale de independență politică și de integritate teritorială Statelor mari ca și celor mici.

*

La 12 Februarie 1918, printr'un discurs, Wilson a complectat punctele principiale de pace din mesaj prin alte „4 puncte“ în cuprinsul următor:

1. Fiecare parte din soluțiunea finală va trebui să fie întemeiată pe dreptatea esențială în fiecare caz particular, cum și pe acele arânduiri care vor fi mai potrivite să dea o pace statornică.

2. Nu se va putea face târg pe seama popoarelor ori a provinciilor numai de dragul unui joc, fie el chiar marele joc, discreditat astăzi definitiv, al echilibrului forțelor.

3. Orice soluțiune teritorială implicată prin faptul războiului va trebui să se tacă în interesul și pentru folosul populațiunilor respective, iar nu ca parte dintr'un simplu aranjament oarecare sau dintr'un compromis între pretențiunile Statelor rivale.

4. Toate năzuințele naționale bine clarificate vor fi satisfăcute în chipul cel mai simplu cu putință fără să se introducă noi sau să se perpetueze vechi elemente de discordie ori de antagonism, capabile să provoace eventual sfârșitul păcii în Europa și, prin urmare, în lume.

Pactul Societății Națiunilor

Art. 1. — Sunt membrii originari ai S. N. acei dintre semnatori ale căror nume figurează în anexa prezentului pact, precum și Statele, de asemenea numite în anexă, care vor fi consimțit la prezentul pact, fără nici o rezervă, printr'o declarațiune depusă la secretariat în răstimpul de două luni după intrarea în vigoare a pactului și a cărei notificare va fi făcută celorlalți membri ai Societății.

Orice Stat, Dominion sau Colonie care se guvernează în mod liber și care nu este însemnată în anexă, poate deveni membră a Societății dacă admiterea ei este rostită prin două treimi ale adunării, numai să dea garanții efective despre intențiunea sa sinceră de a-și împlini angajamentele internaționale și să accepte regulamentul stabilit de Societate în ceea ce privește forțele și armamentele sale militare, navale și aeriene.

Orice membru al Societății poate, după un preaviz de doi ani, să se retragă din Societate cu condițiunea de a-și fi îndeplinit la acel moment toate obligațiunile sale internaționale, inclusiv acelea din prezentul pact.

Art. 2. — Acțiunea Societății, astfel cum este definită în prezentul pact, se exercită de o adunare și de un consiliu cu asistarea unui secretariat permanent.

Art. 3. — Adunarea se compune din reprezentanții membrilor Societății.

Ea se întrunește la epoci fixate și în orice alt moment dacă împrejurările o cer, la sediul societății sau în orice alt loc care ar putea fi hotărât.

Adunarea-i competentă în orice chestiune care intră în sfera de activitate a Societății sau care atinge pacea lumii.

Fiecare membru al Societății nu poate număra mai mult de trei reprezentanți în adunare și nu are decât un singur vot.

Art. 4. — Consiliul se compune din reprezentanții principalelor puteri aliate și asociate, precum și din reprezentanții altor patru membri ai Societății. Acești patru membri ai Societății sunt numiți în mod liber de adunare și la epocile când o vrei să-i numească. Până la prima numire de către adunare, reprezentanții Belgiei, Braziliei, Spaniei și Greciei sunt membri ai consiliului.

Cu aprobarea majorității adunării, consiliul poate numi alți membri ai Societății a căror reprezentare va fi pe viitor permanentă în consiliu. El poate, tot cu aceeași aprobare, spori numărul membrilor Societății cari vor fi aleși de adunare pentru a fi reprezentați în consiliu.

Consiliul se întrunește când cer împrejurările și de cel puțin odată pe an la sediul Societății sau în anume loc care va putea fi hotărât.

Consiliul este competent în orice chestiune intrând în sfera de activitate a Societății sau privind pacea lumii.

Orice membru al Societății care nu-l reprezintă în consiliu este invitat să-și trimită un reprezentant în sânul lui când o chestiune care-l interesează în mod deosebit se află adusă înaintea consiliului.

Fiecare membru al Societății reprezentat în consiliu nu dispune decât de un vot și nu are decât un reprezentant.

Art. 5. — În afară de o dispozițiune în mod formal contrară prezentului pact sau clauzelor prezentului tratat¹⁾, hotărârile adunării sau ale consiliului sunt luate cu unanimitatea membrilor Societății reprezentați la întrunire.

Toate chestiunile de procedură care se pun la întrunirile adunării sau consiliului, inclusiv numirea comisiunilor însărcinate să ancheteze asupra unor chestiuni deosebite, sunt regulate de adunare sau de consiliu și hotărâte cu majoritatea membrilor Societății reprezentați în ședință.

Întâia întrunire a adunării ca și întâia întrunire a consiliului vor avea loc după convocarea președintelui Statelor-Unite din America.

Art. 6. — Secretariatul permanent este stabilit la sediul Societății. El cuprinde un secretar general, precum și secretarii și personalul necesar.

Întâiul secretar general este arătat în anexă. Pe urmă, secretarul general va fi numit de consiliu cu aprobarea majorității adunării.

Secretarii și personalul secretariatului sunt numiți de secretarul general cu aprobarea consiliului.

Cheltuielile secretariatului sunt susținute de membrii Societății în proporțiunea stabilită pentru biouroul internațional al Uniunii poștale universale.

Art. 7. — Sediul Societății este stabilit la Geneva.

Consiliul poate oricând hotărî să-l stabilească în orice alt loc.

Toate funcțiunile Societății sau serviciilor ce atârnă de ea, inclusiv secretariatul, sunt accesibile în mod egal bărbaților și femeilor.

Reprezentanții membrilor Societății și agenții săi se bucură în exercițiul funcțiunilor lor, de privilegii și imunități diplomatice.

Clădirile și terenurile ocupate de Societate, de serviciile sau întrunirile sale, sunt inviolabile.

Art. 8. — Membrii Societății recunosc că menținerea păcii reclamă reducerea înarmărilor naționale la minimum compatibil cu siguranța națională și cu îndeplinirea obligațiunilor internaționale impusă printr-o acțiune comună.

Consiliul ținând seamă de situațiunea geografică și de condițiunile speciale ale fiecărui Stat, pregătește planurile acestei reduceri în vederea cercetării și a hotărârii deosebitelor guverne.

Aceste planuri trebuiesc să facă obiectul unei noi cercetări și, dacă este nevoie, unei revizuirii la fiecare zece ani cel puțin.

1) Pactul S. N. face parte integrantă din tratatele de pace dela Versailles, Saint-Germain, Trianon, etc. și s'a publicat în capul fiecăruia dintre ele fiind acceptat de părți în acelaș timp cu regulamentul păcii. De aci, rezultă fraza din art. 5 „sau clauzelor prezentului tratat“.

După adoptarea lor de către deosebitele guverne, limita înarmărilor astfel hotărâtă nu poate fi trecută fără consimțământul consiliului.

Considerând că fabricațiunea particulară a munițiilor și a materialului de războiu provoacă serioase obiecțiuni, membrii Societății însărcinează consiliul să avizeze la măsurile potrivite a-i înlătura efectele supărătoare, ținând seama de nevoile membrilor Societății cari nu pot fabrica munițiile de războiu necesare siguranței lor.

Membrii Societății se leagă să-și comunice reciproc, în chipul cel mai sincer și mai complet, toate informațiunile cu privire la scara înarmărilor lor, a programelor militare, navale și aeriene și la starea acelorora dintre industriile lor care pot fi folosite pentru războiu.

Art. 9. — O comisiune permanentă va fi alcătuită pentru a-i da consiliului avizul asupra executării dispozițiunilor din art. 1 și 8, iar în mod general asupra chestiunilor militare, navale și aeriene.

Art. 10. — Membrii Societății se obligă a respecta și a menține împotriva oricărei agresiuni din afară integritatea teritorială și independența politică actuală a tuturor membrilor Societății. În caz de agresiune, de amenințare sau primejdie de agresiune, consiliul avizează asupra mijloacelor de a asigura îndeplinirea acestei obligațiuni.

Art. 11. — Se proclamă în mod formal că orice războiu sau amenințare de războiu, fie că privește sau nu pe unul dintre membrii Societății, interesează Societatea întreagă și aceasta trebuie să ia măsurile potrivite spre a apăra în mod eficace pacea națiunilor. În asemenea caz, secretarul general convoacă imediat consiliul la cererea oricărui membru al Societății.

Pe lângă aceasta, se proclamă că fiecare membru al Societății are dreptul să atragă, în mod prietenesc, atenția adunării sau consiliului asupra oricărei împrejurări de natură a atinge relațiunile internaționale și care amenință, prin urmare, să turbure pacea sau buna înțelegere dintre națiuni de care atârnă pacea.

Art. 12. — Toți membrii Societății se învoesc că dacă se ivește între ei vre-o neînțelegere, în stare să aducă o ruptură, o vor supune fie procedurii arbitrajului, fie cercetării consiliului. Ei se învoesc că în nici un caz nu trebuie să recurgă la războiu înainte de trei luni după sentința arbitrilor sau raportul consiliului.

În toate cazurile prevăzute de acest articol, sentința arbitrilor trebuie să fie dată într'un termen potrivit, iar raportul consiliului trebuie să fie întocmit în șase luni dela ziua când va fi fost sezizat despre neînțelegere.

Art. 13. — Membrii Societății se învoesc ca, dacă se ivește între ei vre-o neînțelegere primitoare, după părerea lor, de o deslegare arbitrală și dacă această neînțelegere nu se poate aplană în chip satisfăcător pe calea diplomatică, chestiunea să fie supusă în total arbitrajului.

Printre chestiunile ce sunt în general primitoare de deslegare arbitrală, se proclamă neînțelegerile cu privire la interpretarea unui tratat, la orice punct de drept internațional, la realitatea oricărui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar constitui ruptura unui angajament internațional, sau la înținderea ori natura reparațiunii datorită pentru o astfel de ruptură.

Curtea de arbitraj căreia îi este supusă cauza, e Curtea numită de părți sau prevăzută în convențiunile lor anterioare.

Membrii Societății se obligă de a îndeplini cu bună credință sentințele și de a nu recurge la războiu împotriva nici unui membru al Societății care li-s'ar conforma. În caz de neîndeplinirea sentinței, consiliul propune măsurile care trebuie să le asigure executarea.

Art. 14. — Consiliul este însărcinat să pregătească un proiect de Curte permanentă de justiție internațională și să-l supună membrilor Societății. Această Curte va fi competentă în toate neînțelegerile de caracter internațional pe care i-le vor supune părțile. Ea va da și avize consultative asupra oricărei neînțelegeri sau oricărui punct cu care o va seziza consiliul sau adunarea.

Art. 15. — Dacă între membrii Societății se ivește vre-o neînțelegere de natură să provoace o ruptură și dacă această neînțelegere nu es'e supusă arbitrajului prevăzut la art. 13, membrii Societății se învoesc s'o aducă dinaintea consiliului. Pentru aceasta, este de ajuns ca unul dintre ei să înștiințeze despre neînțelegere pe secretarul general care ia toate dispozițiunile în vederea unei anchete și a unui examen complete.

În termenul cel mai scurt, părțile trebuie să-i comunice expunerea cauzei lor cu toate faptele corespunzătoare și piesele justificative. Consiliul poate dispune publicarea imediată.

Consiliul se silește să asigure regularea diferendului. Dacă reușește, publică în măsura ce crede necesar o expunere povestind faptele, explicațiunile ce ele comportă și termenii aranjamentului.

Dacă neînțelegerea nu s'a putut regulă, consiliul redactează și publică un raport, votat fie cu unanimitatea fie cu majoritatea glasurilor, pentru a face să se cunoască împrejurările neînțelegerii și soluțiunile ce recomandă drept cele mai echitabile și cele mai potrivite cazului.

Orice membru al Societății reprezentat în consiliu poate publică de asemeni o expunere a faptelor neînțelegerii și a propriilor sale încheeri.

Dacă raportul consiliului este primit cu unanimitate, votul reprezentanților părților nesocotindu-se în calculul acestei unanimități, membrii Societății se obligă să nu recurgă la războiu împotriva nici unei părți care se conformează încheerilor raportului.

În cazul când consiliul nu isbutește a face să i-se primească raportul de către toți membrii alții decât reprezentanții vreuneia din părțile în neînțelegere, membrii Societății își rezervă dreptul să lucreze cum vor crede necesar pentru menținerea dreptului și a dreptății.

Dacă una dintre părți pretinde și consiliul recunoaște că neînțelegerea-i privitoare asupra unei chestiuni pe care dreptul internațional o lasă în competența exclusivă a acestei părți, consiliul va constată lucrul într'un raport, dar fără să recomande vre-o deslegare.

Consiliul poate, în toate cazurile prevăzute prin articolul de față, să ducă neînțelegerea dinaintea adunării. Adunarea va trebui să fie tot așa se-

zitată de neînțelegere după cererea uneia dintre părți; cererea aceasta va trebui să fie prezentată în patruspreze zile începând din momentul când neînțelegerea este adusă dinaintea consiliului.

În orice afacere supusă adunării, dispozițiunile articolului de față și ale articolului 12 relative la acțiunea și la puterile consiliului, se aplică de asemeni la acțiunea și puterile adunării. Se înțelege că un raport făcut de adunare cu aprobarea reprezentanților membrilor Societății reprezentați în consiliu și a unei majorități a celorlalți membrii ai Societății, cu excluderea reprezentanților părților, în fiecare cas, are acelaș efect ca un raport al consiliului adoptat cu unanimitatea membrilor săi alții decât reprezentanții părților.

Art. 16. — Dacă un membru al Societății recurge la război, contrar obligațiunilor luate în art. 12, 13 sau 15, el este *ipso facto* considerat ca și cum ar fi săvârșit un act de război împotriva tuturor celorlalți membrii ai Societății. Aceștia se obligă să rupă imediat cu el toate relațiunile comerciale sau financiare, să interzică orice raporturi între naționali lor și acei ai Statului în ruptură de pact și să facă să înceteze toate legăturile financiare, comerciale sau personale între naționali acestui Stat și acei ai oricărui alt Stat, membrii sau nu ai Societății.

În asemenea cas, consiliul are datoria să recomande diferitelor guverne interesate efectivele militare, navale sau aeriene, prin care membrii Societății vor contribui respectiv cu forțele armate, destinate a face să se respecte obligațiunile Societății.

Membrii Societății se mai învoesc să-și dea unul altuia un ajutor mutual la aplicarea măsurilor economice și financiare de luat în virtutea articolului de față pentru a reduce la minimum pierderile și inconveniente ce pot rezulta. Ei își dau, de asemeni, un ajutor mutual pentru a rezista la orice măsură specială îndreptată contra unuia dintre ei de către Statul în ruptură de pact. Ei iau dispozițiunile necesare spre a înlesni trecerea prin teritoriul lor forțelor oricărui membru al Societății care participă la o acțiune comună pentru a face să se respecte obligațiunile Societății.

Poate fi exclus din Societate orice membru care s'a făcut vinovat de violarea vreuneia din obligațiunile rezultând din pact. Excluderea este rostită prin votul tuturor celorlalți membrii ai Societății reprezentați în consiliu.

Art. 17. — În cas de neînțelegere între două State dintre cari numai unul este membru al Societății sau dintre cari nici unul nu face parte, Statul sau Statele streine Societății sunt invitați să se supună obligațiunilor ce se impun membrilor săi în scopul aplanării neînțelegerii, în condițiunile socotite drepte de către consiliu.

Dacă această invitațiune îi primită, dispozițiunile articolelor 12—16 se aplică sub rezerva modificărilor socotite necesare de către consiliu.

Din momentul trimiterii invitațiunei, consiliul deschide o anchetă asupra împrejurărilor neînțelegerii și propune acea măsură care i-se pare cea mai bună și cea mai eficientă în cazul particular.

Dacă Statul invitat, refuzând să primească obligațiunile de membru al Societății în scopul aplanării neînțelegerii, recurge la război împotriva unui membru al Societății, dispozițiunile articolului 16 îi sunt aplicabile.

Dacă ambele părți invitate refuză să primească obligațiunile de membru al Societății în scopul aplanării conflictului, consiliul poate lua toate măsurile și face toate propunerile de natură a preveni ostilitățile și a aduce soluția conflictului.

Art. 18. — Orice tratat sau angajament internațional încheiat pe viitor de un membru al Societății va trebui să fie imediat înregistrat de secretariat și publicat de el cât mai curând posibil. Nici unul din aceste tratate sau angajamente internaționale nu va fi obligatoriu înainte de a fi fost înregistrat.

Art. 19. — Adunarea poate, din când în când, să invite membrii Societății a proceda la o nouă examinare a tratatelor devenite inaplicabile, precum și a situațiunilor internaționale a căror menținere ar putea pune în primejdie pacea lumii.

Art. 20. — Membrii Societății recunosc, fiecare în ceea ce-l privește, că prezentul pact abrogă toate obligațiunile sau înțelegerile *inter se* incompatibile cu termenii săi și se leagă în mod solemn să nu mai contracteze pe viitor așa ceva.

Dacă înainte de intrarea sa în Societate, un membru a luat obligațiuni incompatibile cu termenii pactului, el trebuie să ia măsuri imediate ca să se desfacă de aceste obligațiuni.

Art. 21. — Obligațiunile internaționale, de pildă tratatele de arbitraj și înțelegerile regionale, cum este doctrina lui Monroe, care asigură menținerea păcii, nu sunt socotite de incompatibile cu vre-una din dispozițiunile prezentului pact.

Art. 22. — Următoarele principii se aplică pentru colonile și teritoriile care, pe urma războiului, au încetat de a fi sub suveranitatea Statelor care le guvernau înainte și care sunt locuite de popoare incapabile încă să se conducă singure în condițiunile deosebit de grele ale lumii moderne. Bună starea și dezvoltarea acestor popoare sunt o misiune sfântă de civilizațiune și se cuvine a încorpora în prezentul pact garanții pentru îndeplinirea acestei misiuni.

Cea mai bună metodă spre a realiza practic acest principiu este de a încredința ocrotirea acestor popoare națiunilor dezvoltate care, în vederea mijloacelor, experienței sau a pozițiunii lor geografice, sunt cele mai în măsură să-și ia această răspundere și care consimt s'o primească: ele ar exercita această ocrotire în calitate de mandatare și 'n numele Societății.

Caracterul mandatului trebuie să se deosebească după gradul de dezvoltare al poporului, situațiunea geografică a teritoriului, condițiunile sale economice și orice alte împrejurări analoage.

Unele comunități care aparțineau altădată imperiului otoman au atins un astfel de grad de dezvoltare încât viața lor ca națiuni independente

poate fi provizor recunoscută sub condițiunea ca administrația lor să fie îndrumată de sfaturile și ajutorul unui mandatar până 'n momentul când ele vor fi în stare să se conducă singure. Dorițele acestor comunități trebuie să fie din capul locului luate 'n seamă întru alegerea mandatarului.

Gradul de dezvoltare la care se află alte popoare, în special acelea din Africa mijlocie, cere ca mandatarul să ia acolo administrațiunea teritoriului în condițiuni care, prin interzicerea abuzurilor, precum erau comerțul de sclave, traficul armelor și acela al alcoolului, vor garanta libertatea de conștiință și de religie, fără alte limitățiuni decât acelea pe care le poate impune menținerea ordinii publice și a bunelor moravuri, și interzicerea de a construi fortificațiuni sau baze militare ori navale și de a da indigenilor vre-o instrucție militară afară de cea pentru poliția sau apărarea teritoriului și care vor asigura, de asemeni, celorlalți membrii ai Societății condițiuni de egalitate pentru schimburi și comerț.

În sfârșit, sunt teritoriile precum Sud-Vestul african și anumite insule din Pacificul austral, care, din cauza slabei densități a populațiunii lor, a suprafeței restrânse, a îndepărtării lor de centrele de civilizație, a vecinătății geografice cu teritoriul mandatarului sau dintr'alte împrejurări, n'ar putea fi mai bine administrate decât sub legile mandatarului, ca o parte integrantă din teritoriul lui, sub rezerva garanțiilor prevăzute mai sus în interesul populațiunii indigene.

În toate cazurile mandatarul trebuie să trimeată consiliului un raport anual privind teritoriile a căror sarcină o are.

Dacă gradul de autoritate, de control sau de administrațiune ce are să exerciteze mandatarul n'a făcut obiectul unei convențiuni anterioare între membrii Societății, se va hotărâ în mod expres asupra acestor puncte de către consiliu.

O comisiune permanentă va fi însărcinată să primească și să cerceteze rapoartele anuale ale mandatarilor și să-i dea consiliului avizul său asupra tuturor chestiunilor privitoare la executarea mandatelor.

Art 23. — Sub rezervă, și în conformitate cu dispozițiunile convențiunilor internaționale astăzi existente sau care vor mai fi ulterior încheiate, membrii Societăți:

a) se vor sili să asigure și să mențină condițiuni de muncă echitabile și omenești pentru bărbat, femei și copil în cuprinsul teritoriilor lor, precum și 'n toate țările unde se întind relațiunile lor de comerț și de industrie și 'n acest scop să stabilească și să întrețină organizațiuni internaționale necesare;

b) se obligă să asigure tratamentul echitabil populațiunilor indigene în teritoriile supuse administrațiunii lor;

c) însărcinează Societatea cu controlul general al acordurilor privitoare la comerțul de femei și copii, la traficul opiumului și al altor droguri vătămătoare;

d) însărcinează Societatea cu controlul general al comerțului de arme

și menținerea libertății comunicațiilor și tranzitului, precum și un echitabil tratament comerțului tuturor membrilor societății, fiind înțeles că nevoile speciale ale regiunilor devastate în cursul războiului 1914—1918 vor trebui să fie luate în considerațiune;

f) se vor sili să ia măsuri de ordin internațional pentru a preveni și combate bolile,

Art. 24. — Toate biourile internaționale înființate mai înainte prin tratate colective vor fi, sub rezerva asentimentului părților, puse sub autoritatea Societății. Toate celelalte biouri internaționale și toate comisiunile pentru reglementarea afacerilor de interes internațional, care vor fi pe urmă înființate, se vor pune sub autoritatea Societății.

Pentru toate chestiunile de interes internațional regulate prin convențiuni generale, dar nesupuse controlului comisiunilor sau biourilor internaționale, secretariatul Societății va trebui, dacă o cer părțile și dacă admite consiliul, să adune și să distribue toate informațiunile folositoare și să dea întregul ajutor necesar sau dorit.

Consiliul poate hotărâ să se înglobeze între cheltuelile secretariatului acelea ale oricărui biou sau comisiune pusă sub autoritatea Societății.

Art. 25. — Membrii Societății se obligă să încurajeze și să sprijinească înființarea și cooperarea organizațiilor voluntare naționale ale Crucii Roșii, autorizate în formă, care au de obiect îmbunătățirea sănătății, apărarea preventivă împotriva boalei și îndulcirea suferinței în lume.

Art. 26. — Amendamentele la prezentul pact vor intra în vigoare de la ratificarea de către membrii Societății, ai căror reprezentanți compun consiliul, și de către majoritatea acelor ai căror reprezentanți alcătuiesc adunarea.

Orice membru al Societății este liber să nu primească amendamentele aduse pactului, în care cas încetează de a face parte din Societate.

Membrii originari ai S. N. semnatari ai tratatelor de pace :

Statele Unite
Belgia
Bolivia
Brazilia
Imperiul britanic
Canada
Australia
Africa de Sud
Noua Zelandă
India
China
Cuba
Ecuador
Franța
Grecia
Guatemala

Haiti
Hedjaz
Honduras
Italia
Japonia
Liberia
Nicaragua
Panama
Peru
Polonia
Portugalia
România
Statul Sârbo-Croato-Slovenilor
Siam
Cehoslovacia
Uruguay

State invitate și care au aderat la pact :

Argentina ¹⁾
Chili
Columbia
Danemarca
Spania
Norvegia
Paraguay

Olanda
Persia
Salvador
Suedia
Elveția
Venezuela

State admise, după cerere, de adunarea S. N. din 1920:

Albania, Austria, Bulgaria, Costa-Rica, Finlanda, Luxemburg.

State admise de adunarea din 1921:

Estonia, Letonia, Lituania.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Retrasă ulterior ca protestare împotriva respingerii amendamentului la pact privitor la admiterea de membri în sânul Societății.

Actul dela Alba-Iulia

Textul rezoluțiunii de unire votată în unanimitate și prin aclamațiuni :

I. Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și țara ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noembrie (1 Decembrie) 1918, decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituanței aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat român, Adunarea națională proclamă următoarele :

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judecă în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile de Stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori Parlament.

4. Desăvârșită libertate de presă, asociare și întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidei comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i-se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât s'o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.

6. Muncitorimei industriale i-se asigură aceleași drepturi și avantagii cari sunt legiferate în cele mai avansate State Industriale din Apus.

IV. Adunarea națională dă expresiune dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați de jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara-mamă România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entusiasm libertatea națiunilor subjugate până azi în monarhia austro-ungară, anume națiunile cehoslovacă, austro-ungară, jugoslavă, polonă și ruteană și hotărăște că acest salut al său să se aducă la cunoștiința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi Români cari în acest războiu și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțumirei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, a scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și țara ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui mare Sfat național român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe cari le va afla necesare în interesul națiunii.

Tratatul pentru ocrotirea minorităților

sau Cap. I din „Tratatul dintre principalele puteri aliate și asociate și România” din 9 Decembrie 1919

Art. 1. — România se obligă ca stipulațiunile cuprinse în Art. 2 — 8 din prezentul capitol să fie recunoscute ca legi fundamentale astfel că nici o lege, nici un regulament și nici un act oficial să nu fie în contradicere sau în opozițiune cu aceste stipulațiuni și ca nici o lege, nici un regulament și nici un act oficial să nu aibă precădere față de ele.

Art. 2. — România se obligă să acorde tuturor locuitorilor fără deosebire de naștere, de naționalitate, de limbă, de rasă sau de religiune, deplină și întreaga protecțiune a vieții și libertății lor.

Art. 3. — România recunoaște ca supuși români de plin drept și fără nici o altă formalitate, orice persoană domiciliată la data punerii în vigoare a prezentului tratat, în cuprinsul teritoriului integral al României inclusiv teritoriile ce i-au fost atribuite prin tratatele de pace cu Austria, Ungaria și Bulgaria, sau teritoriile ce vor putea să-i fie atribuite, afară de cazul când zisa persoană s'ar putea prevala de altă naționalitate decât cea austriacă, ungară sau bulgară.

Cu toate acestea, supușii austriaci, unguri sau bulgari în vârstă de mai mult de 18 ani, vor avea facultatea, în condițiunile prevăzute prin zisele tratate, să opteze pentru orice altă naționalitate le-ar fi deschisă. Opțiunea bărbatului va atrage pe aceea a femeii și opțiunea părinților va atrage pe a copiilor în vârstă mai mică de 18 ani.

Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune de mai sus vor trebui în cele 12 luni care vor urma să-și strămute domiciliul în Statul pentru care vor fi optat, în afară de dispozițiunile contrarii ale tratatelor de pace cu Austria, Ungaria și Bulgaria. Ele vor fi libere să-și păstreze bunurile imobiliare ce au pe teritoriul român. Ele își vor putea duce bunurile mobile de orice fel. Pentru aceasta nu li-se va putea impune nici o taxă de eșire.

Art. 4. — România recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără nici o altă formalitate, persoanele de naționalitate austriacă, ungară sau bulgară care s'au născut pe teritoriile cedate României prin tratatul de pace cu Austria, Ungaria și Bulgaria din părinți cari au domiciliat acolo cu toate că, la data punerii în vigoare a prezentului tratat, ele propriu zis nu locuiau acolo.

Cu toate acestea, în cei doi ani cari vor urma după punerea în vigoare a prezentului tratat, aceste persoane vor putea declara înaintea autorităților române competente din țara lor de reședință că renunță la naționalitatea română și ele vor înceta din acel moment de a mai fi considerate ca supuși români. În privința aceasta, declarațiunea bărbatului se va considera că atrage pe a femeii, iar aceea a părinților pe a copiilor în vârstă de mai puțin de 18 ani.

Art. 5. — România se obligă să nu aducă nici o piedică exercițiului dreptului de opțiune prevăzut în tratatele încheiate sau care urmează să fie încheiate de puterile aliate și asociate cu Austria, Ungaria și Bulgaria și îngăduind celor interesați să dobândească sau nu naționalitatea română.

Art. 6. — Naționalitatea română va fi dobândită de plin drept, prin simplul fapt al nașterii pe teritoriul român, de orice persoană care nu poate prin naștere invoca vre-o altă naționalitate.

Art. 7. — România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără nici o formalitate, pe Evreii locuind în toate teritoriile României și cari nu s'ar putea folosi de nici o altă naționalitate.

Art. 8. — Toți supușii români vor fi egali înaintea legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice fără deosebire de rasă, de limbă sau de religieune.

Deosebirea de religieune, de credință sau de confesiune va trebui să nu păgubească pe nici un supus român în ceea privește folosința drepturilor civile și politice, în special pentru admiterea în slujbe publice, funcțiuni și onoruri sau întru exercitarea diferitelor profesii și industrii.

Nu se va impune nici o restricțiune contra liberei întrebuintări pentru orice supus român a unei limbi oarecare, fie în relațiunile private sau de comerț, fie în materie de religieune, de presă sau de publicațiuni de orice natură, fie în adunările publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul român a unei limbi oficiale, se vor acorda înlesniri cuvenite supușilor români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuintarea limbei lor fie oral, fie în scris înaintea tribunalelor.

Art. 9. — Supușii români aparținând minorităților etnice, de religieune sau de limbă, se vor bucura de acelaș tratament și de aceleași garanții de drept și de fapt ca și ceilalți supuși români. Vor avea mai ales drept egal de a înființa, de a conduce și de a controla, pe proprie cheltuială, instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte stabilimente de educațiune, cu dreptul de a întrebuinta în mod liber limba lor în ele și de a-și exercita liber religieuna lor.

Art. 10. — În materie de învățământ public, guvernul român va acorda, în orașele și județele unde locuiește o proporție considerabilă de supuși români de altă limbă decât limba română, înlesniri potrivite spre a asigura ca în școlile primare instrucțiunea să fie dată în limba lor proprie copiilor acestor supuși români. Această stipulațiune nu va împiedica guvernul român de a face obligator învățământul limbei române în zisele școli.

În orașele și județele unde locuiește o proporție considerabilă de supuși români cari aparțin minorităților etnice, de religieune sau de limbă, se va asigura acestor minorități o parte echitabilă la folosința și împărțirea sumelor ce ar putea fi atribuite din fondurile publice prin budgetul Statului, budgetele municipale sau altele, pentru scopuri de educațiune, de religieune, sau de caritate.

Art. 11. — România primește să dea, sub controlul Statului român, comunităților Secuilor și Sașilor din Transilvania, autonomia locală în ceea ce privește chestiunile religioase și școlare.

Art. 12. — România consimte ca în măsura în care stipulațiunile articolelor precedente ating persoane care aparțin minorităților de rasă, de religie sau de limbă, aceste stipulațiuni să constituie obligațiuni de interes internațional și să fie puse sub garanția Societății națiunilor. — Ele nu vor putea fi modificate fără consimțământul majorității consiliului Societății națiunilor.

Statele Unite ale Americii, Imperiul britanic, Franța, Italia și Japonia se obligă să nu refuze consimțământul lor la orice modificare a ziselor articole, care ar fi aprobată în forma convenită de o majoritate a consiliului Societății națiunilor.

România consimte ca fiecare membru al consiliului Societății națiunilor să aibă dreptul de a semna atențiunile consiliului orice infracțiune sau primejdie de infracțiune la oricare din aceste obligațiuni, și ca consiliul să poată proceda în așa chip și să dea orice instrucțiuni ce ar părea mai nimerite și mai eficace, după împrejurări.

România consimte ca în cas de divergență de opinie asupra unor chestiuni de drept sau de fapt cu privire la aceste articole, între guvernul român și una din principalele puteri aliate și asociate sau oricare altă putere, care ar fi membră în consiliul Societății națiunilor, această divergență să fie considerată ca un diferend cu caracter internațional conform cu termenii articolului 14 din pactul Societății națiunilor. România consimte ca orice diferend de acest fel dacă cealaltă parte o cere, să fie deferit Curții permanente de justiție internațională. Decizia Curții permanente va fi fără apel și va avea aceiași putere și valoare ca și o decizie dată în virtutea articolului 13 din pact.

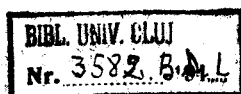
* *

Art. 3 din Convenția internațională pentru recunoașterea unirii Basarabiei cu România cuprinde obligațiunea pentru România de a respecta și aplica aceleași dispozițiuni, din tratatul pentru ocrotirea minorităților, în ținutul de peste Prut.

Spre completare, vom adăuga că textul tratatului special despre minorități are un cuprins uniform pentru toate Statele care l-au acceptat, cu unele dispozițiuni particulare variind după țara respectivă.

Astfel, art. 7 și 11 sunt speciale în tratatul cu România. În tratatul cu Polonia există o altă dispozițiune specială privitoare la Evrei pentru respectarea Sabbatului. În cel cu regatul Sârbo-Croato-Slovenilor și cu Grecii dispozițiuni speciale privitoare la Mahomedani. În sfârșit, prin tratatul cu Cehoslovacia, se rezervă o autonomie specială Rutenilor din sudul Carpaților.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INDEX ALFABETIC ¹⁾

(de chestiunile atinse în lucrare)

- ascendență* (comunitatea istorică) 22-24*
autodeterminare 7, 52, 57, 61*, 65-68*,
 71, 74-78, 84-86, 133, 156-160*.
 — *Alba Iulia* 83-85*, în supliment textul actului de Unire.
 — v. „federalizare“.
autonomie 31, 38, 40*, 57, 65*, 76, 78, 82, 90, 108, 110 și nota, 118, 130, 138-139, 148, 156, 159.
balcanizare 54.
capitulațiuni 101, 105.
centralism 39, 48, 109.
coalitiune (încercările din Ungaria) 79-80.
conștiință națională 18, 21*, 24, 42-43*, 50-52.
cosmopolitism 11.
Curtea de justiție internațională 131, 155.
desnaționalizare (politica de) 14-15, 39* și nota, 43* și nota, 46-47*, 49, 64, 98.
drepturile omului 25, 40-41*, 65.
 — *națiunii* 26-27*, 40-41*, 61*, 65, 75, 147.
federal (izare) 66, 75 și nota, 76, 90, 158.
guvernanți, guvernați 33-34, 41-42.
imperialis(m) 37, 40, 51-53, 159.
intervensiune (dreptul de) 116, 121, 123, 131, 154, 155.
jus postliminii 68.
legea naționalităților (Eötvös) 46.
legitimism 41.
libertate (individuală și națională) 50.
limba (comunitatea culturală) 17-22*.
 — *minorităților* 138-142*.
 — și *naționalitatea* 21, 46-48*, 109 și nota.
minorități (definițiune) 132-136*.
 — v. „ocrotirea“.
națiune 1-10*, 12, 26, 61.
 — (ca unitate) 11, 38.
 — (ca personalitate) 8-9, 18, 25, 38, 52, 54-55.
 — (elemente constitutive) 10-13*.
 — și *Stat* 9, 31, 38, 40, 42-43.
 — și *individ* 20, 42.
 — „politică“ 45.
naționalism 56, 63-64.
naționalitate 7-8, 10, 12, 27-28, 31, 48-49, 51, 57, 59 și nota, 60, 62, 65.
 — (principiu de) 24-27*, 40, 42, 135.
 — (revendicări de) 27, 38-39 și nota, 53.
ocrotirea (minorităților) 89, 98-99, 102, 115.
 — (caracterul ei) 87-89, 99-100, 104-105, 116-117, 119 și nota, 122, 144.
 — (drepturile ce rezultă) 87-89.
 — (drepturi colective) 136-137.
 — (garanția și controlul S. N.) 117, 119.
 — (origina ideei) 98-103, 115.
 — (procedura și recursul la S. N.) 117, 119-129.
 — (propunerea Murray) 130.
 — (sistemele de) 102 și nota, 103-113*, 117-120.
 — (tratatul de) V. în supliment.
opțiune (dreptul de) 67, 69.
pace (conferința de) 78, 85, 96, 115-116, 143.
 — *armată* 28, 58-59.
 — *revizuire* 94-95.
pangermanism 5, 17, 38, 52-56, 69.
plebiscit 66-74, 80, 84-91, 94-98.
 — (Aland) 71, 74.
 — (Alsacia Lorena) 68-69.
 — (Burgenland) 93-95.
 — (Silezia) 86-87.
 — (Vilna) 89-92.
politică (de agresiune) 56.
 — (de echilibru) 37, 41.
 — (de supremație) 37, 64, 98, 159.
principiul personalității 137, 139.
 — *teritorialității* 137-138.
rasa (comunitatea sângelui) 15-17*, 28, 38.
război 36-37, 39, 74, 98, 114, 143.
 — (declarațiile de) 59-60 și nota.
 — și *drept* 73.
reciprocitate (principiu de) 112 și nota, 114.
recunoașterea Statelor 71, 73, 113-114, 116, 146.
religia (comunitatea credinței) 23-24.
Societatea națiunilor 66, 71, 73, 116, 126-127.
 — (caracterul ei) 143-144.
 — (pactul) 71, 100, 124, 143, 145, 149 și textul complet în supliment.
 — vezi „ocrotirea“.
Statul (definițiune, caractere) 31-33, 35, 37, 50-51, 53-54, 69.
 — (formațiunea, transformațiunea și desmembrarea lui) 74, 81-82, 99, 114, 116, 144.
 — vezi „suveranitatea“.
Supplex libellus Valachorum 45-46 și nota.
suveranitatea 10, 34-37, 41, 71-72.
 — (limitațiuni) 36, 130-131, 135, 147-150*, 152.
 — (și naționalitățile) 37-40.
 — (opusă S. N.) 150-156.
 — (și tendințele autonomiste) 38.
teritoriul (comunitatea geografică) 13-15*, 43, 45.
Wilson (punctele lui) 77, în supliment textul lor.

1) Numerile din dreptul fiecărui titlu arată pagina unde 'i atinsă chestiunea, iar semnul * înseamnă o tratare mai dezvoltată a chestiunii respective.

TABLA DE MATERII

	<u>Pagina</u>
I. Națiunea ca realitate și unitate socială . . .	1
II. Națiunea în conflict cu Statul	31
III. Statul național, autodeterminarea și minoritățile .	63
IV. Societatea națiunilor supra-Stat sau comunitate internațională ?	143
Suplimentul	161
Index alfabetic al materiei	179
